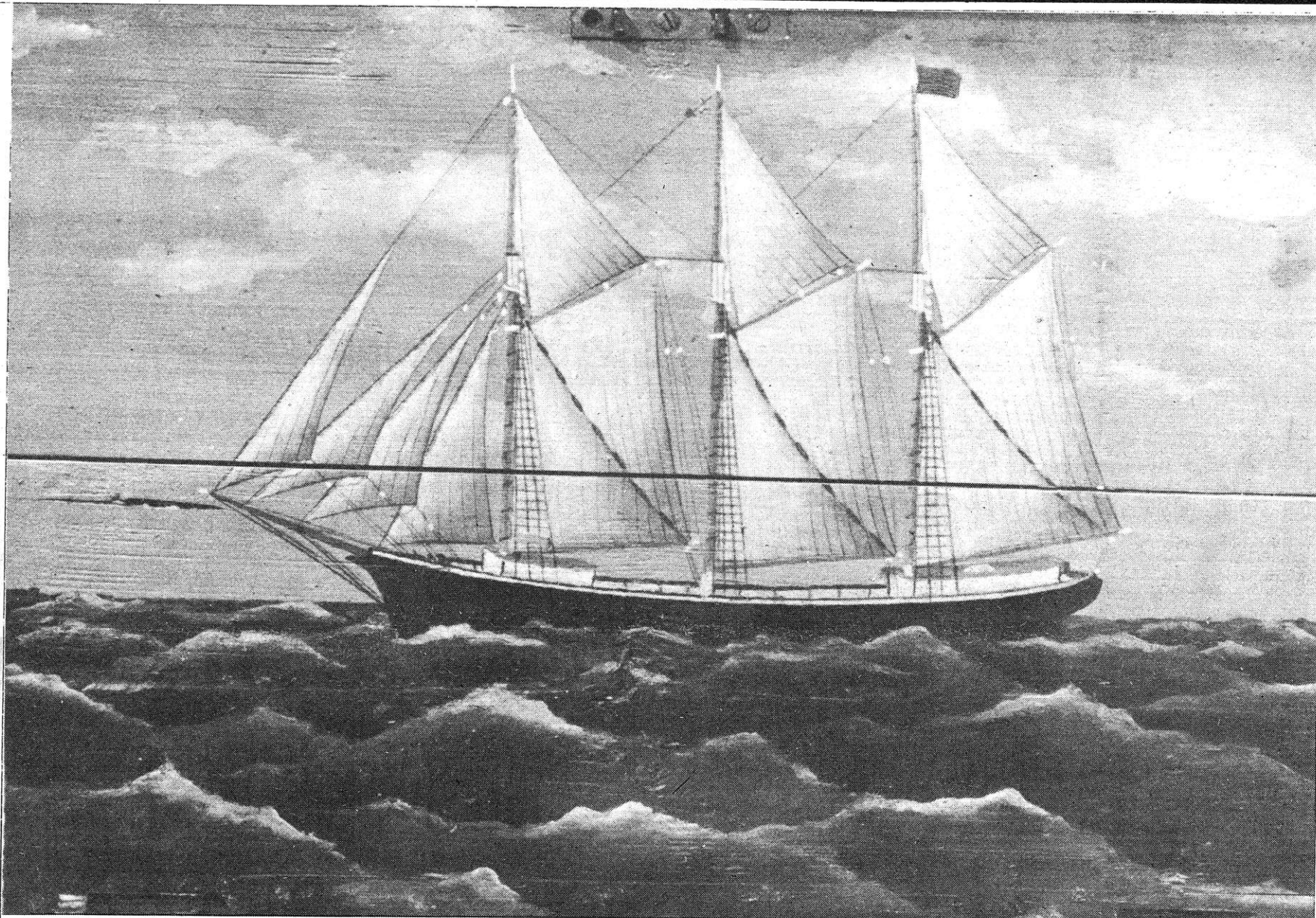

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

3 • 1980 SIRP ja VASAR

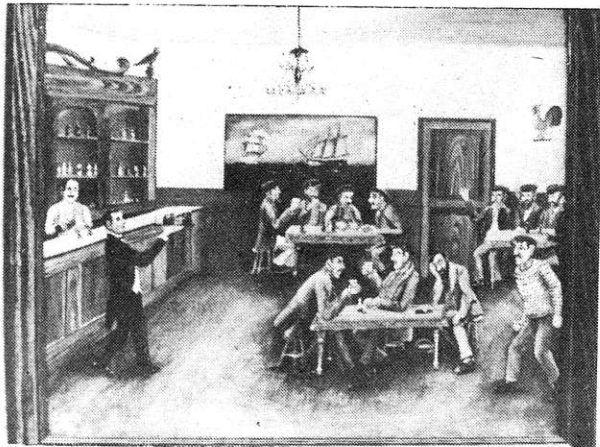
KIHNU NAIVISTIDE NÄITUS TALLINNA KUNSTISALONGIS

Georg Vidrik. «Purjelaev Rein» (maalitud meremehekasti kaanele).

Tundmatu kunstniku töö, kes Kihnust 30. aastatel läbi rändas.

Jaan Oad. «Kihnlased Riia körtsis».

Jaan Oad. «Aadrilaskmine».

EESTI NAIVISTID LEITUD!

22. aprillil tähistab kogu edumeelne inimkond revolutsiooni suure juhi Vladimir Iljitš Lenini 110. sünniaastapäeva. «Lenini teostest leid-
sin selle, mida inimkond oli nii kaua otsinud — elutõe,» on öelnud
J. Becher. Sestap ka Lenini pärandi igavene elulisus, sestap ka tõde-
mus, et Lenini teema on praktiliselt ammendamatu. Eri peatüki pära-
tus leniniaanas moodustavad Lenini kaasaegsete mälestused tema
võitlejateest, tema esinemistest, temast kui inimesest. Täna avaldame
peatüki kirjaniku, ajakirjaniku ja kunstniku Jaan Vahtra autobiograa-
filisest publitsistikast «Memuaare Neeva rannikult», mis ilmus esma-
kordselt ajakirja «Looming» 1929. aasta veebruarinumbri. Kirjutises
oleme säilitanud algse ütlemiss- ja kirjavilisi.

«SÕNA ON SELTSIMEES LENINIIL...»

Juunikuul alul 1917. aastal kutsuti Peterburi kokku esi-
mene tööliste, sõdurite ja ta-
lupoegade nõukogude kong-
ress.

See oli esimene parlament
Venemaal pärast esimest re-
volutsiooni ja toimus Vassili
saarel, esimesel linil, kadetti-
de korpuse hoone suures ruu-
mikas saalis.

Enam kui tuhat saadikut tu-
lid sinna kokku kõigist suure
Venemaa nurkadest, et otsus-
tada kõigepealt sõja edasipi-
damise küsimust.

Mul oli kohustus minna sel-
lele kongressile ajakirjaniku-
na, «Pealinna Teataja» ase-
mikuna.

Ligikorda kolm nädalat kes-
tis too hiigla kongress, rikas
suurte, ajalooliste faktide poo-
lest.

Kihas siis see kadetikorpus
vana ruumikas hoone erakord-
sest elust. Mäletan, et koosole-
kute saali uksele oli üks kaar-
tide kontroleerijaist eestlane
üliõpilane Peets.

Ja saadikute keskel silma-
sin saadikuid ka Eestist: Karl
Grau (praegune Tartu advo-
kaat), vist Viljandist, sotsia-
listide-revolutsionääride pin-
kidel ja muidugi Seljamaa
Peterburist (ei mäleta, kas ta
oli vast mõne Eestimaa osa
asemik) tööerakonna (trudo-
vikkide) pinkidel.

Suure saali tagaotsas asus
kõrge, lai poodium. Seal võttis
aset kongressi presiidium ja
asusid kõnelejad. Poodiumist
pahemat kätt, otse poodiumi
serva juures, ajakirjanikkude
laud. Lugesin neid: oli arvult
36. Minu laud asus keskel,
seina ääres.

Paremal pool asusid isteko-
had külalistele ja välissaadi-
kuile, aga otse poodiumi ees
stenograafistide laud.

Saalis, pahemat kätt olid
eesotsas enamlaste partei ist-
med, otse nende taga sotsia-
listide-revolutsionääride omad.
Viimaste hulgas silmasingi
Graud, keda tundsin Viljan-
dist saadik. Enamlaste kõrval,
saali keskjoonel, asusid vä-
hemlased ja edasi paremal

pool ääres tööerakond. Roh-
kem parempoolseid erakondi
enam ei olnud. Tagaotsas,
barjääri taga — pealtkuulaja
publik.

Oli kaunis juuniõhtu. Soe,
pehme Neeva õhk valgus läbi
lahtiste akende saali, mis oli
kuni võimatuseni täis saadi-
kuid ja publikut.

See oli suurim ja tähtsaim
koosolek, sest pidi kõnelema
Kerenski seisukorrast Lääne
väerinna ja sõja edasikestmi-
sest üldse.

Süüdati tuled. Saal kees ja
sumises. Aja järele pidi koos-
olek juba algama, aga viibis
siiski veel. Oodati Kerenskit,
kes ei tulnud ega tulnud. Ju-
hataja Tšheidse, pea miski-
pärast rätikuga poolenisti kin-
ni seotud, vaigistas kannata-
matuid, kes kärsitult nõudsid
koosoleku avamist.

Siis viimaks — ukse pool
tekkis liikumine ja hüüded:
«Andke teed, andke teed!»

Kõikide pilgud pöördusid
peasissekäigu poole. Meie,
ajakirjanikud, läksime rahu-
tuks, ajasime kaelad sirgu.

Tuli Kerenski. Hallis sõduri-
frentsis, siledaks aetud näitle-
japäiga, peas hall inglise kepi.

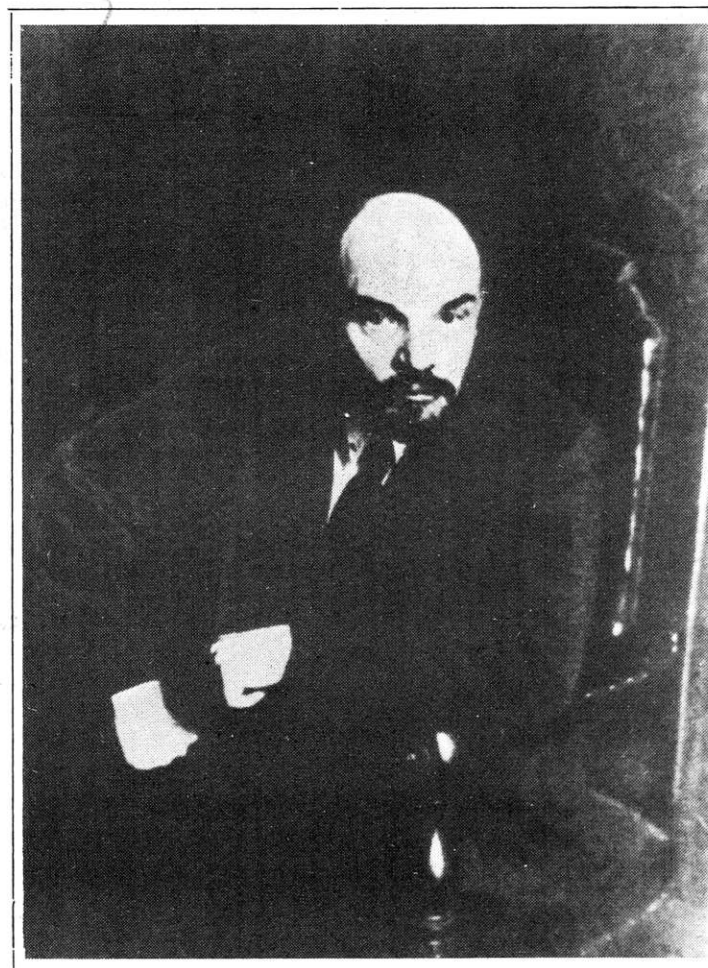
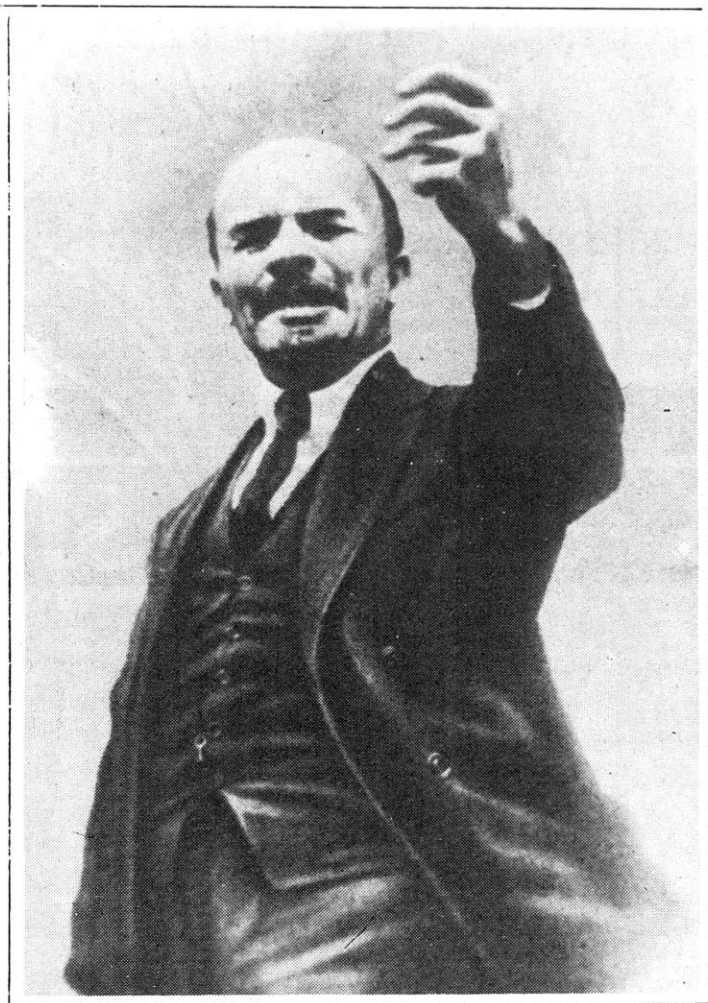
Suurel sammul ja uhkelt na-
gu Napoleon sammus ta läbi
saadikute rea, kepit maha võt-
mata, kuni hüppas üles poo-
diumile, kus viskas kepi lak-
satades, teatraalselt laua peale.

Saalis plaksutati tormiliselt.
Siis helises juhataja kell ja
Tšheidse teatas, et sõna on
vägede ülemjuhatajal Kerens-
ki'il.

Suure paatosega algas ta,
tõstes häält tihti kuni maks-
imumini, kuid sealsamas ka-
handades seda artistlikku
häält tasaseks püüanoks, just
nii, nagu teeb näitleja teatris.

Ta kõneles korratustest sõ-
durite keskel, enamlaste ru-
malast kihutustööst, ähvardas
rusikaga enamlaste pinkide
poole, nimetas enamlasti poli-
tilisteks molkesteks, kelle vas-
tutusetu propaganda on segi
ajanud sõdurite pead, hävita-
nud distsipliini.

Ta kõneles väerinna seisu-

korra ja vajadusest alata
suurt pealetungi lääne väerin-
nal, sest teist teed ei oleval...

Ta kõnet saatsid kõik aeg
«õige!» hüüded paremalt ja
osalt keskelt ning vihased pro-
testisõnad pahemalt poolt.

Minu kõrval istus inglise
ajalehe «Manchester Guardiani»
kirjasaatja Philipp Prince.
Ta valdas vene keelt vaevali-
selt, kuid sai ligikaudu kõigest
aru; harva pöördus ta minu
poole mõne seletuse küsimise-
ga. Ta jälgis ahnelt kõneleja
iga sõna ja kui Kerenski lõ-
petas, pöördus inglase pisut

muheldes minu poole ning sõ-
nas:

«Kui meil, Inglismaal, as-
tuks peaminister niimoodi üles
nagu härra Kerenski siin, siis
naerdakse ta lihtsalt väl-
ja...»

Kerenski järele kõnelesid
paar vähemlast. Nende kõnet
saatsid alatasa vahelehiüded
nii paremalt kui pahemalt
poolt.

Minust 4–5 sammu eemal
istus enamlaste pinkidel, esi-
meses reas, otse nurga pealt
esimesena, Lenin.

Ta kandis lihtsat, harilikku
töölise ülikonda, kaelas peh-

met, hallist riidest kraed
mustpunase kaelasidemega.

Tal oli kõrge, peaaegu nur-
geline otsaesine, vähekesi pi-
luli elavad silmad, silmakul-
mud meeldivas joones, peh-
melt sirged sissepoole, värvilt
mustjad, peaaegu mustad. Ta
kandis poolhõredat moka- ja
lõuahabet, mis ilusa vormina
kattis ta suud ja lõuga ning
mille tõttu ta sarnanes tüübi-
lisele vene õpetlasele; kasvult
oli ta pisut alla keskmist.

Ta istus rahulikult, tehes
vahetevahel lehele märkusi.
Paaril korral hüüdis ta Ke-
renski kõnele teravalt vahele,
ja kui Kerenski sõimates ru-
sikat näitas enamlaste pinkide
poole ning selle peale paljud
enamlaste ridades püsti tõu-
sid, ägedalt protesteerides, siis
tõusis ka Lenin püsti ja andis
Kerenski'le salvava vastuse,
mis aga mattus üldises käras
paremalt poolt.

Üldse oli raske kellelgi ta-
kistamata kõnelda, sest kuula-
jate ridadest ja saadikute
keskelt hüüti alatasa vahele.

«Sõna on seltsimees Le-
nin'il,» teatas koosoleku juha-
taja.

Saalis jäi korraga vaikseks.
Aeglaselt tõusis Lenin kohalt
ja sammus ajakirjanikkude
laudade vahelt läbi tribüünile.

Tõusis kauakestev plaksuta-
mine, mitte üksi enamlaste,
sotsialistide-revolutsionääri-
de ja vähemlaste ridadest, vaid
nais plaksutajaid olevat ka
paremal tiival.

Rahulikult algas Lenin kõ-
net, mis aeglaselt paisus. Ta
liikus vahetevahel tribüünil
edasi-tagasi, rüüpas klaasist
vett ja jätkas.

Teravas, loogiliselt hästi
põhjendatud kõnes võttis ta
arvustuse alla vähemlaste ja
tööerakonna tegevuse ja tak-
tika, arvustas kibedalt Kerens-
ki kõnet, kirjeldas rasketes
värvides seisukorda sõjaväl-
jal, nõudis viibimata teede
leidmist sõja lõpetamiseks.

Ta sõnad langesid loogilises
järjekorras, raskelt, tabavalt,
nagu vasara löögid. Süngelt,
äbitungivalt kajast ta hääli üle
hiigla saali, kus kuulati hinge
kinni pidades. Polnud kuulda
harilikke vahelehiüded.

Seal helistas juhataja ja
teatas:

«Seltsimehed! Seltsimees Le-
nin'i kõne aeg, pool tundi, on
läbi! Kas soovitakse talle veel
aega anda?»

«Palume! Palume!» hüüti
saalist, vist ka vähemlaste ja
teiste ridadest.

Uue hooga jätkas ta oma
kõnet, raudse loogikaga ja ta-
bava kriitikaga.

Kui ta lõpetas, pääsis lahti
mürisev käteplagin ja «õige!»
hüüded.

Olin kuulnud paljusid
kuulsaid vene kõnemehi va-
rem Vene riigiduumas, hiljem,
revolutsiooni päevil, miitini-
guil, koosolekudel.

Olin aga siin praegu kuul-
nud kõnemeest, kes ületas mu
kujutluse kõnemehest kui
niisugusest.

Oli nii, et kuulaja võis ka
risti vastu olla ta väljendatud
mõttele, kuid ometi võlus kuul-
ajat mingi maagiline vägi,
mis arusaamatult rahule sun-
dis ja kaasa kiskis.

Lenini kõne lõpul oli ingla-
ne mu kõrval nähtavasti äritu-
tatud: ma panin tähele, et
kui ta kiiresti kirjutama asus,
värises pliiats ta käes.

«Fenomenaalne kõnemees, —
fenomenaalne!» sosistas ta en-
da ette ja jätkas kiiresti kir-
jutamist. — — —

Lenin!

Siis oli ta alles enamlaste
partei esimene juht ja kõne-
leja, ning partei ise asus alles
vähemuses.

Kes võis aga tookord ai-
mata, et seal esines inimene,
kellele saatus oli osaks and-
nud saada hiljem sadade mil-
jonite inimeste juhiks ja
prohvetiks, kelle õpetust jäl-
gib kogu maailma proleta-
riaat ning kelle nime ümber
siginevad legendid, mis sar-
nanevad inimessoo suuremate
juhtide jälil tekkinud legen-
didega!

Eesti NSV rahvakirjaniku, äsja Lenini ordeniga autustatud Aadu Hindi juubeli keskne üritus — suur kirjanikusõhtu — toimus 10. jaanuaril V. Kingissepa nimelises TRA Draamateatris. Avatervituse lausis Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimees, vabariigi rahvakirjanik Paul Kuusberg. Seejärel sai sõna Olev Jõgi, kes oma ettekande võtmekujundi oli laenanud Aadu Hindi eksliibriselt: «Navigare necesse est». Aadu Hint on omamoodi kirjanuslik laevur, kes nüüd juba ligi viiskümmend aastat on oma alusega ristelnud kirjanduse kord tormisel, kord tüünel merel. Ometi on oluline vahe kirjanuslikul ja tegelikul meresõitjal, arvas Olev Jõgi. «Tegelik navigaator peab oskama laeva karidest mööda juhtida, kirjanuslik navigaator aga peab oma laeva just nende peale viima, et neid tundma õppida ja teisi nende eest hoiatada. Tegelik navigaator on mere kasutaja, kirjanuslik navigaator aga mere uurija, tema tundmatute omaduste avastaja. Üks peab teadma, millal tuleb torm, et selle eest pakkuda pääseda, teine aga peab just tormi otsima ja oma laeva tormi keskele viima. Aadu Hint on oma alusega edukalt ristelnud neil karidel ja ainult harva sattunud tormihätta. Ta on olnud tark ja taibukas laevur, kes on alati välja läinud tugeva, hästi taglastatud sõiduriistaga ja selle tervena välja toonud. Ta on hästi tundnud oma merekaarti, osanud käsitleda sekstanti ja kompassi. Ta on oma sõidud teinud nii, et teda tunneb ja austab rahvas, keda see laevur ka ise tunneb ja austab ning kelle huvides ta sooritab oma mereleminekuid.»

Juubilari loomingu esimese järgu moodustavad 1930. aas-

tail ilmunud neli romaani, kus tähelepanuvale süvenemisele inimsüülikasse ja filosoofilistele püüdlustele järk-järgult lisandub sotsiaalsete huvide nihkumine esialale. Teine järk on «Tuulise ranna» järk. Hint oli esimene eesti kirjanik, kes intuiitiivselt tajus aja käsku, mille ajal eesti kirjanduses tekkis revolutsioonilooline epohhiromaani. «Tuuline rand» on monumentaalne nähtus, mis paistab kaugele üle oma aja ning peab kindlalt vastu maitsemuutustele ja ümberhinnangutele. Kuid seejuures ristuvad «Tuulises rannas» vastavate aastate kunstikäsituse evolutsioon ja teisenemine suuremal määral, kui me ehk oleme tunnistanud, sest epopöa valmimise aja jooksul toimus muutusi ka kirjaniku enda ideelis-kunstilistes printsiipides ja lähtekohades.

Tõeline kirjanuslik laevur ongi see, kes kogu aeg edasi

ve «Avrora» peatoimetaja G. Gorošin, Ukrainast D. Pavlõtško, (kes luges ühtlasi ette oma Saaremaa inspiireeritud luuletuse) ja eesti kirjanduse vahendaja A. Sprogis, Valgevenest V. Bõkav, Leedust R. Kašauskas, Lätist Kirjanike Liidu juhatuse esimees G. Priede ja tõlkija A. Zigu-re. Sünnipäevatervitusi lausisid paljude asutuste ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad, nende hulgas noored raamatusektsioonid, Teaduste Akadeemia delegatsioon, me-remehed, kalurikolhooside ja «Kalevi» vabrikurahvas, liivlaste esindajad jne. Loeti ette rohkesti tervitustelegramme, kuid veel rohkem jäi neid lugemata.

Südamlikus lõppsõnas meenutas juubilar oma vanemaid, kes õpetanud talle töökust ja eneseväärikust. Ta tänas parteid ja valitsust tema tööle antud kõrge hinnangu eest.

tekandega esines filoloogikandidaat Kalju Leht. Korraldatud oli näitus juubilari loomingust, kus olid esindatud peaaegu kõik kirjaniku ilmunud teosed, nii eesti keeles kui tõlgetes.

9. jaanuaril oli Glehni loss tulvil rahvakirjanik Aadu Hindi tervitajaid. Eesti Raamatühingu korraldatud austamisõhtu avas ühingu aseesimees Raimond Potisepp. Oskar Kuningas andis ulatuslikus ja sisukas peokõnes süvenenud ülevaate juubilar Aadu Hindi isiksusest ja loomingust, tema kui kirjaniku, kultuuri- ja ühiskonnategelase rollist. Önnitlejate voolul ei tahtnud lõppu tulla: kirjanikku tervitasid raamatühingu organisatsioonid ning kõigimõeldavad raamatuga tihedalt seotud asutused ja ettevõtted, nagu Kirjastuskomitee, kirjastused, trükikojad, Raamatukaubastu, Kultuuriministeerium, raamatukogud jpt. Kõnede südamlikkust täiendas meeleolukas tants, laul ning pillilood, mille eest seisis hea TPI üliõpilaste rahvatantsurühm «Kuljus». «Põhjapiigad» U. Veenre juhatusel jt.

Reedel, 11. jaanuaril austati juubilari Pärnu teatris, mis esimese kutselise teatrina tõi lavale ühe tema viimaseid näidendeid «Ennustus» (varem on seda lavastanud Saaremaa rahvateater).

Laupäeval, 12. jaanuaril tähistas Kingissepa kultuurimajas oma kaasmaalase sünnipäeva Saaremaa üldsus. Kirjandusõhtu avas A. Uustulnd. Seejärel anti sõna partei rajoonikomitee esimesele sekretäri J. Suurhansule. Kontsertosas esinesid rajooni isetegevuslased, kanti ette katkendeid A. Hindi teostest.

«TUULISE RANNA» AUTORI JUUBELILT

purjetades samal ajal üha ehitab oma laeva, nagu on seda teinud Aadu Hint oma loominguga. Oma esimese romaani motoks pani noor Aadu Hint Goethe sententsi «Werde, der du bist» — «Saa selleks, kes sa oled». Tema enda loominguline tee on olnud ühtlasi tee selle nõudmise täitmiseks. Eriti viimase teosega «Oma saar» on ta seda näidanud üsna selgesti.

«Oleme juubilarile tänulikud viiekümne aasta eest, mis

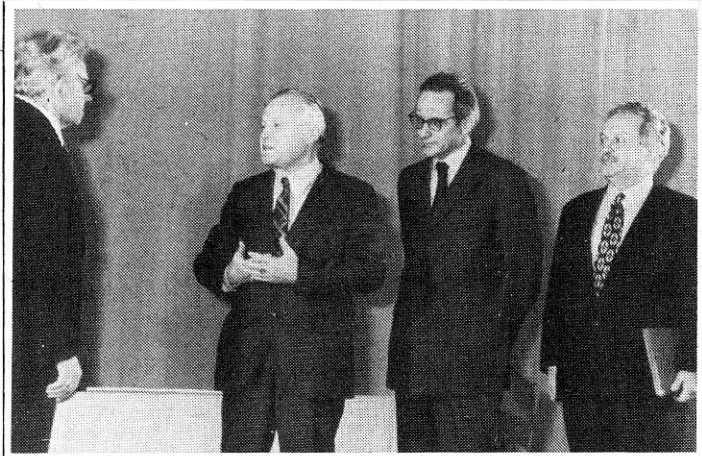
ta on navigeerinud kirjanduslikul merel, ristelnud selle karidel, otsinud torme, lähenedes terendavatele randadele, neid kunagi lõplikult saavutamata. Me oleme tänulikud, et ta oma peamist navigeerimissuundust on näinud rahva huvide väljendamises, tema kujutamises, tema väärtuste ilmetamises.»

Ettekandele järgnes kontsertosa, kus laulud ja pillilood vaheldusid katkenditega A. Hindi teostest: «Tuulise rannast» (K. Toom), näidendist «Rummu Jüri Kihnu Jõnni «Manni» peal» (S. Laidla, E. Simmermann) jne.

Önnitlejate pika rea avas EKP Keskkomitee sekretär V. Väljas, kes luges ette EKP Keskkomitee, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu aadressi ning soovis kirjanikule palju õnne 70. sünnipäeva ja Lenini ordeni saamise puhul. Kolleegide kirjanike poolt lausuisid häid sõnu P. Kuusberg, L. Remmelgas, L. Promet, V. Gross, K. Kurg ja M. Talvest. Rohkesti oli külalisi naabervabariikidest. NSV Liidu Kirjanike Liidu nimel tervitasid juubilari S. Zalõgin, A. Turkov ja A. Borštšagovski. Leningradist tõi õnnesoo-

õhtul viibisid EKP Keskkomitee esimene sekretär K. Vaino, EKP Keskkomitee sekretär V. Väljas, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. Green, EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja O. Utt, mitmed Eesti NSV ministrid ja riiklike komiteede esimehed jt.

Teisipäeval, 8. jaanuaril tähistati A. Hindi juubelit Tallinna bibliofiilide klubis, et-

S. Zalõgin, A. Turkov ja A. Bortšagovski A. Hinti õnnitlemas.

H. Valk annab edasi Kunstnike Liidu õnnesoovid.

XXIII KREUTZWALDI PÄEVADE JÄRELKAJAKS

Vaiksemalt kui aasta tagasi, lauluisa 175. sünniaastapäeva puhul möödusid XXIII Kreutzwaldi päevad. Ettekandeid oli kümme, neist kaks esimest pühendatud Kreutzwaldi teosele, kolmele nendile, et Kreutzwaldi ja tema ajale pühendatud uurimisteede ammendamist ei ole praeguse kogemuse järgi karta. Kokku on kahekümne kolmel konverentsil peetud 38 Kreutzwaldi-teemalist ettekannet. Vanema kirjanduse teenekas uurija R. Põldmäe käsitles seekord Kreutzwaldi suhteid Soomega, vaadeldes lähemalt kontakte kuue soome teadlasega (Lönnrot, Sjögren, Ahlquist, Donner, Yrjö-Koskinen, Krohn) ja kuidas need suhted on mõjunud kellegi loometegevusele. E. Laugaste kõneles Kreutzwaldi käsikirjalistest rahvaluulekoguudest, kus eritelt kirjaniku rahvaluulealaseid seisukohti ja hinnanguid.

Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakonna töötajate E. Aaveri ja R. Hinrikuse ettekanded puudutasid Kirjandusmuuseumi põhilühesandeid, s. o. allikmaterjali de tutvustamist ja publitseerimist. Peab nentima, et käsikirjade osakonna fondide ammendamatu rikkus ongi senistel konverentsidel populariseeritud liiga ebajärjekindlalt ja seegi konverents möödus ilma ühe kirjaniku pärandi (s. o. fondi) ülevaata.

E. Aaver andis ettekandes «Kirjade publitseerimisest kirjandusmuuseumis» ülevaate se-

nist tööst, mille suuremaid saavutusi on Kreutzwaldi kirjavahetuse 6-kõiteline väljaanne. Kunagi plaanitud viiest kirjaväljaandest on seega lõpule viidud üks, teine ja kolmasseeritum (O. W. Masing) on ettevalmistamisel, ülejäänud (C. R. Jakobson, E. Vilde, L. Koidula) ootavad töö jätkajaid. Lisaks andis ettekandja põgusa pildi kirjade publitseerimise tasemest, olukorrast ja võimalustest meie vabariigis üldse. R. Hinrikuse ettekanne «Kirjandusküsimustest eesti kirjanike epistolaarses pärandis 1900–1917» käsitles vastava perioodi kirjavahetuse ainese kasutamist.

Jõudumööda on Kreutzwaldi päevadel tavaks olnud pühendada ettekandeid ka aasta kirjandustähtpäevadele. R. Sirge 75. sünniaastapäeva märkis O. Tontsi «Poleemiline Rudolf Sirge», milles konsekvence käsitluse leidis üks R. Sirge loomingu aspekte — missioonitunne. Märksõna «poleemiline» avas O. Tontsi Sirge puhul kui ühiskondliku mõtlemise, kriitilisuse, iseseisvuse ja uurijaliku lähene-mise sünteesi, nimetades R. Sirget «piiririkkujaks», oma aja normide ja arusaamade ületajaks, eriti romaani «Maa ja rahvas». Eesti nõukogu kirjanduse varasema perioodi uurija E. Ertis tutvustas ettekandes «Eesti teaduslik selts Moskvas 1925–1930» üht vähetuntud uurimis- ja populariseerimisalast ettevõtmist mõdanikus. Eeskätt

termini ajaloost lähtus S. Nagelmaa ettekanne «Eesti poeetikateooria kujunemise» osutades ühtlasi poeemi arengu puhanulisele ja žanri ajaloo vaatluse vajalikkusele, aga ka selleks vajaliku nüüdisaegse teoreetilise aluse puudumisele. Uue suunana üritas E. Kõst esitleda ettekandes «Loomingu ja retsepsiooni teooria» vastavalt metodoloogiat, teooria eri aspekte ja seoseid teiste teadusharudega. Kriitiliseks lõpp-punktiks konverentsile kujunes P. Oleski ülevaade «Küsimusi kirjandusteaduse arengust». Ettekandja alustas materiaaltähtsuse baasi ja teadusliku uurimistöö vahetuse vaagimisest. Ta võttis lähema vaatluse alla aastad 1965–1979, s. o. «Eesti kirjanduse ajaloo» I köite ilmumise-tähtsust, rõhutas selle aja-järku tööde summeerimise vajadust. Kõnes olid paljud valusad probleemid, millega seostub kirjandusteaduse areng ja selle perspektiivid: ebajärjekindlus teaduslikus planeerimises, kitsaskohad spetsialistide rakendamisel, teatmeteemaduse nõrkus, kirjastamisküsimused jne. Kuigi vaatlusalusel ajal on ilmunud tähelepanuvaid metodoloogilisi töid, ei saa oodata, et ühed tegelevad metodoloogiaga, teised ootavad vaid tulemust, et neid rakendada. Iga uurija peab ise metodoloogia juurde minema, ühtlasi ei saa metodoloogilisi küsimusi lahutada historiograafilistest, senistest tõlgendustest.

Ettekandja rõhutas kompleksse käsitluse vajalikkust, komparativistika puhutist nõrkust, millele osutab faktide uurimine väljaspool protsessi. Üldisemate hädadega seostub rida üksikuid (liiga suured on ka äärmiselt teoreetilise taseme ja koolitõpetuse vahel, taas allikate läbitõttatuse ja publitseerimise kitsaskohad jm.). Peaprobleem on järjepidevuse puudumine. P. Oleski rõhutas vajadust olemasolevaid võimalusi paremini kasutada, leida metoodika, mida saaks paindlikult muuta, samuti olemasolevate väljannete sihikindlamat kasutamist.

Ka Kirjandusmuuseumi direktori E. Ertise ettekannet võib vaadelda filoloogiateaduste arenguvõimaluste seisukohalt, küll kitsamalt seoses muuseumi osa ja võimalustega, saavutuste ja vajakajäämistega läinud aastal. Läbirääkimised lähtusidki peamiselt kahest viimati nimetatud ettekandest. Peatuti tehnilise varustatuse puudujääkidest tulenevaid mureid, eriti koostamis- ja paljundusküsimustel (E. Laugaste), tööolude kitsamalt (tööolude muuseumis, eri asutuste koostöö), aga ka filoloogiateaduste üldisest arenguvõimalustel (H. Runnel jt.). Et konverentsi läbirääkimistel on ikka võimutema kippunud teadustöö korraldamise probleemata, osutab see kahtlemata kroonilistele vajakajäämistele selles valdkonnas. RUTT VIRMA

Lastelugusid, lastelaule

Seekordne suur iastekirjanduse hommik 20. jaanuaril kl. 12 «Estonia» kontserdisaalis erineb varem olnuist märgatavalt. Varem on kõik autorid ise oma loomingut esitanud. Nüüd on kohal küll 33 kirjanikku, kellega poeletunne valaheja jaoksul on igaljuhul võimalik vestelda ja kellelt võib autogrammi saada raamatuisse, mida Raamatukaubastu on lubanud rikkalikult müügil tuua, kuid esitatakse (näitlejad S. Reek, T. Tamm, H. Laas, A. Ots, S. Raudsik ja kirjanikud ise) 12 inimese jutukesi ja luuletusi. Sõnalisele osale vahelduseks laulavad RAM-i poiste-koor V. Lauulu juhatusel, K. Tennosaar, H. Lääts, tütarlaste ansambel Eda Neideri juhatusel, kaastegev on instrumentaalan-sambel N. Petersoni juhatusel.

ESTICA

11. jaanuari «Literatūra un Makslas» on avaldatud eesti kirjanduse lätindaja Tamara Vilsonne artikkel Aadu Hindi juubeli-ks «Navigare necesse est...».

Arsti ja ühiskonnategelase, Eesti NSV teenelise kirjaniku Johannes Vares-Barbaruse ulatuslikus loomingupärandis sisalduvad luulekogud «Fata-Morgana» (1918), «Inimene ja sfinks» (1919), «Katastroofid» (1920), valik-
kogu «Kolmnurk» (1921), «Vahekorrad» (1922), «Geomeet-
riline inimene» (1924), «Multiplitseerit inimene» (1927),
«Maailm on lahti» (1930), «E. V.-r» (1932), «Tulipunkt»
(1934), «Memento» (1936), «Kalad kuival» (1937), «Üle lä-
ve» (1939), «Relvastatud värsid» (Moskva, 1943), «Rinde-
teedel» (1944), valikkogud «Vastu voolu» ja «Samm-sam-
mult võidule» (1946), lisaks neli valimikku vene keeles ja
üks esperantos. Veel on Barbaruse loomingust ilmunud
«Väikese luuleraamatu» (1965) valimik ja «Kogutud teo-
sed» I–III (1948–1950). Ta on avaldanud lühimonograa-
fia «Jaan Vahtra» (1933) ning osalenud koguteostes «Ring
Esimene» (1936) ja «Hispaania tules» (1937), kirjutanud
valdava luule kõrval ka ilukirjanduslikku proosat, erk-
salt publitsistlikke artikleid jm.

Erudeeritud ja otsiva vaimuga, nii kunsti- kui ühis-
konnaprobleemide üle juurdlev Johannes Vares-Barbarus
kuulub nende demokraatlikult meelestatud kirjanike rin-
gi, kes koondusid 1921. aastal asutatud ja «Clarté» põhi-
mõtteid toetava rühmituse «Tarapita» ümber. Tarapita-
lased taunivad igasugust reaksiooni, eriti kultuuripoliiti-
kas, mis täielikult ühtib noore Vares-Barbaruse eluhoia-
kuga. Siit edasi on poeedi ja võimeka publitsisti tegevu-
se loogiliseks jätkuks liitumine radikaalse intelligentsiga
ja fašismivastased väljaastumised kolmekümne aastal.

Johannes Vares-Barbarus oli populaarne demokraatli-
kes ringkondades. 1940. aasta juunis saab temast Eesti
demokraatliku rahvalavalitsuse peaminister ja sama aasta
augustis Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees. Te-
ma tegevust hinnati 1946. a. Lenini ordeniga.

Alljärgnevalt Nigol Andreseni mõtteid J. Vares-Barba-
ruse luulest. Siin taastrükitud luuletus on kirjutatud
J. Sütiste surma puhul.

ÜHE KAOTUSE PUHUL

...Mind sunnib mitmekordse jõuga tööle
üks paisuv aimus oma kurvast lõpust...

«VÕORAD MÕTTED» — J. SÜTISTE

Kes südamega elab, selle tee on valus,
tal käies peitumuste klaasikillud jalus,
ning igal sammul meeltes unelm murdub,
ent ometi just nõnda luule tärkab,
kui inimene hinges okkaid märkab,
siis sõnas loovas sünnivalu tundub.

Kes elab elule, see järjest sünnib, sureb,
tal kanda mitmekordsed tunnetused, mured,
ta lakkamatult leegitseb ja miilab,
täis kartust, kas kõik piirat sõnna mahub,
kui sulge kiirustades kõike teoseks tahub,
aeg püsima mille vältust piirab.

Kes eland luulele, see teab, kui raske kohus —
on eluvõlga kanda, alati kui ohus
tõotulemus, — et alguseks jääb algus,
kui järsku silme ees kõik ümbrus mustub...
Nii hõõglamp läbi põleb ja siis kustub,
kui hetkeks pimestand meid kiirgav valgus.

Kes eland rahvale, ideele, mis tal koitnud,
see luules kindlasti ka tulevõlvi toinud,
ta meile andnud oma ülemmäära,
kus luikab kõigi südame rikkus,
ning mida kannab sajandite pikkus,
ei seda surm, ei ajahammas väära.

Veebruar 1945.

ÕNNITLEME!

ERICH RAIET,

Keele ja Kirjanduse
Instituudi leksikolo-
ogia-sektori juhataja.
Sai 16. jaanuaril 60-
aastaseks.

HEINO HEINLO,

Paide rajooni ajalehe
«Võitlev Sõna» toi-
metaja. Saab 19. jaa-
nuaril 60-aastaseks.

ALFRED TRUMMAL,

TRÜ kauaaegne välis-
kirjanduse õppejõud,
filoloogiakandidaat.
Saab 19. jaanuaril
60-aastaseks.

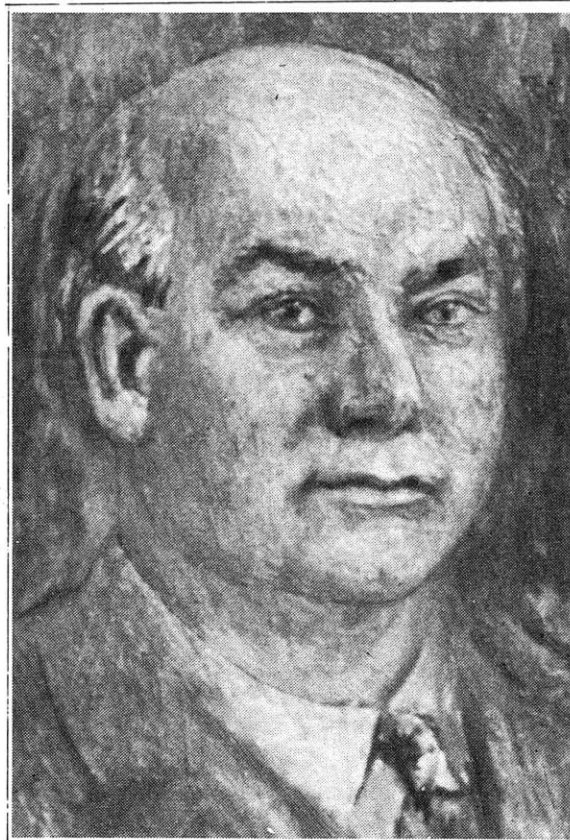

RUDOLF ZIRK,

Riikliku Akadeemili-
se Meeskoori laulja,
Eesti NSV teeneline
kultuuritegelane. Saab
23. jaanuaril 60-aas-
taseks.

JOHANNES VARES-BARBARUS

12. I 1890 (31. XII 1889) — 29. XI 1946

Adamson-Eric. «Johannes Vares» [õli, 1946].

Eesti delegatsioon Moskvas Suure Teatri ees 1940. a. augustis.

N. PETROVI foto (ENSV FFPRKA kogudest)

Varemloodud maailma loome

Ning usub, et see ehitamine
annab kunagi tulemusi, hoo-
limata igasugustest tagasilöö-
kidest:

Kuiigi koid teevad ajalugu
ja kääbused pilluvad kõikaid
elu hilgeiratta kodarate vahele,
kunagi väljub päev uus.

Selles, et inimeste energia
suudab maailma uueks luua,
ongi poeetiline hoog:

Mulle meeldib see tohtu
inimenergia, rahvaste tarm,
millega luuakse ümber
kaosest ülestõstet koppind
maailm.

Maailma uuekskujundamine
areneski Barbaruse juhtivaks
ideeks.

Muidugi ei puudu ka pal-
jud kõrvalmotiivid. Barbarus
pidas lugu looduse ilust. Kuid
näiteks kord Porkunis ei mär-
ganud ta loodust, vaid kutsus
kavalalt, lähtudes vaikiva ole-
ku nõuetest, rahvast kurtum-
made koolilt õppima kurt ja
tumm olema. Luuletajale
meeldis näha Pegasus tra-
vimist läbi töötava maa ja
töötute agulite, ka siis, kui
see oli ainuüksi vabavärsi
Pegasus. Barbarusele meeldis
illusioon, mis peab saama tõe-
lisuseks, ja ta kuulutas seda,
ta ei piirdunud maailma üksi-
kute lõikude kirjeldamisega.

Kui 1936. aastal ilmus anto-
loogia «Sada viiskümmend
aastat eesti luulet», ei leidu-
nud selles Barbarust, kellel oli
ilmunud juba kümme luule-
raamatut. Hiljem vabandati
üsnä kohmakalt, et tema ei
olevat kirjutanud isamaalikke
ega loodusluuletusi. Seda tuli
mõista: seniste traditsioonide
alusel. Sest Barbarusel oli
oma maa ja loodus avaramalt-
ki aina meeles.

Barbaruse luulet pidasid
traditsioonistajad kirjame-
hed kaua konstrueerituks,
mitte hinge keemistempera-
tuuri näitajaks. On kõneldud
palju Barbaruse luulest kui
prantsuse uue luule mõjualu-
sest. Olgu pealegi õige, et ta
mainis ühes kahekümne aastate
luuletuses kaheteist-
kümne maa kolmekümne ka-
heksat luuletajat, kutsudes
neid ühinema, mitte ajaviit-
teks, vaid maailmas korda
looma, maailma uuendama.
Korra loomine maailmas tä-
hendas Barbarusel seisukoha-
võttu kõige olemasoleva suht-
es, kõigepealt luule rakenda-
mist inimeste vabastajaks ja
uue ühiskonna loojaks.

Tung ruumi, inimese püü-
e avastada ruumi kosmose mõ-
deteni tähendas liikumise
idee valdavust. Ent inimese
vabanemiseks ei ole oluline ai-
nuüksi liikumine ruumis, vaid
ka liikumine ajas, s. o. liiku-
mine tulevikku. Ajal, mil nii
kodumaal kui ka mitmes
muus Euroopa maas oli või-
mule pääsnud tendents aja-
loo tagasipööramiseks, pidas
Barbarus endastmõistetavaks
rakendada koostööse elu ja
luule — illusioonide tõelisus-
seks muutmiseks.

Niisugune oli Barbaruse
luuletajanägu 1940. aastaks.

NIGOL ANDRESEN

JUUBELIÖHTU VÕRU RAHVATEATRIS

Piduliku juubeliatendusega tä-
histas Võru rahvateater «Kan-
nel» ühe oma kanda karakter-
näitleja Aksel Asi kahekordset
juubelit — 50. sünnipäeva ja la-
vategevuse 30. aastapäeva. Sel
puhul etendus täis teatrilaalile
Armeenia NSV näitekirjaniku D.
Karagezjani draama «Naine val-
ges».

Austamisel rääkis juubilari
teatri- ja kultuuritegevusest 30
aasta jooksul EKP Võru Rajoo-
nikomitee sekretär E. Saarik.
Aksel Asi osatäitmiste kontosse
kuulub sadakond erilist la-
vakuju. Ta on saavutanud tun-

nustuse ka rahvateatri lavasta-
jana ja deklamaatorina, on ol-
nud paljude rajooni kultuuriüri-
tuste vaimne juht. EKP Võru
Rajoonikomitee ja Võru Rajooni
RSN Täitevkomitee aukirja üle
andes soovisid sekretär E. Saar-
ik ja täitevkomitee esimehe
asetäitja J. Uibopuu juubilarile
jõudu ja indu rajooni kultuuri-
elu esirivis sammumiseks. Järq-
nesid õnnitlused ja aukirjad
Eesti NSV Kultuuriministeeriu-
milt, Rahvaloomingu Keskmaj-
alt, paljudel organisatsioonide
ja asutuste esindajalt.

ELMO PLOOM

Rahva kultuuriaktiivsuse kandel tekkisid murrangulistel aastatel, XIX sajandi teisel poolel kohalike seltside kõrval ülemaalised ühendused, mis küllalt suuri inimhulki liikvele viisid, nende mõtteid, hoiakuid ja teotahet ärgitasid. Juttu oli Eesti Aleksandrikooli aktsioonist. Mõjuvõimas oli Eesti Kirjameeste Selts, mis koondas peamiselt kooliõpetajaid, aga ka talupoegi. Omamoodi massiorganisatsioonideks said rahvaluulekogujate ühendused: meenutagem J. Hurda ja M. J. Eiseni suuri, hästi koondatud korrespondentide võrke muluse sajandi lõpu poole. «Seltsiepideemia» jätkumisele XX sajandi algul sai oluliseks tõukeks 1905. aasta revolutsioon. Nimetagem kas või haridus- ja kooliseltse, mis emakeelsete erakoolide lubatuse tõttu levisid kogu maal.

Püüde kultuurilisele eneseteostusele tähendas ühtlasi sotsiaalselt, poliitiliselt ja rahvuslikult rõhutatud hulkade püüdu vabaneda balti aadli ikkest. Just see andis tegevusele koorides ja isetegevusseltsides erilise võrtsi. Viimased olid antipoodiks aadlivõimuga seotud luteri kirikule: ka folkloorikogumine oli tegelikult vastuolus kirikliku ideoloogiaga. Jakob Hurda pastori test ametivennad noomisid teda, et tema korrespondendid peavad vana rahvaluulet piiblist kallimaks. Tolle aja ajakirjanduski, samuti ilu- ja populaarteaduslik kirjavara propageeris suurelt osalt ilmiiku, sageli otse kirikuvastast hoiakut.

Samaaegselt oleks aga rahva vaimsest maailmast, kultuuritarbimisest kõnelemisel vääri mitte näha usuorganisatsioonide mõju. Osale inimestest oli usk leevendusvahendiks sotsiaalsetest vastuoludest ja majandushädadest tuleneva ebakindlustunde vastu, rahuldades ühtlasi teatud vaimseid vajadusi. Siiski on ilmne, et mitmesugused uuele ajastule iseloomulikud organisatsioonid viisid rahvast kirikust ja usust enamasti eemale. Ohtu oli kooride ja seltside olulisi funktsioone rahvustunde, rahvusteadvuse õhutamise, mis Eestis ei seostunud oma usuga, vastupidiselt mõnele teisele maale, näiteks Leedule või Poolale, kus usk moodustas rahvusteadvuse osa.

Kõigil seltsidel, seejuures mulde ka kirikukogudustel ja muudel usuühendustel oli oma seltskondlik funktsioon. Kirik ja palvemaja olid kohtumispaljad, kahtlemata sõideti kirikusse esmalt suhtlemisvajaduse rahuldamiseks, vaid kaudselt jumalateenistuseks. Eriti tiheda seltskondliku lävimise kohaks said laulu- ja mängu-, pritsimeeste, haridus- jms. seltsid. Seltside osa sotsiaalse suhtluse kujundajana saab vaevalt lahutada nende muust kultuuriväljast. Seltside liikmed ise siin piiri ei tõmmanud. «Vanemuise» seltsi kirjast 1893. aastal loome: «Et näitemäng, tants, näokattepidud ja lõpeks ka einelaud ühel lõbusel elutingimused on, seda näitavad käesoleva aja nõudmised.»

XIX sajandi teisel poolel avas tekkiv massikommunikatsioon — ajalehed ja ajakirjad — uue kultuuritarbimise kanali. Kiire levik on seletav küllalt kõrge kirjaoskusega. Teatavasti algab pideva perioodika ajalugu Eestis 1857. aastast; 1878. aastal ilmus esimene eesti poliitiline ajaleht, C. R. Jakobsoni «Sakala», 1890. aastaks oli eestikeelseid ajalehti juba 12, 1891. aastal võis algust teha esimese päevalehega. 1879. aastal rajati esimene eestikeelne ajakiri, populaarteaduslik «Meelelahutaja». Ajalehtede levik ja nende vastuvõtt lugejaskonnas on probleem, mida täpselt on uuritud vaid Jakobsoni «Sakala» seisukohalt. «Sakala» säilinud arhiiv võimaldas võrdlemisi täpselt välja selgitada ajalehe tellijate ja kaastöölise-kirjasaatjate arvu, viimaste territoriaalse paiknevuse ja sotsiaalse ning professionaalse jaotuse. See oli talurahvale lähedal seisvate külakooliõpetajate ja veel suuresti mõisakütke talupoegade ajaleht, mille sisu vastas lugejate ootustele ja lootustele.

Ent alati ei tarvitse säärast kokkulangemist olla. Ühiskonna diferentseerudes, ka hariduse ja kogu teadmishara kas-

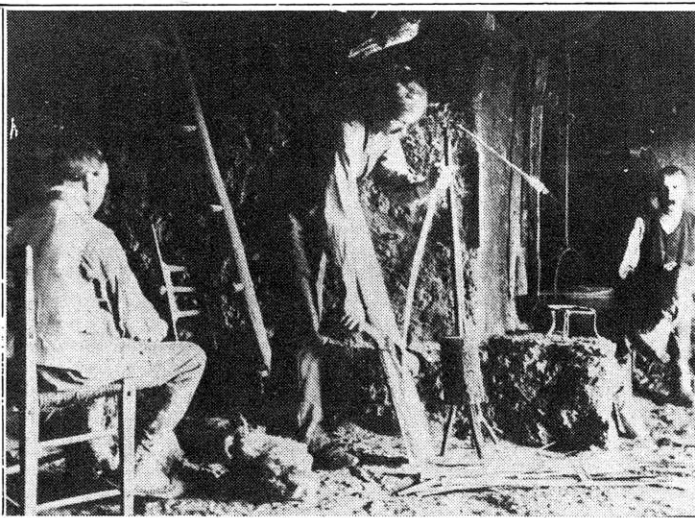
Kullamaa muusika- ja segakoor Haapsalu laulupeol 1896. a.

KULTUURITARBIMISEST MINEVIKUS

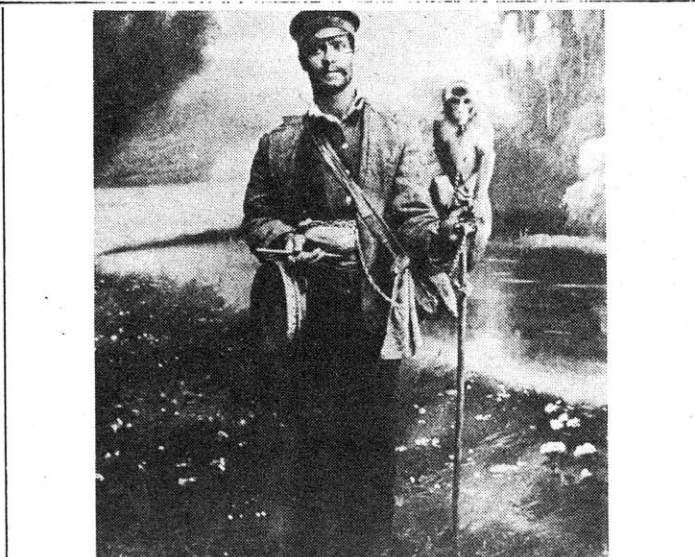
AILI AARELAID EA JANSEN

Pärnu eesti mängukoor 1864. a.

Õhtune töö talutares.

Ahvitantsitaja Eestimaal 1912. a.
Fotod Eesti NSV Riikliku Ajaloomuuseumi kogudest

vades tekkis ikka enam erinevate klasside ja kihtide, erinevate poliitiliste grupeeringute mõtteid, ideid, väärtushoiakuid väljendavaid ajalehti, mis kõik püüdsid avalikku arvamust oma näo järgi kujundada, otsides rahva poolehoidu. Et uudiste vajadus järjest kasvas, said ajalehed oma suurte tiraazide ja heal tasemel toimetajatöö, ka tõhustatud trükitehnika ja leviteenistuse tõttu võimsateks kultuurisituatsiooni kujundajateks. Loomulikult mõjustasid ajalehtede-ajakirjade väljaandmist üldised sotsiaalpoliitilised tegurid, ühiskonda haaranud põristeriid. On iseloomulik, et plahvatus eestikeelse ajakirjanduse väljaandmisel toimus 1905.—1907. a. revolutsiooni järel: hakkas ilmuma 111 eestikeelset ajalehte ja ajakirja.

V

XIX sajandi teisel poolel saab uue näo rahva kunstiline maailmataju, üks kultuuri tarbimisvälja olulisi löike. Seejuures on kunstide vastuvõtu probleem tolleaegses Eestis küllaltki erilaadne. Rahva kunstitaju sisuline teisenemine oli esmajärjekorras seotud kunstiloomingu professionaalseerumisega: kujunes oma rahvusest kirjanikkond, muusikamehed, teatritegijad, kunstnikud. Milline oli uus kunstiline tegelikkusekujutamine, seda on kirjandus- ja teatriloolased, kunsti- ja muusikaloolased mõneti uurinud. Aga kuivõrd oli rahvas oma mitmekihilisuses sellele uut laadi loomesisule aldis? Kuidas hakkasid teineteist mõjustama professionaalseeruv kunstilooming ja traditsiooniline rahvalooming (ka vastuvõtuplaanis)? Milliseid professionaalse kunstikultuuri sisukomponente omandati kergemini ja miks? Milline oli eri kunstiliikide viljelusbaas ja levimehhanism ning kuidas need avaldasid mõju vastuvõtuaktiivsusele? Niisuguse pilguga pole Eesti XIX sajandi teise poole ja käesoleva sajandi alguse kunstikultuuri le tänini veel vaadatud ja pole käepärast küllalt uurimistulemusi, et esitatud küsimusele ammendavat vastust anda.

Euroopa kultuuriloost on tuntud skeem, mille järgi professionaalne kunstikultuur sünnib valdavalt orjandus- või feodaalajastul ja tema kandjateks on põhiliselt varakad ühiskonnakihi. Intelligents ja rahvas räägivad sama keelt ja neid ei eralda etnilise rühmise vahesein, küll aga saavad jõukus + haritus tsensusteks, mis lubavad liht-rahval kunstiprofessionaalide loomingust õige piskult osa saada. Eesti erioludes olid kutselise kunstiloomingu kujunemine ja vastuvõtt sootuks teisenõlised.

Eesti rahvusest kutselised kunstitegijad muutuvad ajalooliseks tõsiasjaks äärmiselt hilja, XIX sajandi teisel poolel. See aga ei tähenda, et eestlastele seda sorti kunstiilm varem täiesti tundmatu oli. Kohalike baltisakslaste vaimuolu tuleb võtta kui preisi-saksa subkultuuri ning hoolimata oma provintsiaalsest tugevatest isearasustest, oli see üsna tihedalt seotud Euroopa sajanditepikkuse kunstitraditsiooniga. Ühisel territooriumil koos elades oli mõningane osasaamine baltisaksa kunstikultuuri eestlastele paratamatu. N-ö. käegakatsutavas kauguses oli kiriku-, mõisa- ja linnaarhitektuur, mis — jätmata olulisi jälgi talupoegade ehitistele, jäi siiski osaks nende olmeilmast. Vahetult puutusid eestlased kokku Lääne kiriku- muusikaga, ka maaliga tehti tutvust kirikus altarimaale vaadates.

Omaette peatükiks kunstikultuuri vastuvõtuharjumuste kujunemisel sai sakslaste sülest sündinud, maamehe hari-

miseks mõeldud eestikeelne kirjavara. Püüdis ju valitseva võõrrahva hulgast pärinev haritlaskond juba XVI sajandist peale luua talupoegadele kiriklikku kirjandust, XVIII sajandi lõpust aga ka ilmalike jutte ja luulet. Raske on saada täpsemaid andmeid selle kohta, kuivõrd eesti talurahvas sääras kirjandust tarbis. Otto Wilhelm Masing igatahes ütleb, et juba halva keele tõttu vähe. Teatav kirjasona tarbimisoskus sellest siiski sügenes; mõelgem kas või eestikeelse perioodika eelkäija, kalendrikirjanduse laiale levikule.

Kui emakeelne kunstikultuur XIX sajandi keskel tuult tiibadesse saama hakkas, oli pinnas selle jaoks mõneti kohestatud. Rahva haridustase oli suhteliselt kõrge, vähemalt kirjaoskuse ja kirjasõna tarbimise mõttes. Üsna soodne oli olukord ka uut laadi muusikakultuuri arenguks. Eesti professionaalse kunstikultuuri algaastate omapära on aga selle komponentide ebahütlane areng ja see, et tarbimisvalmidus mõneti edestas loomelikkuse. Professionaalne intelligents arenes baltisaksa kõrgkihtide eesõigustatuse ja tsarismi surve tõttu üpriski aeglaselt, professionaalsuse ja isetegevuse piirid jäid vähemalt sajandivahetuseni ebamääraseks. Samas aga tahtis rahvas teha näitemängu, lugeda, musitseerida laulu- ja pasunakoorides. Eesti rahvusliku kultuuri noorusaegadel olid tema tipud madalad, kandesid aga lai. «Kõrge kunsti nõrgad oied» tõusid lihtsalt kultuuriheinamaal aeglaselt, noppima aga oldi neid virgad.

Tärgava kunstikultuuri tarbimisaktiivsus oli eri valdkondades vägagi erinev, sõludes nii varasemast tarbekogemusest kui ka levikubaasist. Üsna hoolega loeti kirjasõna. XIX sajandi alguskümnetel ilmus eestikeelset trükisõna üldse 68 nimetust 50 88 leheküljel, sajandi lõpukümnetel jõusul aga 2342 nimetust 234 180 leheküljel. Põhitrukivaraks kujunes ilukirjandus, ehkki järjest kasvav populaarteadusliku kirjasona maht. Maal ja linnas hakati koolide ja omavalitsuste juurde asutama raamatukogusid. Kuid mida just loeti? Mulluse sajandi esimesel poolel hakkas rahvas seas levima ajaviiteline, põnev, sageli sentimentaalse sisuga «rahvaraamat». A. Viires on juhtinud tähelepanu sellele, et ajaviitekirjandus on mõneti sarnane rahvaluulega: rahvajuttugi iseloomustab happy end; vae-seid, rõhutuid ja õiglasi ootab igal juhul vääriline tatsu, tigeidaid ja rikkaid aga õiglase karistus. Ajaviitekirjanduse populaarsus ei oleks seega seletatav mitte niivõrd maitse arenemata, kuivõrd kompensatiivse funktsiooniga. Muidugi vajab inimene ka lihtsalt põnevust, meelelahutust. Kõike seda oskasid kirjastajad edukalt kasutada rahategemiseks.

XIX sajandi lõpul muutus populaarseks ajalooline jutustus või romaan, mis ergutas vasttärnanud rahvustunnet ja rahva protestimeeleolusid. Ajalootunnetus on ikka olnud rahvusteadvuse üks olulisi osi. On loomulik, et põlvest põlve loeti Bornhöhe romanist, heroilist ja põnevat «Tasujat», mis ilmus korduvalt ja küllalt suurtes, isegi 10 000-listes tiraazides. Populaarsed olid — ja seda kodanliku ajajärgu — välja — Andres Saali põhikoelt ajaviitelised jutustused.

Kuivõrd loetav võis olla tõsikirjandus, sellest on tuntud näiteks Eduard Vilde XX sajandi algusaastail ilmunud kunstiküps ajalooline triloogia, mida A. Vinkel on põhjendatult nimetanud «eesti kirjanduse küpsustunnistuseks».

(Järgneb)

LEELO TUNGAL. VENI, VIDI, VIDIIT. «Eesti Raamat». Tallinn, 1979. 72 lk.
KALJU KANGUR. SONETID. «Eesti Raamat». Tallinn, 1979. 136 lk.

Leelo Tungla viienda värsikogu tagaküljeandmetest võib lugeda, et selles raamatust «on poeet suundunud uuele luuleraiale, seostades lüüriilise alge huvitavalt humoristliku ja aforistlikuga». Lähem tutvumine tema uute värsidega näitab tõepoolest, et luuletajanna on teinud katset enda ümber nähtut sügavamalt mõtestada ning seotõttu pelk lüüriiline eneseavaldus või kirjeldus, mis iseloomustasid ta varasemat loomingu, siin peaaegu puuduvad. Seni avaldatu põhjal võis öelda, et tegemist on tundliku natuuriga, kes kergesti kontakteerub oma lähema ümbrusega, ent kes niisama kergesti ka tõsisemaist probleemidest üle libiseb või pole neid veel avastanudki. Selle taustal on «Veni, vidi, vidiit» kahtlemata midagi muud, sest enamik luuletusi sisaldab ka mingit probleemi või, õigemini, lüüriilise mina seisukohta mingis küsimuses, isesei, kui huvitavad need seisukohad on või kui õnnestunud on eri algeid siduda suudetud. Ainevald on seejuures näiliselt avar, kuid tegelikult haarab vaid siit-sealt inimsuhte ning ellusuhtumiste mõningaid tahke.

Luuletajanna kavatsused on kahtlemata olnud head. Kõne alla on võetud sellised tänapäeval olulised teemad, nagu kodu- ja juurtunne («Vana karjäär», «Tähtsa päevata», «Inimeselaps»), suhted liigikaaslastega («Sõber» jt.), koht elus («Pärisosa», «Nonstopkino»), suhtumine leivas («Leiva asemel» jne.), jne., kuid seda, mis lugeja hinge jääks, on vähe. On viga struktuuris? Peaaegu igas luuletuses on ju häid värsiridu, ent luuletused kui tervikud kipuvad käest pudenema, nagu oleks osa detaile valesse kohta sattunud või üldse sobimatult sellesse või teise tervikusse. Seetõttu hajub kujund, kannatab muidugi ka raamatu tervik ning autori esteetiline ideaal jääb häguseks. Tahe probleeme oma-moodi näha on olemas, kuid puudub läbitunnetus, erisuguseid algeid on püütud küll seostada, kuid üks ei ole tei-

sest välja kasvanud, mistõttu tulemused on kistud, rabadad. Mitmeidki tõsisid küsimusi puudutatakse vaid kergelt, mõdamini, lennult («Leiva asemel», «Meelelaad» jt.). Vastu autori tahtmist hakkab selles suunas kaasa rääkima ka pealkiri. Onnestunumaid palasid on aga «Vana karjäär», «Meelitaja»,

kunsti ja kunsthiku suhete ning individuaalsete väärtustegede üle. Kõik kokku annab senisest kompaktsema pildi luuletaja esteetilisest ideaalist, mis on tihedalt seotud inimese eksistentsiprobleemidega, olles pigem hoiatav kui millegi aktiviseeriv, pigem tunnut toonitav kui uudisega ehmatav, kuid mõtte läbitun-

ainese kasutamisele proosas (küllap põhjusedki ühised). Nende tööde huvitavus sõltub eeskätt sellest, kuivõrd on autor suutnud valitud aine kaudu mõtestada mõnd tänast nähtust või tänasele lugejale midagi olulist öelda. Ent ka pelk meeleolupilt võib, vaatamata oma suletusele, pakkuda ootamatut tunnetusväärtust («Debussy», «Brahms: Kurvad aad», eriti kui see hakkab kontrastina läbi kõlama «argimaastikest», nagu «Maailm», «Kolin», «Klounaad»).

K. Kangru luules on tuntav harmoonia- ja tasakaaluhaalus. Seegi on 70. aastate poeesia iseloomulik nähe, mille põhjuseks on peetud entroopia kasvu ning mis väljendub lihtsatesse, igapäevastesse asjadesse või nähtustesse «aradumises või inimeseta loodusesse varjumises. K. Kangru raamatus leidub sellelaadset rohkesti («Lapsepõlv», «Kodumälestus», loodussonetid). Inimesega asustatud pinnad aga viitavad enamasti eetilistele

«Vaikne hetk», milles mõtet või meeleolu kujundab luuletus tervikuna. Kordalainuks võib lugeda ka sonetipärga «Muusika aed», olgugi, et sekka on sattunud ebasonetlikke riime, ridu ja isegi mõni stroof (näit. 13. soneti 2. saalm). Aine on tänuväärne ning teostus suudab ka meeleolu luua. Üldse on L. Tungal valdavalt riimilise luule harrastaja, kes nähtavasti tunneb endale teatava vormisunduse vajaliku olevat. Seepärast võiks ehk julgemini sonetiti proovida, sest see nõudlik vorm distsiplineerib ja annab ühtlasi avarad võimalused lüüriilise külje mõju-lepääsuks. Viimane aga on L. Tungla luuletajanatuuris tugevaim. Seda ei tuleks ära salata, vaid just edasi arendada.

Kokkuvõtlikult pilk L. Tungla senisele loomingule ütleb, et poeet ei ole veel leidnud ainuõiget rajaotsa, mida mõda kõrvalekalduvatult edasi minna. Eneseanalüüs ja otsingud peavad jätkuma, et luulepildis mõjukamalt kaasa rääkida.

Kalju Kangur on seekord lugeja ette tulnud küll vist eesti kõigi aegade mahuka sonetiraamatuga. 108 sonetti, pealegi üle kahe kolmandiku sellest paari viimase aasta looming — niisugust pretseidenti meil peaaegu pole olnud (vrd. F. Karlsoni «Ränakuil» — 105 sonetti).

«Sonetid» on üsna ühtlase tasemega raamat. Väga neutraalse pealkirja taga seisab märksa sihipärasemalt komponeeritud teos kui K. Kangru senised luulekogud. Luuletaja mõte liigub peamiselt küll ajatute sotsiaalsete ja eetiliste probleemide valdkonnas, kuid ta tunnetab teravalt ka tänase inimese kaitstust ja kaitsetust ühiskonnas, mõtiskleb inimese ja looduse,

netatus ning sisu ja vormi kooskõla teevad esitatava sümpaatseks. Paistab, et K. Kangru poeedikarakteris kindistub üha enam vaatlejaluomus. Seda on talle vist vahel ettegi heidetud ning agaramat eluprobleemidesse sekkujat soovitud, aga ilmselt teeb K. Kangur õigesti, kui ta süvendab ja täiustab isikuomast. Lüürrik-vaatleja-mõtleva — eks ole see klassikalise poee-

STABIILSUS

ditüüpe ning läbi aegade püsinud võrdsest vajaliku aktiivsete maailmaparandajate kõrval. Esimeste loomingute sotsiaalne kõlajõud on ilmumismomendil tihti küll teiste omast nõrgem, kuid võib osutuda püsivamaks, kuivõrd on orienteeritud üldinimlikumale ning ajavälisematele probleemidele, asjade ja nähtuste sügavamate seoste nägemisele. Just viimases, s. o. nähtuste sügavamate seoste edasiandmises on K. Kangru veel liikumisruumi. Küllaltki kõnekad on mitmed otsustused («Argosõitja», «Mõõtmatused», «Kullaotsijad» jne.) ja seisundikirjeldused («Interjöörid», «Eksikäija», «Põgeneja»), kuid ometi jääb tuntuvaiks piir, millest luuletaja sisetsensuuri tõttu pole sõandanud üle astuda.

Nagu paljud teised sel kümnendil (A. Kaalep, H. Jürisson, N. Baturin), pöördub ka K. Kangur inspiratsiooni saamiseks teistesse ajajärkudesse ning muude kunstiilide poole. See iseenesest sugugi mitte uus nähtus on just 70. aastate luules märksa elavnenud, moodustades teataval määral paralleeli ajaloolise

dissonantsidele või koguni vägivallale. Vältimatu konfliktini autor ometi ei lähe ning üht-teist elus annab vaadata ka huumori kandi pealt («Haned ülistus», «Elukäik», «Paravoss» jmt.), korras väljatab isegi musta huumorit («Sahver»).

Need ja veel mitmed teised motiivid näitavad, et luuletaja sammub kaasa aja suundumustega, sõnastab ajas kogetunähtu järelduseks või üldistuseks, seadmata endale kaugeimat eesmärki. Et järeldus või üldistus ei mõjuts moraalina, on tulnud pingutada. Vaid paaril korral on tertsitides märgata dotseerivat tooni («Kontrastid», «Kolin»), enamasti on suudetud kõnelema panna kujundipilt kui tervik. Ja veel üks meeldiv tõdemus: K. Kangru seni üsna staatiline ja ebaisikuline luuleilm näitab muutumistendentse dünaamilisema ja isikulisema suunas, millele osutavad esmajooned mitmed neljanda ja seitsmenda tsükli laulud. Seda ja peamiselt sead tahaks K. Kangru stabiilselt heale väljenduskultuurile juurde soovida.

SILVIA NAGELMAA

FILMIFOORUM HAVANNAS

tud täispikk dokumentaalteos «Haiti — vabaduse tee».

Mängufilmidest läks Suur korall jagamisele: võitjaks kuulutati brasiillase Geraldo Sarno «Kolonel Delmiro Gouveia» (valminud 1977) ja kuubalase Sergio Girali «Maluala». Vähe-märkusena lisagem, et pärast 1964. a. tagurlikku riigipöört Brasiillas katkesid kõik sileded Kuuba ja Lõuna-Ameerika suurima riigi vahel. Alles läinud suvel Havannas peetud Carifesta'1 (Karibi mere maade laulu- ja tantsufestival) olid brasiillased uuesti esindatud, kuu aega tagasi langetati otsus anda Casa de las Americas (Kuubas) kirjanduspreemia ka portugali keeles ilmunud teoste eest jne.

Mõlemad auhinnatud filmid on ajaloolised. Esimeses rajab ettevõtlik kolonel vabrikur, keeldub aga seda müüma konkurentidele, inglise monopolistile ja tapetakse. Mõni aeg hiljem inglaste korraldusel vabrik remonteeritakse ja seadmed heidetakse jõe. Seda süüet kasutatakse eri klassi esindajate omavaheliste suhete näitamiseks. «Maluala» läheb aias veel saajandi võrra tagasi, jutt on põgenenud neegeroriade vabadusvõitlusest XIX sajandi algul. Linnast tuleb mägedesse vaimulik, et kutsuda põgenenud orje läbirääkimistele, kindraalkuberner lubab anda priist, põgenikud kõhklevad, leidub reeturid ja kolonisaatorid lasevad käiku relvad. Ekraaniloo teeb kaasa Kuuba Rahvuslik Laulu ja Tantsuansambel. (Mõlemas filmis on efektselt jäädvustatud stseen, püütud hoolikalt tabada ajastut detailideni välja, kuid

jätkub ka deklaratiivsust.) Tuleb lisada, et lõplikku muljet ei jätanud mõjustama festivali järeleheste loetu: «Maluala» tehti näitamiskõlblikuks n.ö. 24 tunnil. Allakirjutavale jätsid sügava mulje kaks otsest meele aega puudutatavat teost — venetsueelaste Iván Feo ja Antonio Llerandi «Pais Portátil» («Kaasakantav maa») ning peruulase Federico Garcia «Laulico». Esimene kujutab Venetsueela linnaageriljade võitluste pühendatud samanimelise romaani (ilmus 1971) ekraniseeringut. Film on üles ehitatud mälestuste ahele: õigusteaduse tudeng, linnaagerilja Andrés istub relvakohvriga bussi ja hakkab meenutama oma vanavanemaid, vanemaid... Õiglustunne, põhimõtted, armastus. Kangelane jõuab diskuteerida oma kaaslastega (näidatakse linnageriljade üht tüüpilist aktsiooni: hoiatatakse hoone, peetakse maha miiting, maalitakse seinad loosungidega täis ja lahutatakse), veedab õõ armastatuga relvi täis korteris ja lahku sealt, et sattuda lõksu. Filmi lõpp on vägev: majas on juba tulistatud auklikuks, kuid põrandale viskunud Andrés saab kätte relva ja alustab vastutulistamist. Tema kõrval ilmuvad ema, vanaisa, teised (varem nähtud) sugulased — kõik nad aitavad laskerlist laadida, ulatavad granaate. Kõiki põlvkondi ühendab võitlus.

«Laulico» on sügavalt etnograafiline teos vändatud Kõrg-Andides, näitlejaks ketsua keelt kõnelevad indiaanlased. (Kutseliste näitlejatena oli aetud läbi ka mitmes teises filmis: ühelt poolt on see muidugi eksperiment, teiselt poolt viitab raha nappusele. Võiks lisada, et 1979.

a. valmis Peruus rekordiliselt kaheksa mängufilmi.) Peategelasi võib pidada rõõveiks: kõnealune indiaani sugukond alab ära kariloomi. Sealjuures õigustatult indiaanlased end seliega, et nad on oma muistsetelt aladelt välja tõrjutud ja praktiliselt muud elatusallikat kõrgmagedes polegi. Kuid kariloomadega ei piirduta, ikka ja jälle rünnatakse hacienda't (mõis), kuhu uskumuste kohaselt on viidud nende õigus — Wamani. Kord rünnak õnnestub ja režissöör ei saa lahti kiustusest: kindlasti Rubensi meelisojektiks sobinud kangelane vabastab end rahvariietist, et viskuda võitja Laulicoga mõisniku voodisse.

Kroonikafilmi Suur korall anti tsillasele Patricio Guzmánile kolmeosalise «La batalla de Chile» eest. Multifilmi Suur korall jäi Kuubasse: selle pälvits Juan Padróni «Elpidio, Valdis». Dokumentaalfilmi puhul leidis esiletõstmist veel chicanoid (USA-s elavad hispaania keelt kõnelevad kineastid) ja nn. lõunakoonuse (Argentiina, Tšiili, Uruguai) kineastide looming.

Festivali lõpetades ütles Kuuba kultuuriministri asetäitja A. Guevara: «Meie filmikunst. Kuuba oma kaasa arvatud, ei muutu paremaks ja mõjukamaks, kui kineastid ei saa materiaalseid vahendeid ega leida õiged lahendused teoste kultuurilisele seahulgas kunstiseme tõstmiseks». Järgmine festival otsustati pidada juba 1980. aastal.

Havanna, detsember 1979

TOOMAS ALATALU

KULTUURI-PANORAAM

150 aastat tagasi, 1. jaanuaril 1830 ilmus Venemaa esimene «Literaturnaja Gazeta» esimene number. Ajalehe sünnile andsid tõuke Puškin ning tema mõttekaaslastel Delvig, Vjazemski, Baratonski jt., kes kujundasid ka uue väljaande näo. Ajalehe ametlikuks väljaandjaks kinnitati Delvig.

«Literaturnaja Gazeta» ilmus üksnes poolteist aastat — 109 numbrit. Selle aja jooksul avaldas Puškin ajalehes üle 20 retsensiooni ja artikli, luuletusi ja proosakatkendeid. Väljaande ümber olid koondatud tolle aja kõige progressiivsemad inimesed, teiste hulgas ka nooruked Gogol ja Koltsov. Vana «Literaturnaja Gazeta» eksemplariid kuju-tavad endast tänapäeval bibliofiilset haruldust, neid on võimalik lugeda vaid meie maa kesksesimastes raamatuhoidlates.

Vana aasta viimastel päevadel demonstreeriti Leningradi televaatajale maailma esimest suure auditooriumile mõeldud eksperimentaalset stereoskoopilist programmi. Selle olid valmistanud ette Leningradi telestudio ja M. Bonts-Brujevitsi nim. Elektrotehnika Instituudi spetsialistid. Leningradis väljatöötatud stereoskoopiline süsteem ei nõua telerites mingisuguste täienduste tegemist, vaatajad peavad üksnes panema ette roosade ning siniste filtritega prillid. Lähemas tulevikus loodetakse lahti saada ka vajadusest prille kasutada.

A. Puškini nimeline Riiklik Kujutava Kunsti Muuseum pani üles itaalia silmapaistva skulptori Emilio Greco töde näituse. Nõukogude Liidus näidatava ekspositsiooni on koostanud autor ise ning see iseloomustab kõige tähtsamaid etappe tema loome-teel. Skulptuuride kõrval on võimalik tutvuda ka Greco graafikaga, mis moodustab iseseisva ja isikupärase osa tema loomingus.

E. Greco skulptuurid on tänaseks võitnud maailmakuluse, tema teosed kuuluvad maailma suurimate muuseumide ekspositsiooni. Üks tema skulptuur asub Tokio keskvaljakul. Fudžijama jalamil asuvasse vabaõhumuuseumi on aga paigutatud Greco alaline skulptuurinäitus, «Greco Garden».

Kõrg-Tatra mäestiku lääneosas on rajamisel Slovakkia rahvaarhitektuuri vabaõhumuuseum. Muuseumi maa-alale tuuakse seitsekümmend kaks vana hoonet.

Ungari televisioon tegi alust seeriafilmi «Ferenc Liszt» valmistamisega.

Nigeeria televisioon andis pika ja huvitava saate «20 aastat televisiooni Aafrikas». Kahe aastakümne eest tegi Ibadani saatejaam Lääne-Nigeerias alust esimeste regulaarsete kaugnägemissaadetega Aafrikas. Aasta hiljem algas töö Enugu, seejärel Kadunas (1962) ja Lagos (1965). Nüüd on saatejaamad kõigis Nigeeria 19 osariigis. Aafrika mandril on televisiooni saatejaamu 27 riigis.

Lõuna-Aafrika Vabariigi tseesordid panid Lev Tolstoi romaani «Anna Karenina» keelatud kirjandusteoste nimekirja. Põhjusteks märgiti, et see olevat ülestõusule kutsuv marksistlik kirjandusteos.

Populaarne näitleja ja filmirežissöör Alberto Sordi on hakanud ka kirjanikuks. Roomas ilmus tema autobiograafiline teos «Alberto Sordi», mis kõneleb autori loometeest, tema paljudest filmidest, mitme rolli sünnist. Raamat analüüsib ühtlasi filmikunsti arenguolendeid sõjajärgses Itaalias.

Arhangelski kirjastus hakkab välja andma 30-raamatulist sarja «Venemaa põhjarannik», mis peaks lugejale looma laia panoraaми Põhja-Venemaa elust, seal elavate rahvaste tavade, ajaloost ja tänapäevast. Esimese raamatuna ilmus Puškini kaas-aegse ning sõbra, Vologdas sündinud K. Batjuškovi luule- ja proosateos «Kõgemused».

Kümme aastat tagasi hakati Poolas välja andma ainalaadset autasu — Naeratus ordenit. Selle saavad täiskasvanud, kandidaadid esitavad aqa lapsed.

Naeratus ordeni on saanud kümmed väljapaistvad teadlased ja kunstiloomed, teiste hulgas W. Degs, maailmakuluse poala lastearst, jutustuse ja filmistenaariumi «Neli tankisti ja koer» autor J. Przytanowski, Sergei Obraztsov, Sergei Mihhailov jpt. Lõppenud aasta Naeratus ordeni said teiste hulgas näiteks Kurt Waldheim ning poala poeetess Dora Gabe.

Meid, 60. aastatel keskkoolis õppinuid, kes me nüüd korraga osutume isadeks-emadeks, onudeks-tädideks, õpetati aulsalt ja mõistlikult mõistma, täpsemalt öeldes istutati meisse omakasupüüdmatut mõistmispüüdu. Püüa mõista nähtusi, sündmusi, inimesi «kogu nende vastuolulisuses» — niisugune oli ja on meisse süstitud vaktsiiniprogramm, millel näib olevat pikk ja vahel tagantjärele allergiline toime. Sest «kogu nende vastuolulisus» on tihti argielus omaksvõetamatu. Eks löö siin vohama just need liigid, kellele intelligentsus on kohane-misvõime (jälle üks 60-ndate lööklauseid). Tõepoolest, midagi pole parata: kõik me oleme pärit oma lapsepõlvest (see on juba 70-ndate lemmik-tsitaat). Seda küll, kuid pole ju ükski lapsepõlv, ka kõige vateeritum, asunud väljapool aega, kohta ja ajamõtteid, ajapõhimõtetest rääkimata. Ühest lapsepõlvest tulnuna kasvatame enda kõrval teist, ajakirjanduslikult öeldes: kujundame kasvavat põlvkonda. Enamik teoseid, mis kujundasid meie enda (rea)lapsepõlveaateid, on teadjad kuulutanud takkajärele kirjanduslikult-kunstiliselt-kinolikt nõrkadeks, meie elame oma laste kõrval läbi laste mõeldud kunstide renessansi, loeme Benjamin Spocki, et mõista, mõista, mõista...

Aga mõista, mõista, mis see on: Oismäe uusehitiste juurde kihutasid suvel vähemasti paar korda nädalas tuletoorj-autod sireenide, kiivrite, voolikute ja kõige muu juurdekuuluvaga, et ehituspahilõk-keid kustutada. Vaevanduvat tööd need õnnetuskohad pritsimeestelt küll ei nõudnud, poisikeste kambad saanuksid oma süüdatud lõketega isegi hakkama, kuid tulekahju oht oli kahtlemata olemas. Ja ühes sellega ka pishuligaansus (pishikesed poisid, pisike tuli — ju siis ikka pishuligaansus). Sõnadega edasi mängides saame järelduse: oluksid need poisid suuremad ja tuligi võimsam, võiksime nentida pishuligaansust. Aga mõistmine, mõistmine, millest me kõneleme? Võib-olla kasvab mõnest jõmpsikast tõepoolest ohtlik püromaan, aga kes võiks kindel olla, et just temast ei tule hoopis lavastaja, kelle meelisvõtteks viimase vaatuse

püromaan? Iroonia irooniaks, kuid ehitusplats pole loomulikult laste mängukoht. Kus on ülepea Oismäe, Lasnamäe ja enamalt jaolt ka Mustamäe laste mängukoht? Küsimus pole põrmugi naiivne, kui ehituslikult (ei julge öelda, et

eriti kus saab keskpäraste kehaliste võimetega uuslinnalaps pallimängu harjutada või teatejooksu proovida? Pole ju puudki, millele tahaks mürsik end peitusemängus varjata saaks, mis siis veel vabast palliplat-sist kõnelda. Varajane diferentseerumine selgitab juba peaaegu imikueas välja, kes on andekas pillimängija, kelle kont sobib korvpalli- ja kelle reageerimisvõime pingpongi-mänguks. Nõnda on treenida

koguvad marke ja mängivad malet, huligaanid põletavad, kaklevad, lõhuvad, sest sellist ajakulutamist nagu laste töö ei esine enam mujal kui mahajäänud kapitaliriikides või maal lasterikastes perekondades... Linnaperedes ju ei leidugi kõigi mugavuste tõttu mürsikule tööd, milles ta vanematele jalgu ei jääks, ning kõige hoolsamale ja prakti-semale lapsele ei saa ema

küll «mugavustega» lastele mõistliku tegevuse, ent võtab ära ühe niigi kiiresti mööduva nähtuse — lapsepõlve.

Nõnda me siis kasvatame iseoma tarkusest oma lapsi linnaosades, mille väljamõtle-misel pole ilmselt laste olemasolule mõeldud. Kuid mis lahendust peale hetkelise enesemaandamise pakuks virisemine või kes-teab-mis aegade ja kohtadega võrdlemine? Meie laste lapsepõlv kulgeb siin ja praegu, ja oma lapse-põlvega tulevad nad meie kõrval, meie najal või meist hoolimata ise toime. Me ei saa neile välja pakkuda ei linnu-sööklate ehitamist (sest peale ornitoosikahtlaste tuvide linde lihtsalt pole võtta) või timurlikku vanakeste abistamist (sest vanakesed on meil vaat et tugevamad kui me ise). Me ei saa neile oma maja õuel õpetada uka-ukamängu, sest pole puud, mille vastu end priiks lüüa, ega kullimängu, sest kogu aeg on oht auto alla jääda. Aga me tahame, et lapsed oleksid meie kõrval, meie ajas ja meie sarnased. Mõtleme küll üldiselt looduslikule valikule (kes ses närvilises linnaelus terveks jääb, see jääb), kuid ses üldises on suur tera erilist (et minu laps puutuks me-luga vähem kokku). Ning näib, et see eriline neid säästabki.

P. S.

Kirjutises jäi teadlikult puudutamata niisugune kooli ja kodu vaheline probleem nagu pioneeritöö. Kindlasti võib nimetada siin hulgaliselt fakte ja arve, kuid tõik on see, et lapsed, kes mudilastena unistavad pioneeriks saami-sest ja ütlevad esimest korda kaelarätti sõnades: «See kohustab», hakkavad (eriti poisid) juba 10–11-aastaselt koostundest ära hiilima. Muidugi saavad nad siis teenitud karistuse ja õpivad kohal viibima, tegemaks täiskasvanu-tele meelehead, õpivad rühmapäevikusse kirjutama: «Olime väsinud, kuid õnnelikud» või midagi sarnast. Ei tahaks uskuda, et on tegemist üksnes linnaelaste rikutusega, võivad ju täiskasvanudki öelda teat-rietenduse või kunstinäituse kohta (mis ometi tunnustatud meistrite loodud): «Igapäev» laps aga ei tohi seda pealesunnitult ürituse kohta arvata. Nii ei saa täiskasvanu ilmski teada, mida laps tegelikult vajab, mis teda päriselt huvitab, ja laps õpib pahatühtlalt titegutses täiskasvanulikt laveerima: väsinud, aga õnnelik...

LASTE LIHTAASTA MUGAVUSTEGA LINNAOSAS

LEELO TUNGAL

arhitektuuriliselt) ettenähtud igivana linnalaste mängupaika hoovi lähemalt vaadata. Kooli-keelikute emad ja vanemad võivad küll pärast igapäevast põhjalikku eeltööd (pudeliliku-dude, suitsukonide, kassi- ja koeramustuse korjamine) oma võsukesed liivakasti lasta, kuid peavad sellegipoolest olema valvsad kui ematiigid: siinsamas hoovis sõidavad ja pargi-vad autod, mängumaalapike-sest paremal kuivatatakse pesu ja vasakul klopitakse vai-pu. Peale selle sõidavad siin kosmilise kiirusega jalgratas-tel suured poisid. Kui suu-red? Eks ikka nii 8–13-aasta-sed. Mis nad siis veel peaksid tegema, ega ometi uue kõrval-maja ehitusel ringi kolistama? Ega ometi kuivava voodipesu vahel jalgpalli taguma? Ega ometi kesklinnas kinost kinno-voorima? Ei, parem juba tiiru-tagu koduläheduses hoovidel, saavad vähemalt natuke jässe-meid liigutada. Tõepoolest, kes oskaks välja pakkuda, mida peaks uuslinnalaps tegema omal initsiatiivil ja kodu läheduses, olemaks hea laps? Marke koguma? Pillimängu õppima? Lugema? Ent need kõik on tubased tegevused. Sporditreeningud? Kellega ja

mõtet vaid tippu ja tipulähe-dasi spordilapsi. Kust võtta pealegi janaatilisi, eraeluta õpetajaid, kes tegeleksid oma üürikesel vabal ajal laste ja enda rõõmuks sporditreeningu-tega, millest jäävad vaid liikumislõbu ja ilusad mäles-tused? Ja kust leiaks selline janaatiline amatöör endale spordiplatsi uues elamurajoo-nis, kus iga ruutmeeter val-mistub panema oma õlga kuueteistkümmene korruse alla? Muidugi, kõige lihtsam ja loomulikum on öelda: aga lap-sevanemad ise! Nõnda see te-gelikult ju ongi: vanemad liik-kavad oma kodused tööd öö peale, et tuubil täis bussides trügides tillukesi linnako-danikke loomaeda, Kadrior-gu, Hirveparki viia. Väikelas-tega annab ikka midagi välja nuputada, lõppude lõpuks saa-vad pooled neist oma liikumisvajaduse lasteaedades ja -sõimedes enam-vähem rahuldatus. Kuid «suurt» last juba igal pühapäeval looma-eda ei vii. «Suur» ei tahagi papa-mammalaps olla, tahab hoopis liikuda koos omasugus-tega, saagu neist siis «mansa», rühm või kamp. Nõnda need kambad siis on: «head» lapsed

või isa õues tehtavat tööd anda.

Niisiis jagunevad uuslinna-de lapsed kahte liiki — head ja huligaanid. Kas ei saagi siin ja nüüd kõnelda sellisest poistetõust nagu rüblük? Need on elavad lapsed, kes saavad kõigega hakkama, kaasa ar-vatud head ettevõtmised, kui nad parajasti nende peale juh-tuvad (või juhatakse). Tänavapahanduste ärahoidmiseks jääb ikka välja pakkuda vaid üks eespool mainitud võima-lus — maast-madalast pühendamine oma hobile. Tegeli-kult aga tähendab see just diferentseerumist beebieast peale. Roosid prille eest võttes võib näha selle võima-luse ühekiilgust, laste jagune-mist prillipapadeks ja jõuju-rikateks. Aga liikumist vajab nii laps, kes «tahab kõike tea-da», kui ka absoluutse muusi-kalise kuulumise jönglane, nii see, kel koolitarkus jääb pähe justkui lennult, kui ka teine, kes kulutab kolme võõr-keelse sõna päheõppimiseks kolm tundi (viimane ehk enamgi kui teised). Tunnista-gem siis ausalt, et varane pühendamine «oma» erialale on absolutiseerituna suurte miinustega lahendus, mis annab

LAPLASTELE PÜHENDATUD TEADUSPÄEV

napäeva lapi keelt küll lääne-merelaste keele hulka ei arva-ta. Peamurdmist pakuvad lapsed ka antropoloogidele. Soome-ugri antropoloogia teenekas uurija K. Mark märgib, et lapsed, kuigi neid on vähe säilinud, kannavad eri koh-tades erinevaid rassitunnuseid. Põhjapoolsematel on rohkem aimatavad mongoliidsed tun-nused, lõuna pool europiidse-mad jooned. Ta tuleb lõppjä-reldusele, et laplaste esivanemad olid soomeugrilased. Lap-laste antropoloogilistest oma-dustest ja nende päritolust kõneleski K. Mark Eesti NSV Riikliku Etnograafiamuuseumi lapi päeval, mis 1979. a. lõpul muuseumi ruumes kor-raldati. Keeleteadlane V. Klaus käsitles venelapi mur-rete uurimist. Ta nentis, et sel alal on aetud alles esimesi va-gusid ja sedagi on teinud eri-nevad teadlased isesuguse sü-gavusega. Edukamalt lähevad kirjakeele loomine ja tööd la-

pi keele grammatika koosta-misel. Sellega on ametis NSV Liidu Teaduste Akadeemia Karjala filiaali keelemehed.

Rahvaste kultuurisuhete, keele jne. uurimiseis sõltub paljuski sellest, kuidas aegade jooksul on suudetud talletada keelt, kultuuripärandit kõige laiemas mõttes muuseumides, arhiivides. Ka siin on veel suurem jagu tööd ees. Laplas-te materiaalse kultuuri kogumist ja fondide seisust rääkis muuseumi osakonnajuha-taja H. Pärdi. Esimene lapi ese (jalanõud) saadi juba 1914. aastal. Siis aga möödus mitu aastakümnet, enne kui asuti süsteemsemale kogumistööle. Koostöös Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudiga korraldati ulatuslikum etnograafiaekspe-ditsioon Koola poolsaare lap-laste man 1978. a. Suure töö tegi siinjuures kunstnik K. Põllu. Ka tänava jätkati samas etnograafilise ainese ko-

gumist. Seekord võtsid kogu-mismatkast osa kolm etno-graafi ja kunstnik. Väga head ongi kunstiüliõpilaste joonised töö- ja tarberiiadest ning rõivastest. Nüüd hoitakse muuseumis juba üle 200 lapi eseme, umbes sama palju foto-sid pluss jooniseid ja teatme-materjali.

Huvipakkuv oli J. Sarve et-tekanne koolasaami rahva-muusikast. Ka tema väitis, et laplaste rahvamuusika uuri-mine teeb alles esimesi arglik-ke samme, tõsisemaks tegele-miseks on tarvis õppida sel-geks keel. Kes selle vaeva en-dale võtab?

Enesestmõistetav, et üks teaduspäev ei suuda nii kee-rulise minevikuga rahva kul-tuurisuheteid ja etnogeneesi ammendada. Aga ka küsimus-te tõstatamine, nendele tähe-lepanu osutamine — eks see-gi ole priks tasu päeva kor-raldajatele. Tartu Etnograa-

fiamuuseumi teadustöötajad, arvestades sama linna keele-teadlaste hiigeltööd soome-ug-ri keelte uurimisel ja uuri-mistöö korraldamisel, püüavad teha omapoolse, et ka mate-riaalse kultuuri näidised saak-sid säilitatud ja talletatud muuseumis. Selleks on vii-mastel aastatel tehtud mõnda-gi märkimisväärselt. Igal aastal korraldatakse neli-viis ekspeditsiooni soome-ugri rah-vaste asualadele, kust tuuakse kaasa väga hinnalisi andmeid. Ja nii säilitatakse Tartu Etno-graafiamuuseumis väärtuslik-ke kogusid kõigi meie maal elavate soome-ugri rahvaste kohta. Võime väita, et etno-graafiliste kogude poolest ole-me rikkamad mis tahes muu-seumist. Just «materjalne baas» on lubanud korraldada sisukaid vepsa, vadja, karja-las, liivi ja lapi päevi. Oleme jõudnud sinnamaani, et soo-me-ugri osakonna loomine on hädavajalik. Siis saab normaalselt, usaldusväärselt süs-tematiseerida olemasolevaid rikkusi ja neid ka juurde hankida. Selles asjas vajame Eesti NSV Kultuuriministeeriumi abi.

A. PETERSON

MÕELDES MARJU MUTSULE

MARJU MUTSU. «SÕIT» [OFORT, 1979].

MARJU MUTSU. «KEVAD» [OFORT, 1974].

Üks Marju Mutsu viimaseid pilte — ofort «Sõit» — kujutab Leo Soonpää istumas isa Juniet' kaarikus, mis pärineb tolliametnik Rousseau tuntud maalilt, selle kõrval — tolliametnikku enast. Üllatavalt hästi sobib Leo Soonpää kuulsa naivisti sõidukisse. Marju Mutsul oli küllalt terane pilk märkamaks, et kõikehõlmav iroonilisus ja kõikehõlmav puhtsüdamlikkus polegi teineteisele kauged nähtused. Oma paradoksaalsuses tundub teose lahendus antud modelli puhul väga tabav. Just sisemise, rohkem emotsioonide kui mõistusega tunnetatava sarnasuse, sisemise töö poole on Marju Mutsu pürjunud teistegi portreedes, kogu oma loomingus. Nagu iga jõulisemat kunstnikuisiksust, nii pole tedagi kõitnud asjade väline kest, vaid — aastatega üha enam — olemus. Sellest ka teoste aasta-aastalt kasvanud

üldistusjõud. Isa Juniet' liigutavkoomiline kaarikki mainitud lehel mõjub sümbolina. n.-ö. kunstikaarikuna, mis sõidutab oma reisijaid läbi ulmemaastike surematusse.

Praegu pakub küll nõrka lohutust teadmine, et Marju Mutsu kestab edasi oma loomingus. Kuid järgnevate põlvkondade jaoks kujuneb just looming kõige olulisemaks ja usaldatavamaks allikaks tema isiksuse kohta. Kunst on tahes-tahtmata pihtimus ja seda mõistes pole Marju Mutsu püüdnudki oma piltides midagi muud olla kui ta ise. Igatahes jäätavad tema tööd mulje väga siirast ja vahetust eneseavaldusest, erilist spontaansust tunde väljendusest, improvisatsioonilisest vabadusest, mis pole meie parasvöötmes kuigi sagedane nähtus. Meenub, kui edukalt Marju Mutsu töö ühel graafika aastapreemiate

määramisel mitmete väarikate meistritega konkureeris ning lõpuks žüriiliikmete südamed jägitult vallutas ja nimelt oma temperamentse väljenduslaadi ning nakatava elurõõmuga. Elurõõmu pole üleliia palju ei elus ega kunstis; seda hinnatavam on ta mõlemas. Marju Mutsu loomingus kohtame vahel ka novembrimeeleolusid, ent üldiselt peegeldab see optimistlikku ja terviklikku, elule avatud loomust. Seda näeme avaldumas lihtsamateski motiivides, näiteks öie kohal lendlevas mesilases («Kevad», 1974), mis ei muutu tal mitte ainult kevade, vaid ka töö, lembe ja üldse elu võrdkujuks. Ka unistustesse vajunud jäävad Marju Mutsu loodud kujud, enamasti noored ja kaunid, mais-eks, looduslähedasteks olenditeks.

Elu tunnetas Marju Mutsu kui muutumist, seisundite ja meeleolude põgu-

sust, liikumist, inimese vastutõttamist suvele, uuele aastale, kõigele veel tundmatule, ent usutavasti toredale. Siit tema tööde dünaamilisus, kompositsiooni avatus, iseloomulikud hetkejäädvustused. Hetk eeldab kestvust, muutumine püsivust. Kümne loomeaasta jooksul tublisti arenedes, küpsemaks muutudes, uute varjunditega rikastudes säilitas Marju Mutsu looming oma põhjooned (mis avaldusid küllalt selgelt juba 1969. a. diplomitöös), oma kordumatu noorusvärske näo.

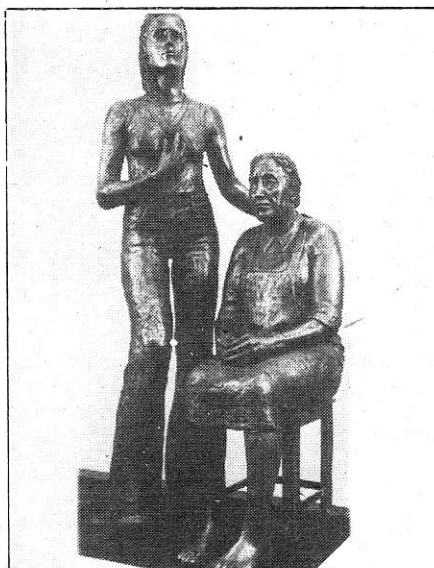
Marju Mutsu loomingutee katkes õitsemise. Kirjeldamatult meeldivam oleks kirjutada tema uutest piltidest, kui vedada tehtule lõplikku kriipsu alla. Kuid olgem tänulikud sellele särava jälje eest, mille ta jõudis jätta eesti graafikasse, eesti kunsti tervikuna.

MAI LEVIN

Mare Mikofi personaalnäitus pakub vaatamiseks neliteist taieist seitsme viimase aasta loomingust. Mikofi kunstnikutee pole palju pikem: 1971. aastal lõpetas värske kujur Kunstiinstituudi ning hakkas sellest peale näitustel ilma tegema. Üldse olid seitsmekümnendate algusaastad meie skulptuuris loominguliselt elavamaid aegu. Kerkis esile uus põlvkond noori võimekaid skulptoreid, nagu Aime Kuulbusch, Mkrötš Mazmanjan, Mare Mikof, Hille Palm. Nad tõid kaasa omanäolise arusaama plastikat, selle võimalustest. Siit paistis tulevat kunstilise mõtlemise uut värskust, mis tekitas elevust, äratas tähelepanu. Paljud varem alustanud, juba kindla kunstnikumainega taidurid nagu Riho Kuld, Jaak Soans, Ülo Õun löid tol ajal mitmeid oma tippteoseid. Korraga kerkis loomingulatt ootamatult kõrgele. Et oma kunstiga läbi lüüa ja end maksma panna, tuli pingutada. Enamikul kandiski see pingutus head vilja, ka Mare Mikofil.

Skulptori valiknäitus koosneb väga ühtlase taseme kujudest, mida on soodustanud kunstniku teadlik valik. Mingil määral raskendab niisugune tugev ühtlus isegi vaatamist, sest teoste mõju jõud on liiga võrdne. Või tekitab niisuguse mulje frontaalne paigutus, milles skulptuurid moodustavad vaataja suhtes spaleeri? Praegune ekspositsioon näitab kunstniku kujunemise tänast päeva, pakkumata võimalust pikemaks tagasivaateks. Arenguliin on järskude pööranguteta, ehkki areng on pidev olnud. Kunstniku kreedo kordub sujuvalt teosest teosesse, arenedes kordkorralt sügavama lahtimõtestamise, tugevama sisestamise poole. Kõige selgemini avaldub see portreedes. Mida portree edasi, seda enam kaasneb tugeva vormiga hea psühholoogiline tunne-

MARE MIKOFI skulptuurid

«Maanaised» [pronks, 1974].

tus, nende koosmõju annab taiesele üha kaalukama esteetilise ja emotsionaalse väljendusrikkuse.

Suur osa skulptori loomingus on figuurplastikal. Kompositsioonide tänapäevases ja argisus teevad nad paljudele kergesti vastuvõetavaks, ehkki eelmainitud omadused kannavad Mikofi kunsti kõige avangardistlikumat osa ja

võiksid seetõttu tekitada hoopis vastu-
pidist reaktsiooni. Enamik eelmise aastakümne kunstnikest tegutses agaralt tingliku kunsti mail olustikulise kunsti vastu, sest mälestused selle ahistavast küljest olid veel liiga värsked. Ka detailitäpsus pole midagi uut. Kuulus too ju kindlalt 50. aastate varamusse. Mare Mikof tõi need asja põlatud nähtused julgelt näitusesaalistesse tagasi. Juba tema esimestes töodes torakas silma natuuritruudus, näiteks «Sõbrannas» (1974), kuid ilmnas veel midagi ebamäärast — sümboli osas esinev detail, nagu side silmadel. Hiljem selletaolised raskemini mõistetavad lisandid kadusid, seevastu kasvas literatuursus. Vaadakeksem vaid «Maanaisi» (1974), «Figuuri» (1976), «Tüdrukut postiga» (1976), «Ehmatajat» (1979), nende tööde jutustava külje kasvu. (Muuseas, «Ehmataja» ehmatas tõesti ja just nii, nagu ette nähtud oli.) Jutustav süžee pole juba mõnda aega head mainet evinud, kuid Mikof on seni liigse illustratiivsuse karid õnnelikult ületanud. Ta oskab näha inimestes seda, mida teised pole näinud, tabades sealjuures midagi väga elulist. Kompositsioonides köidavad eriti vaimukad ideed ja karakterite kujundamise oskus, mida rõhutab hästi väljamängitud atribuutika. Et loomulikkust paremini esile tuua, võtab ta appi värvid. Kahes viimases töös on koloriidil võrdne osa emotsionaalse kõlajõu kujundamisel.

Kui veel reaalsuse täpsest tabamisest rääkida, tahaks öelda, et just Mikof

hakkas lõhkuma harjumuspärast arusaama, mis kehtis olustikulise käsitlusega taieiste puhul, andes sellele taieisti tänapäevase tähenduse ja sisu. Mikof tabas oma erksa ajatunnetusega kohe ära vajaduse uue järele, sest vaataja oligi juba väsinud tinglikkusele pretendeerivast vormist, millel tihti puudus vastav sisu või milles sisuline külg tahtis ületada vormis pakutud võimalusi. Mikof loobus lihtsalt ja kergelt tinglikkusest ja andis kunstinautijale võimaluse vaadata «vana moodi» skulptuuri uue pilguga. See on kujuri loomingus üks peamisi tahke. Kuid tema kunst on muidugi palju mitmekülgsem. Lisandub individuaalse kordumatu eelistamine inimese kui kindla tüübi esindaja asemel. Portreede puhul pole detailiseerimisel nii suurt tähtsust, erandiks vaid G. Naani portree. Aluseks on võetud kujutatava näo iseloomulikud jooned, et neid rõhutades esile tuua portreteeritava põhiolamus. Temaatika on lai ja sedagi oskab ta näha omamoodi. Näiteks võib tuua Apollo kujude tänase lahenduse («Meesfiguuri», 1978), kus põhiroll on kanda ikkagi vormil, ilmekad atribuudid aitavad ainult kaasa. Tuleb hinnata kujuri annet anda igale taiesele oma tundelaad muhedast huumorist vaheda sarkasmuni. Selles erineb ta looming hüperrealismist, millega muidu välist sarnasust on palju.

Mare Mikofi avaraid loometaagamaid kinnitab seik, et peaaegu igas teoses on näha edasiminekut. P. Volkonski portree (1979), mis oli esitatud sügisnäitusel, on tema senise loomingu kõrgtase. Personaalnäituse ainuke uus taies «Ehmataja» demonstreerib vormivõtete värskust. Loodame sellise loomingulise arengu pikka jätkumist.

TIINA PIKAMÄE

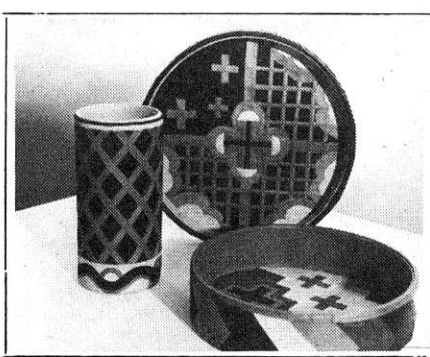
TARTU TARBEKUNST 1979

Tartu tarbekunstnikud jõudsid aastavahetusele oma kuuenda näituseni. 1969. aastal, kui esmakordselt võeti nõuks esineda omaette väljapanekuga, tundus see üsnagi julge ettevõtmisena. Näitus sai teoks, andis hoogu edaspidiseks. Paljudi on nende aastate jooksul muutunud. Kui esimestel väljapanekutel andis tooni staažikas põlvkond, siis paaril viimasel on märksa kasvanud noorte osa. Ent hakkab silma ka midagi tuttavlikku. Eelkõige on see suhteliselt väikeste vormide eelistamine ning sellest tulenev rahulik, tasakaalukas ja kodune üldmulje. On väidetud, et tartlased eelistavad tuntut ja läbiproovitud uudsele ning riskantsele. See peabki paika, kuid üks seda saa väita kunsti väga suure osa kohta kõikidel aegadel. Hoopis olulisem on, kas ilmutatakse loomingulist suhtumist, arenemise-teisenemise püüet või pakutakse üksnes tuimavõitu variatsioone. Tardumuses ei saa aga tartlast süüdistada, iseasi, kui palju lubavad võimalused ja võimed.

Kuigi Tartu tarbekunstinäitustel on esinejate koosseis teinud läbi olulisi muutusi, on nende arv jäänud enam-vähem samaks — kolmekümne piires, mis on vaid üks neljandik ülevaariigilistel näitustel esinejate tavapärasest hulgast. Seda rõõmustavam, et eesti tarbekunsti põhilised suundumused, maitse-eelistused ja küsitavused avalduvad siingi.

Meie tänases tarbekunstiis saab kõnelda kahest põhisuunast. Üks neist otsib tuge pärandist, püüab leida sealt lähedast ja omast ning anda sellele tänapäevane tähendus ja tõlgendus. Teine lähtub disainerlikust mõtlemisviisist. Ja kuigi esimene võib oma konkreetsetes tulemustes tunduda liiga selja taha vaatavana, teine seevastu erkalt meieaegsena, on terviku seisukohalt mõlemad võrdväärselt vajalikud.

Mida võtta minevikust, kuidas seda

Mall Mets. Nahkvormid

interpreteerida, millistel tendentsidel on eeldusi tänapäevasele mõjuda? Neile küsimustele otsivad oma loomingus vastust paljud tarbekunstnikud. Üks rikkamaid ja usaldusväärsemaid varumuid on muidugi rahvakunst. Oli aeg, millal rahvakunstilt õppimine taandus ornamendi kopeerimisele. Tänapäeval püütakse arvestada paljude tegurite koostõugu, et edasi anda teatavat vaimust. Siin leidub kindlasti veel rohkesti kasutamata võimalusi ja edasimineku-teid, nii nagu ka häid tulemusi.

Kõige tihedamalt on rahvakunstiga olnud seotud meie vaibakunstnikud. Lisaks tunnustatud vanameistritele on viimasel ajal uusi sisseelamisvõimalusi avastanud mõned nooremad, eelkõige Anu Raud. Tartu noortest vaibakunstnikest lisavad siia omapoolset Kai Luiga ja Malle Antson. Kai Luiga «Kratt» tugineb etnilisele ainekile, kuid määravaks jääb geomeetrilise pinnalähenduse dekoratiivsus. Malle Antsoni vaibas saavad tajutavaks sisulisemad püüdlused. Siin peitub kandvat kujundisumboolikat ja naivistlikku siirust, kena, et on suudetud hoiduda liigest

pildilikkusest ja sentimentidist.

Jõudumööda toetavad etnilist arengusuunda teisedki tarbekunstialad. Samalaadset mõtlemisviisi võib täheldada näiteks viimase aja nahkehistöös. Paljud kunstnikud on hakanud eelistama aplikatsiooni, tehnikat, mis oli etnograafiliste nahkesemete peamine kaunistusviis. Tartlastest kasutab aplikatsiooni Mall Mets, ka tema aluste ja top-side proportsioonid on lähedased etnilistele puunõudele. Kompositsioon ter-vikuna mõjub aga oma värvikas rütmikuses isikupäraselt ja tänapäevase-lt.

Kuigi olulisim, pole rahvakunst siiski ainuke ideede läte. Tema kõrval püütakse inspiratsiooni leida ka meie kutselise tarbekunsti eri etappidest. Nii näiteks viivad noore kunstniku Indrek Hirve maalilised portselantaldrikud mõtte Adamson-Ericu loomingule — ja see ei sega sugugi neid tunnustamast. Ent kas on perspektiivne ka Laine Nurme tekstiilimaal «Kevad» oma sa-jandi algupoolsest pärit sentimentaalse-võitu meeleolukusega? Kahtlen.

Vanameister Annes Varjuni vaasid «Ebasümmeetria» ja «Spiraal» meenu-tavad 20. aastate konstruktivistlike lahendusi, samal ajal kui ta sinivalged dekoornõud on lähedased tänapäeva geomeetrilisele kunstile.

Ja olemegi jõudnud teise, disainliku arengusuuna juurde. Nagu nähtub kas või A. Varjuni, K. Luiga või M. Metsa näidete varal, ei pruugi need kaks suunda olla teravas vastasseisus. Miks see peakski teisiti olema? Eks mõjusta ju tänane päev tahestatmata ka meie suhtumist minevikku ja kultuuripäran-disse.

Teatavasti sai disainlik väljendusviis tarbekunstiis tõuget tööstuskunstist, mis tõstab ideaaliks lihtsa ja otstarbeka, kõigest ülevõetavalt puhatatud vormi. Et detailile kasutatakse vähe, siis seda olu-lisemad on värvi- ja faktuuririisind.

Selle laadi peamised karid paistavad olevat vormivaesus ja -igavus, vastu-kaaluks vormitihedusele, läbitunneta-tusele, silueti väljenduslikkusele, mida disainlik laad tingimata eeldab. On väl-jaspool kahtlust, et näituseeksponaadi-le esitatavad nõuded on veel hoopis kõrgemad olmenõuetest. Tartu näitusel on disainliku suhtumisviisi ilmekaid näiteid Maia Juhkami ja Asta Söödori silindervormid, Laine Nurme kardin «Punane-sinine», Vake Jakobsoo de-koorkangas «Looge», Endla Viiras-Tuutma vaskvormid. Eriti viimati mai-nitute puhul saab rääkida heast tervi-kust, milles tundlik vorm ja huvitav faktuur pole lasknud vormirangusel muutuda — tuimuseks.

Nende kahe põhisuuna vahel pakub eesti, sealhulgas Tartu tarbekunst veel mitmeid üldpilti rikastavaid ilminguid. Keskmist põlvkonda iseloomustab oma teema jätkamine uute joonte ja vormi-võtete lisamisega. Maret Kuke, kes oma senises loomingus on andnud palju uuenduslikku naha pinnakujunduses, esineb seekord töödega, mis toovad esi-le naha plastikat, tehes seda vaimu-kalt, omapoolsete leidudega (vormid «Pähklikoor»). Eha Raend on ka va-rem ilmutanud ansamblite loomise huvi. Suurejooneliselt ja efektselt mõ-jub nüüdki komplekt peeglitest-kappi-dest-karpidest. Nahakunstnik Inge Ma-lini ja keraamik Aino Miguli looming ei paista küll silma uute ideede küllu-sega, kuid oma rahulikus, mõõdukas laadis teevad nad head tarbekunsti.

Meeleolukalt ja terviklikult mõjuvad ka keraamikute Maimu Vainu taimor-namentikaga vaagnad ning Maia Juh-kami lindude ja kaladega seinaplaadid.

Tartu tarbekunst on tõestanud oma elujõulisust. On edasimineku, jätkub tööd ja tegijaid.

MAIRE TOOM

Leesi Erm?

Isiksus, üks suurtest. Range, täpne, tõsine. Vähe, aga sir-ge ütlemissõna. Pelgasime teda tudengi-põlves. Tema käe all olles püüdsime te-ha «nagu Erm» — kergelt, mänglevat, erk-sa värviga, põnevaid materjale ka-sutades. Ei tulnud välja, tema oli liiga palju meist üle, ettermlik jäigi taba-mata.

Leesi Erm?

Lobisevas seltskonnas tihti hoopiski vaikiv ja eemalolev kuni mõne lõbusa loo või vaimukuseni. Siis saab kogu maailm täis Leesi Ermi naeru. Seda jät-kub teiste naerutamisekski.

Mõnus reisikaaslane. Kõigest huvita-tud, paljust vaimustatud, valmis kaasa tegema kõiki nooremate peade välja-mõeldud ettevõtmisi, et aga naha ja teada saada. Värsket ja teravmeelset mõtet alati toetamas. Noore hinge-ga naine.

Endast ei räägi ja teistest ka mitte (halba). Kuid teistel temast on rääkida küll. Ka seikadest, mis vahel nii erili-selt, ermlilikult sarmikad, et võib tekki-da kahtlus nende tõepärasuses. Onnit-len.

MAASIKE MAASIK

Eesti NSV rahvakunstnik Leesi Ermi on olnud palju õpilasi.

Enamikust on kasvanud head ja tublid kunstnikud. Nii mitmedki nende seast on loonud palju huvitavaid töid. Ja ometigi ei anna need tekstiilid summa summarum ainsatki Leesi Ermi tehtuist. Pole kedagi, pole ainsatki, kes suudaks, kel õnnestuks luua ja tunne-tada nii nagu tema. Sest tema on suur KUNSTNIK.

Leesi Erm on erakordne, ainulaadne pedagoog. Opetaja, kes tuleb õpilase töö sisse, õpetab tudengile kunstniku-mõtlemist.

Paraku õnnestub harva osa saada Leesi Ermi kunstist: ainult kord aastas on meil tarbekunstinäitus. Kui võiks edaspidi mõnes interjööri, mõnes pidu-likult intiimses miljööis näha ta kau-neid vaipu. Gobelääne, mis on nii kam-merlikud, nii sädlevad ja täis muusi-kat. Ainult ühest üle kahekümne aasta tagasi tehtud riiust on meie kunsti-lembe publiku jaoks vähe, ja peale-gi ei vii kõikide teed läbi Tallinna Pe-rekonnaseisutuste Büroo.

Õnneks kannab Pegasus meie noo-ruslikku Leesi Ermi üha uutele särava-tele mängumaadele. Ja meie, tema suu-re kunsti austajad-nautiljad, soovime südamest talle jätkuvat sadulaspiisi-

LEESI ERM 70

E. KOSTRI Foto

mist, lustlikku meelt ja virget vaimu. Palju tervist!

ERIKA TAMPERE

Kui kümme aastat tagasi samal ajal ütlesime: «Leesi Erm loo-bus pedagoogilisest tööst Kuns-tiinstituudis. Kahju...» Siis nüüd, kümme aastat hiljem võime öelda, et ka selle kümne aasta meie endine õpetaja andnud meile kõigile uue elutarga õp-petunni. Opetuse sellest, kuidas kunsti-meisterlikkuse kõrge tase, üldine tun-nustus ja paljud kordaminekud ei pruugi summutada kunstnikku entusiastlik-ku, otsivat vaimu, nooruslikku rõõmsat huvi kaasa lüüa ka noorte ettevõtmis-tes, andes oma osavõtuga neile hoogu, sära ja kaalu.

Palju õnne Teile sünnipäeval soovib

MILVI PARNAMÄGI

Rangus ja nõudlikkus iseloo-mustavad Leesi Ermi suhet töö-sse ja loomingusse. Ta võib jääda reserveerituks ja ligipääsmatuks, kuid see on vaid üks pool temast.

Teine külg on vaimukas, maailma mõistev ning erilise huumorimeelega inimene. Tema pehmem ja soojem pool avaneb igapäevases elus ja tegevuses. Leesi Ermi on jõudu leppida asjade-ga, mida ta ei saa muuta, samas on te-mas visadust mõjutada seda, mida an-nab parandada. Ta on hingelt noor ja tal on tahet mõista maailma muutumi-ses.

Leesi Erm on huvitav vestluspart-ner. Ta on naiselik ja hindab kõike kaunist. Värvidest eelistab ta valget ja selle heledust on temas endaski, seda on ta loomingus.

Soovin Leesi Ermile jätkuvat jõudu ja tahet, et tunda rõõmu maailmast ja selle helgetest toonidest.

PEETER KUUTMA

Esimene kohtumine Leesi Ermi-ga oli mul Tori mail ja seal-samas sai esimeseks ühiseks tööks heinaniitmine (ju siis ka kokku-panemine). Sellest kaugest ajast on sil-ma ees üks tema vaip, mis tehtud sul-gedest ja millel kujutatud kurge. Mine tea, võib-olla et see süline kurevaip mõjutaski mind kõrvale jätma unistust apteekri elukutest ja erialavalikut tekstiili kasuks muutma. Edasi tulid kooliaastad Leesi Ermi nõudliku käe all ja algaja pedagoogi saamatud sam-mud, kusjuures õnneks Leesi Ermi kui vanema kolleegi nõu ja abi alati saa-daval oli.

Peale selle, et Leesi Erm on suurepä-rane inimene ja kunstnik, on ta tuntud ka kui suurepärase pedagoog, kellel alati olnud, mida õpetada. On mees üks hilisem kohtumine: ta tuli tänaval vastu ja teatas, et on leidnud uue vai-balõime kinnitamise nipi. Lähima koh-vikulaua taga õpetati-õpiti asi selgeks ja praegu ei teagi paljud noored vai-bameistrid, kuidas me varem gobelää-nilõime edasilaskmisel jändasime.

Ja üks on veel kindel: tahtmine oma-enese kätega oma vaibakavand teoks

teha on pärit Leesi Ermilt. Selle ja kõi-ge muu eest talle tuhat tänu ja juube-lpäevade puhul kuhjaga õnne!

MALL TOMBERG

Leesi Erm on taidur, kes oma loominguga on püsinud aasta-kümneid meie tekstiilkunst-nike edurivis. Alati on tema töödes üllatus ja sädlev vaimukus.

Opiaegadest ERKI-s Leesi Ermi käe all on meelde jäänud tema otsekohene ja delikaatne suhtumine õpilastesse, as-jalikud ja argumenteeritud nõuanded, oskus luua rahulikku, arusaamatusteta töömeeleolu. Leesi Erm nõudis alati korrektsust, nii kavandites kui ka töö-de tehnilises teostuses. Eksperimenti-desse suhtus ikka soosivalt. Need olid ka põhilised vajalikud pidepunktid, mis edaspidises elus kujunesid loomin-gulisteks teejuhusteks.

Eriti meeldivad mulle Leesi Ermi vaprus ja optimism, mida ta on ilmu-tanud väljaspool tekstiilkateedrit. See on ilmnenud mitmel ühisel reisil, kus ta oma hea tujuga on nakatanud palju-sid, olgu see tüütu ja pikk ühepäevane loksumine Leedumaalt Eestimaale või sõit mööda Poolamaad rikkis autobu-siga. Meenub südaõine Minski raudtee-jaam, istekohtadeta ja ärasõiduvõima-luseta, kus tragi maestro mänguauto-maatidel lõbusalt aega veetis.

Alati Leesi Ermist lugu pidades ja tugevat tervist ning toredaid reise soo-vides

MERIKE MÄNNI

Eesti NSV Teaduste Akadeemia kunstiajaloo sektori ankeetis oli küsimus: «Keda peate oma õpetajaks ja eeskujuks?» Vastasin im-pulsiivselt: «Leesi Ermi.»

Kuidas ta meid (mind?) õpetas, ei tea, sest iial ei pannud ta kätt külge, iial ei kiitnud. Suurim tunnustus oli: «Siiaamaani on korras, ärge ainult ära rikkuge!»

Sageli nägime L. Ermi kavandeid. Need olid vormistatud väga korrektselt, tööjoonis piinlikult täpne. Pealtnäha kerge, fantaasiarikas, juhuslik kompo-sitsioon on teadlikult üles ehitatud ran-ge loogikaga, detailideni läbi joonista-tud. L. Erm on enda vastu väga nõud-lik.

Küllap see oligi tema meetod — isik-lik eesküju.

Olen alati L. Ermile kinnitanud oma lugupidamist ja siimpaatiat, teen seda rõõmuga ka nüüd.

LEA VALTER

Kunstnikuisiksuse probleem on äratanud juba ammustest aegadest nii spetsialistide kui ka kunstniku loomingut austava rahvahulga huvi. Olgu see siis sündinud soovist sügavamalt tungida loomingu olemusse või märgistagu seda väikekodanliku uudishimu pitser näha geeniust argioludes. Juhul, kui kunstniku elu kajastub kaasaegsete mälestustes või tema enda memuaarides, leiab too uudishimu enamal või vähemal määral rahuldumist nende kaudu. Mõnikord kandub aga sajanditest varjatud või oma ajas hindamata jäänud kunstnik meieni vaid oma teoste vahendusel. Sel juhul pole muud võimalust kunstniku isiksust modelleerida kui toetuda ühelt poolt kasinatele ajalooandmetele, teiselt poolt aga mudeli looja rikkalikule fantaasiale ja soovkujutlusele.

Sellised on arvukad esseed François Villoni elust, Rostand'i «Cyrano de Bergerac» või Bernhard Shaw' «Sonetti de tömmu daam». Selline lähenemiskäik katkeb võimalusi veel ühest aspektist. Pseudobiograafilise teose autor saab väljendada siin oma isiklike ettekujutusi, pakkuda oluliste kaasaegsete probleemide käsitlemist.

Pseudobiograafiažanrisse kuulub ka nimeka inglise nüüdisdramaturgi Edward Bondi «Bingo», pühendatud William Shakespeare'i viimasele Stratford-upon-Avoni eluperioodile. Üpris katkendlikest ajalooandmetest teame, et oma sõpradele ja austajatele ootamatult sõitis Shakespeare Londonist koju perekonna juurde, kuhu jäi surmani. Meie päevadeni pole säilinud ühtki tema tol perioodil kirjutatud näidendi, mis annab alust arvata, nagu poleks siis näidendeid loodudki. Millega köitis kirjeldatud situatsioon inglise poliitilise teatri üht tuntuimat autorit Edward Bondi?

Oma raamatut Bondist alustab tuntud teatrikriitik S. Trussler nõnda: «Edward Bond ei kirjuta julgusest ja vägivallast, ta kirjutab mõjust, mida avaldab inimhingele ühiskond, kus valitseb vägivallad.»

Alates oma esimestest sammudest kunstis ilmub Bond end kirjanikuna, kellele on vastuvõetamatu kodanlik elulaad, mis inimest alandab, jätab ilma uhkusest ja väärkusest, tapab temas inimsuse, oskuse kaasa tunda, kaasa kannatada, aidata.

60. aastate lõpu ajaloolistes parabolides ei huvitu Bond erinevalt Shaw'st, Osborne'ist, Boltist enam oma teoste kangelastena esinevate ajalooliste isikute tegelikest elufaktidest, nende elu reaalsusest situatsioonidest, neis näidendeis on tähtis muu, see mis hiljem saab Bondi kirjanikukreedoks: erk, terav kaasaatunnetus.

Ajalugu on Bondile vajalik kui ettekaane mõtisklusteks tänasest päevast.

Kunstniku üksindus Lääne maailmas, tema saatuse traagilisus on keskel kohal nii Edward Bondi loomingus teravikuna kui ka TRA Draamateatris lavastunud näidendis «Bingo».

Väsinud vana mees naudib raha sügisvärvides põõsastara taustal (kunstnik Tõnu Virve). See on suur kunstnik, kes pika ning raske teekonna järel on tagasi jõudnud vana hea Inglismaa vaikesse nurkakesse, et kosutada oma hinge ja keha pärast vä-

Stseen lavastusest: Judith (Mari Lill), Noor Naine (Elle Kull) ja Shakespeare (Jüri Järvet).

STSEENID ELUST JA SURMAST

EDWARD BONDI «BINGO» TRA DRAAMATEATRIS

sitava kuulsusekoorma kandmist ning vastumeelseks muutunud loometegevusest. Kuid puhkus osutub lühiajaliseks ja kindlusetuks. Armas Inglismaa näitab oma kuulsale pojale pahupoole, koputades dramaturgi uksele mööda maad ringihulkuva noore naise näol. Hiljem too naine puuakse, süüdistatuna tulekahjude tekitamises; arvati, et tegemist on nõiaga. Elle Kull saavutab selles osas suure veenvuse: see on naine, kes nagu muutub viletsuse, rõhumise, tarastamise eest põgeneva kesk-aegse inglise rahva sümboliks. Kuid too suur laulik, kuidas suhtub tema sellesse, on ta ju rohkem kui kord oma näidendeis üles kutsunud võrdseusele ja õiglusele? Vastuseks Bondi sagedane remark: «Shakespeare ei reageeri.» Võitluses julma ühiskonnaga kirjanik taandub.

Lavastaja Mikk Mikiver ja Shakespeare'i osa täitja Jüri Järvet (roll oli valitud talle juubelitenduseks) eemaldavad mõnevõrra Bondi kontseptsioonist, mis samastab Shakespeare'i aega tänasega. Osatäitja mängib pigem Shakespeare'i inimlikku tragöödiat. Tegelikult suhtub ta nii, nagu ongi jumalasel ette nähtud suhtuda inimsipelgasse: oma olümposlikult kõrguselt läkitab ta veidi üleolevat heatahtlikkust, hiljem, surma puhul aga pisut ükskõiksevõitu kaastunnet, ei enam. Ega midagi, seegi on positsioon: kõrgeist mõtisklustest haaratuna, pole tal asja igavate naiste tragöödiatega. Kuid miks klammerdub ta nõnda oma maavalduse külge? Miks erutab teda uut tüüpi maomaniku mister Combe'i (Hans Kaldoja) julm vaeste väljaajamine ühismaaomandilt ainult sedavõrd, et ta ise,

hoidku jumal, ei kaotaks oma sissetulekuist penni? Näib, ta ei olegi nii ükskõikne elu madala proosa vastu, kui see proosa on seotud tema isikliku hüveoluga.

Kuid Taani prints... Veneetsia maur... Rooma väepealik... Neid pole. Nad jäid teise, oma loojast teadlikult hüljatud maailma. Jüri Järvet oskab meisterlikult seada oma mängus tolle tabamatu piiri, niisuguse intellektuaalse, pisut teravatud laadi, mis lubab tal ühendada vaimse suursugususe inimliku hämminguga, abstraktse mõtlemise ülevuse konkreetsete mõtete maapealsusega. Tema Shakespeare on väsinud, ta on väsinud olemast suur. Tõsi, ise ta seda ei tunnetata, talle näib, et ta on väsinud Londoni vulgaarsest rahvamassist, kirjanduslikest intriigidest, eluolulisest ebakindlusest, tegelikult aga on ta väsinud omaenese geeniusest. Tema pürgimuse rahu poole sisaldab pürgimust trivialisuse poole. Ta igatseb lahustuda ühiskonnas — ja ühiskond neelab ta. See Shakespeare on hale, kuid too haledus varjab endas suurejoonelist tragöödiat, kunstniku ja ühiskonna kokkupõrke tragöödiat. Meile meeldib korjata, et kunstnik ei ole väljaspool ühiskonda mõeldav, sealjuures arvestame ühiskonda kui organiseeritud struktuuri, mida kunstnik on kutsunud muutma. Kui aga kunstnik oma ümberkorraldamissioonist loobub? Sel juhul muutub ühiskond kohe märksa konkreetsemaks massiks, mis ümbritseb konkreetset inimest ja mis selle inimese oma vägivallale tahtele allutab. Kui Goethe poleks surnud pärast «Fausti» teise osa kirjutamist, kui Tolstoi poleks oma viimastel viljatutel eluaastatel

olnud haaratud suurejoonelisest (olgu ka väärt!) inimese kõlbeline enesetäiustamise ideest, mis oleks siis juhtunud? Sellele küsimusele püüab anda vastust «Bingo»: näidend ei räägi mitte niivõrd konkreetsest saatusest kui kunstniku ja ühiskonna suhest.

Mikk Mikiver on lavastuse pildivaheagedesse toonud Mustkunstniku kuju. Mustkunstnik nii nagu kunstnikki konstrueerib oma isikliku imede maailma, kuigi sellest väljaspool näivad nood imed vaid käteosavuse ja tehniliste trikkidena. *Nota bene* korras võiks lavastajale ette heita ehk vaid asjaolu, et ta seob Mustkunstniku tähenduse liiga üheselt vaheajaga.

Ning niimoodi, lakanud olemast looja (mustkunstnik), osutub Shakespeare mister Combe'i (kelle osa Hans Kaldoja lahendab väheütlevalt) leeri kuuluvaks. Imede maailma viib teda vaid üksainus tee — ning kurb on Shakespeare'i saatust, kui selle ainsa väljapääsu näitab kätte linna hull. Rein Areni edu tolles osas ületab lavastuse raamid. Edward Bond jagab oma tegelastele kitsilt eredad mänguvõimalusi: tema rafineeritult intellektuaalne näidend eeldab näitlejalt mõtte-, mitte karakterimängu. Vanamees ei kuulu oma ereduses mitte niivõrd intellektuaalsesse draamasse kui karakterikomöödiasse, ent samal ajal ei löhu ta roll lavastust: ta muutub vaid rahamaailma kopitanud reaalse mõjuvaks kontrapunktiks. Nii heledad on ta silmad ning nii naiivsed ja head ta sõnad, et tema mõjul muutub džentelmen William Shakespeare veel kord laulikuks. Sellist mõjujõudu pole kellelgi, isegi mitte endisel kolleegil Ben Jonsonil

(Aarne Üksküla), kes spetsiaalselt on tulnud oma vaneamat ametivenda külastama, täpsemalt küll välja uurima, mida too parajasti kirjutab, sest mittekirjutavat Shakespeare'i ei kujuta keegi endale ette. Jonson ei osutu inspiratsioonitoojaks, vastupidi, ta kutsub esile vaid kangelas hüsteerilise ärrituse, sest kaasa on ta võtnud vaid uusima keelepeksu ja ikka sellesama raha... raha... raha... Shakespeare'i kõnelus Jonsoniga — see on kahe käsitöölise kõnelus, kellest üks on pensionile läinud, konkurent aga püüab ikka veel teada saada, kas too pole ehk uut saapanudelit välja mõelnud. Üksküla esitab oma osa veenvalt. Tema Jonson on tööpoollest oma sajandi poeg, kes seda sajandit ühelt poolt vihkab, teiselt poolt aga tema võimalusi naudib. Ent Üksküla mängus näib küll olevat mõningast kordumist, mis tekitab assotsiatsioonide tema varasemate osatäitmistega.

Sügavat sümbolismitaotlust väljendab lavastuses Shakespeare'i surmastseen. Pärast seda kui lihane poeg on tapnud isa, Vanamehe, asub mister Combe'i maailm otsustavale rünnakule, olles leidnud endale piiritult andunud apoloogeedi dramaturgi tütre Judithi (Mari Lill) isikus. Nüüd aitab vaid külla saabunud kolleegist mahajäänud mürgipudel.

Lavastaja ja kunstnik on organiseerinud lavakujunduse nii, et surma hetkel hakkavad kabineti seinad nagu kõrguse kerkima ning vaatajale saab järsku selgeks, miks need seinad on nimelt mustad... Surm, moraalne surm, oli saabunud juba varem, füüsiline surm on vaid moraalne jätk. Shakespeare on juba enne surnud, ta on surnud hetkest, mil hakkas loomast.

Mikk Mikiveri lavastus on kompositsioonilt täpne ja julm, selle deviisiks sobiks näidendi alapealkiri «Stseenid rahast ja surmast».

Teose eessõnas räägib Bond palju rahast: «Kui inimelu, tema väärtused hakkavad sõltuma rahast, siis vahetuvad huumansed väärtused rahaliste väärtustega. Nimelt on see juhtunud meie kommertslikus tehnoloogiaühiskonnas.» Oma geniaalsuse eest põgenev geenius on asetatud alternatiivi ette, millest üks hävitab tema kui isiksuse, teine aga tema kui ühiskonna liikme. Oma võimetuses valib ta kolmanda variandi — surma.

Kunstnik elab vaid oma loomingus. Tema kokkupõrge julma tegelikkusemaailmaga saab talle hukutavaks, sest ühiskond ise (Bond peab silmas kodanliku ühiskonna sotsiaalset struktuuri) viib isiksuse hävimisele, samal ajal kui kunstnik konstrueerib maailma nimelt oma maailma-vaate ja talendi malli järgi.

Selline, olgu ehk vaieldav, on näidendi kontseptsioon, mille Mikiveri teater omast tõlgenduses esitab, olles ühtlasi esimene Nõukogude teater, kes tutvustab vaatajat ühe väljapaistvama nüüdisaegse inglise poliitilise teatri autori Edward Bondiga.

MARINA OTŠAKOVSKAJA

Selle devils all peeti Moskva lähisel asuvas kinematograafistide loomingulises majas Bolševos seltsimeistkümnes üleilooline filmikriitilise seminar, milles osalesid Nõukogude Liidu juhtivad filmikriitikud, teoreetikud ja ajaloolased Moskvas, Leningradist ning kõikidest liiduvabariikidest.

Paljude ühiste probleemide seas kujunes keskseks erialaste materjalide avaldamisvõimalus. Moskvalased kurtisid filmiajalehe puudumise üle; ajakirjades «Iskusstvo Kino» ja «Sovetski Ekran» seisavad materjalid ruumipuudusel kuude viisi. Teised ajakirjad ja ajalehed trükkivad filmikirjutusi aga ainult juhul, kui tegemist mõne olulise tähtsava (näiteks 60. a. nõukogude kinematograafia).

Liiduvabariikide olukord on selles suhtes (Eesti välja arvatud) Moskva ja Leningradiga

võrreldes isegi parem, sest seal-sed ajalehed avaldavad filmikirjutusi üsna meelsasti. Lisaks sellele on igas liiduvabariigis mingit laadi filmiajakiri. Eestiga võrdses olukorras on vaid Moldaavia, kus on samuti Teaduste Akadeemias ainult üks filmiteadlase koht, ka Moldaavia filmikriitikud pidavat töötama igauks omaette, teadmata, mida teised teevad.

Väideti, et kirjastused suhtuvad autoritesse märksa luupida-vamalt kui ajakirjad ja ajalehete toimetajad.

Palju oli juttu kriitiku autoriteedist. Senikaua kui kriitikud

režissööridest nii või teisiti sõltuvad, kuni nad ei ole või ei saa olla lõpuni objektivsed, ei kuulu välja ka kriitikut kui isiksust. Niisugusele mitteisiksusest kriitikule pakub rahuldust ainult informatsioon või monograafia.

I. Kokarevi väite kohaselt vaatab haritud kinokülastaja aastast keskmiselt 24 filmi ning kriitiku otsene kohus on need talle kätte juhatada. Retensioon peab ajalehte jõudma siis, kui teos ekraanil. Just selles suhtes on olukord väikestes vabariikides parem, suurtes linnades aga ebanormaalsem. R. Jurjenez tundis muret selle üle, et meil on

terve rida niisuguse autoriteediga režissööre, keda nagu enam ei sobikski kritiseerida, kuigi mõnikord oleks asja huvides seda vaja teha.

«Sovetski Ekran» peatoimetaja Dal Orlov kurtis: kriitikud ei oska lühidalt kirjutada. Kriitikul peab olema autoriteet, nii et tema kas või kümnerealine lugu pälviks lugeja usaldust.

Maia Turovskaja soovitas: igal ajalehel olgu oma kriitik. See aitaks ühelt poolt toimetusel teda tundma õppida, lugeja aga teaks, mida ta võib nimelt sellelt inime-

selt oodata. Ajalehetoiemused võiksid aga lakata kriitikule, keda nad usaldavad, aina ette dikteerimast, mida too peaks kirjutama, mida mitte.

Loomulik on arvustajate soov kirjutada ainult oma lemmiknäitlejast ja -režissööridest, samuti headest filmidest. Kuid viimaseid on ju vähe. Mida teha ülejäänutega? Maia Turovskaja arvamus kohaselt tuleb nendest oskuslikult kirjutada. Kriitikul pole õigust öelda, et vaatajal, kellele see film meeldib, on halb maitse. Kriitiku kohus on tema omast erinevat maitset arendada või õpetada vaatajat mõistma ka n-ö. raskest filmi. Et seda süsteemikindlalt teha, on vaja, et filmiteadlased töötaksid käsikäes sotsioloogide ja folkloristidega, teotuksid julgemini teistele teadustele ja kunstidele.

OIE ORAV

O. Surkova. Näiteks Pascal Obier' kümneminutine film, mis koosneb ühestainsast kaadrist. Algul fikseeritakse selles looduse elu: suur ja aeglane, osavõtmatu inimeste kirglike inimlike askelduste suhtes. Kuid kaamera liikudes, mis toimub virtuooselt, ilmneb meie vaatevälja magav inimene, vaevu märgatav rohus, künka veerul. Otsekohe sünnib dramaatiline sõlmitus. Aetuna meie püüdest näha inimese kuju, kes magab rohus künka veerul, aja jooksul kiireneb. Kocs kaameraga ro-nime ettevaatlikult tema juurde ja taipame, et ta on surnud. Ja mitte lihtsalt surnud, vaid mõrvatud. See on mässaja, kes magab igavest und osavõtmatu, kuid kauni looduse rüpes. Ja nii nagu me seda adume, paiskab mälu meid jõuliselt sündmuste juurde, mis on eeltoodud sellele, mida nägime ekraanil; moodustub terviklik kujund, nagu tuumas sisalduvad selles kõik sündmused, mis vapustavad meie tänast maailma...

A. Tarkovski. See kõik pole muidugi mitte midagi muud kui katse välja tuua kinematograafiline idee niileldal puhtal kujul. Ja probleemi säärasel asetusel on kahtlemata omad eelised. See aitab mõista selka, millel pole mitte ainult teoreetiline, vaid ka praktiline loominguline tähtsus. Ja nimelt seda, et ükski filmi komponent ei saa eitada iseseisvat mõtet ega tähendust. Kunstiteos saab olla ainult film. Selle osadest võime kõnelda üksnes tinglikult, kui hakame seda kunstlikult elementideks lahutama. Sel põhjusel arvan, et filmi sünteetiline loomus on ülimalt suhteline. Kujund ei ole konstruktsioon ega sümbol, nagu me just kindlaks tegime, vaid midagi osadeks lahutamatu, lõpetatud, amorfset. Seetõttu võimegi kõnelda kujundi otsustusest, tema põhimõttelisest formuleerimast.

Mis puutub montaaži, siis on raske nõustuda väga levinud eksiarvamusega, et montaaž on filmi peamine vormikujundav element, et film justkui luuakse montaažilava taga. Igasugune kunst vajab montaaži, osade, lõikude valikut, sobitamist. Me ei räägi ju sellest, mis lähendab filmi teistele kunstizhannitele, vaid sellest, mis teda neist erinevaks muudab. Tahame mõista kinematograafia ja tema kujundi spetsiifika. Filmikujund aga sünnib võtete ajal ja eksisteerib üksnes kaadris-seselt.

Sellepärast püüangi võtetel hoolikalt jälgida aja voolu kaadris, üritan seda reprodutseerida. Milles siis seisab montaaži osa? Montaaž ühendab aega täis kaadreid, mitte aga mõisteid, nagu seda on sageli kuulutanud nn. montaažikinematograafia pooldajad. Lõppede lõpuks ei ole määrg mõistete sugugi mitte kinematograafia eelisõigus. Nii et mitte mõistete montaažis ei seisne filmikujundi olemus. Filmikeel seisneb keele, mõiste, sümboli puudumises. Igasugune film on kaadris-seselt tervikuna olemas nii, et ühtainust kaadrit vaadates võib, nagu mulle näib, kindlalt ütelda, kui andekas on inimene, kes selle on võtnud.

Montaaž on lõppede lõpuks ainult plaanide kokkuvõtteideks ideaalne variant. Kuid see ideaalne variant sisaldab juba linnile võetud filmimaterjalis. Õigesti, oskuslikult monteeri filmi, leida montaaži ideaalne variant tähendab mitte segada üksikute stseenide ühendust, sest nad monteervad varem juba juba kui iseenesest. Nende sees elab seadus, mida peab taivuma ja vastavalt sellele monteeri ma ning ühtesid või teisi plane kaadreerima.

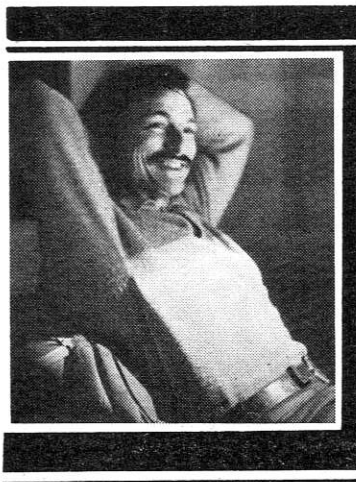
Kaadrite korrelatsiooni, seose seadust tajuda on vahel üsnagi raske (eriti siis, kui stseen on võetud ebatäpselt), sel puhul ei toimu montaaži-laua taga mitte mehaaniline lõikude kokkupanek, vaid kaadrite ühendamise põhimõtte vaevavõimad otsingud, mille jooksul nähtub järjekindlalt, samm-sammult, üha ilmsemalt juba võtete ajal materjalisse pandud ühtsus.

Siin eksisteerib omapärane tagasivõtte: kaadrisse peidetud konstruktsioon ilmutab end montaaži puhul tänu võtete aegu kaadrisse jäädvustatud materjali erilistele omadustele. Monteerimisel väljendab

loo, nagu seda tavana arvatakse, filmi rütmi.

Filmi rütm tekib kooskõlas kaadris voolava aja loomusega. Kuid seda ei määra mitte monteeritavate lõikude pikkus, vaid kaadris voolava aja pingetase. Monteerimine ei saa määrata rütmi, see on üksnes montaaž, parimal juhul mitte rohkem kui stilistiline tunnusmärk. Pealegi, aeg voolab filmis mitte tänu kokkupanekule, vaid sellest hoolimata. Muidugi juhul, kui režissöör on enda ette montaažilava riulite laotatud filmilõikudes õigesti tabanud kaadrites fikseeritud aja voolamise iseloomu.

Just nimelt kaadris säilita-

ANDREI
TARKOVSKI

FILMI- KUJUNDIST

materjal oma olemasolu: see ilmneb ühendatud lõikude iseloomus, nende spontaanses ja immanentses loogikas.

«Peeglit» oli väga raske monteeri: meil oli üle kahekümne variandi. Ma ei räägi üksikute kaadrite ümberpaigutusest, vaid kardinaalsetest muudatustest konstruktsioonis, episoodide vaheldumises. Hetki näis, et filmi pole üldse võimalik monteeri, see aga oleks tähendanud, et võtetel oli tehtud andeksandmatuid vigu. Film ei seisnud koos, ei tahtnud jalule tõusta, lagunes silme ees, temas polnud terviklikkust, sisemist seost, sundi, ei mingit loogikat. Ja äkki ühel ilusal päeval, kui leidsime võimaluse teha veel ühe, viimase meeleheitliku ümberpaigutuse, sündis film. Materjal elustus, osad hakkasid omavahel seostatult funktsioneerima, nagu oleks neil ühtne vereringe, film sündis meie silme all tolle lõpliku montaaživariandi läbivaatuse ajal. Ma ei suutnud kaua uskuda, et ime on juhtunud, et lõpuks siiski asi laabus. See oli tõsine proov, nägemaks, kas see, mida tegime võtteplatsil, oli õige. Oli selge, et osade ühendamise sõltus materjali sisemisest seisundist. Ja kui see seisund ilmnas temas juba võtete ajal, kui me ei eksinud, et see siiski seal ilmnas, siis film ei saanud mitte laabuda — see olnuks lihtsalt ebaloomulik. Et film laabuks, oli vaja tabada võtetud osade seose elu mõtet, printsipi. Ja kui see, jumal tänatud, juhtus, kui film tõusis jalule, tundsiime kõik tohutut kergendust.

O. Surkova. Kuid ikkagi, mis siis montaaži puhul ühineb?

A. Tarkovski. Eks aeg, mis kaadris voolab.

«Peeglis» näiteks on kokku umbes kakssada kaadrit. Seda ei ole sugugi palju, arvestades, et sellise metraažiga filmis on neid tavaliselt viiesaja ümber. «Peeglis» seletub kaadrite vähesus nende pikkusega. Mis puutub kaadrite montaaži, siis organiseerib see filmi struktuuri, kuid ei

tud aeg dikteerib režissöörile ühe või teise montaažiprintsiipi. Seetõttu ei monteeri üksikuteid neid kaadreid, milles on fikseeritud põhimõtteliselt erineva iseloomuga aeg. Näiteks ei saa reaalselt aega kokku monteeri, tinglikuga, nii nagu on võimatu ühendada eri läbimõõduga veetorusid. Kaadris voolava aja konsistentsi, pingetust või, vastupidi, «hõredust» võib nimetada kaadri ajarõhuks. Järelikult on montaaž vahend lõikude ühendamiseks nende ajarõhku arvestades. Eri kaadrite ühtsuse tunnetuse võib esile kutsuda filmi rütmi määrava rõhu, surve, pingestme ühtsus.

Kuidas me siis tajume aega kaadris? Seda tunnetame juhul, kui tabame toimuvat taga ära erilise tähenduse, mis on tugevuselt võrdne kaadris sisalduva tööga. Kui inimene tunnetab täiesti selgesti, et see, mida ta näeb kaadris, ei ammendu visuaalse jadaga, vaid ainult viitab millelegi, mis eksisteerib kaadri taga, sellele, mis lubab astuda kaadrist ellu. Järelikult ilmutab end siin taas too kujundi piiramatust, millest juba rääkisime. Film on rikkam sellest, mida ta meile vahetult, empiirilisel annab. (Loomulikult juhul, kui see on tõeline film.) Mõtteid ja ideid on teoses alati rohkem, kui autor neid sinna teadlikult on kavandanud. Nii nagu lakkamatult voolav ja muutuv elu annab igahelge võimaluse omamoodi aru saada ja tunnetada iga hetke, nii elab ka tõeline film täpselt linnile fikseeritud ajaga, mis levib kaadri raamidest välja, ajas samal viisil, nagu aeg elab temas. Filmis spetsiifikat tuleb minu arvates otsida just selle kaksainsa protsessi isearasustest.

Siis saab filmist midagi rohkemat kui nimeliselt olemasolev, võtetege monteeri linn, kui sellele aluseks olev jutustus, süžee. Film justkui iseseisvub autori tahtest, see tähendab: sarnastub eluga. Ta eraldub autorist ja hakkab elama omaenda elu, muutudes vaatajaga kohtumisel vormilt ja mõttelt.

Eitan filmi käsitust montaažikunstina ka seetõttu, et see ei lase filmil tungida ekraanilt välja, see tähendab, ei arvesta vaataja õigust lisada omaenda kogemusi sellele, mida ta näeb valgeliinal. Montaažikinematograafia esitab vaatajale piltmõistetust ja peamurdmist, pannes teda desifreerima sümboloid, nautima allegooriaid, apelleerides vaataja intellektuaalsel kogemusel. Kuid igaühel neist mõistatustest on paraku oma täpselt formuleeritud lahendus. Kui Eisensteini kõrvalt «Oktoobris» paabulindu Kerenskiga, siis samastub tema meetod eesmärgiga. Režissöör võtab vaatajalt võimaluse kasutada tajumisel oma suhtumist nähtusse. See aga tähendab, et kuiundi konstrueerimise vahend osutub siin eesmärgiks iseeneses, autor ei alusta totaalset rünnakut publikule; ta sunnib / vaatajale peale oma isikliku suhtumise toimuvasse.

On teada, et kinematograafia kõrvaltamine ajaliste kunstidega nagu ballett või muusika näitab neist eristava isearasena, et linnile jäädvustatud aeg võtab reaalsuse nähtava vormi. Kord linnile fikseeritud nähtus võetakse vastu kõigutamatult faktina alati ja samatähenduslikult.

Üht ja sama muusikateost võib mängida erinevalt, seda võib ajalisel esitada erineva pikkusega, teiste sõnadega, aeg kannab muusikas abstraktselt filosoofilist iseloomu. Kinematograafias aga saab aega fikseerida väliste, tunnetatavate tunnustustena. Seepärast saab aeg kinematograafia aluste alus, nii nagu muusika alus on heli, maalilise värv, draamas karakter. Te tõite äsja näitena Obier' filmi, milles aja liikumine suletud ruumis on ainuke vormi moodustav element. See just kinematograafia arvamus, seda mis mulle, on peamine filmikunsti spetsiifika mõistmisel.

Nii et rütm ei ole lõikude meetriline vaheldumine. Rütm tekib kaadris-seselt ajalise pingest. Kuid minu veendumuse kohaselt on nimelt rütm filmis peamine vormimoodustav element, mitte aga montaaž, nagu seda on kombeks arvata.

Kordan: montaaž esineb mis tahes kunstis kunstnikupoolse valiku ilminguna, valiku ja ühendamise ilminguna, ilma milleta ei eksisteeri ükski kunstiharu. Filmimontaaži eripära seisneb selles, et see ühendab aega, mis on fikseeritud võetud lõikudele. Montaaž on erineva või ühtiva konsistentsiga, aega kätkevate lõikude ja lõiguste kokkusobitamine. Nende ühendamise annab aja voolu uue taju, tolle taju, mis sündinud kokkusobitamisel lühendatud, kärbitud kaadrite läbijooksu tulemusena. Kuid monteeri linnile isearasused (sellest oli juttu juba varem) sisalduvad juba monteeriavates lõikudes endis ja montaaž ei anna mitte uut kvaliteeti, vaid üksnes toob esile selle, mis oli varem ühendatavates kaadrites olemas. Montaaž oleks justkui ette nähtud juba võtete ajal, see oleks nagu algusest peale olnud programmeeritud võetava materjali iseloomus. Monteerimisele kuuluvad seetõttu ainult ajalised lõigud, nende intensiivsus, mida kaamera on fikseerinud, mitte aga spekulatiivsed sümbolid, mitte esemelised maallised reaalsed, mitte organiseeritud kompositsioonid, mis enam või vähem rafineeritult stseeni poetatud. Ja ka mitte minigisused ühemõttelised mõisted, mille ühendamisel peaks justkui tekkima mingi kuri-kuluss «kolmas mõte». Tähendab, monteeriavates kuulub kogu mitmepalgeline elu, mille on haaranud objektiiv ja mis on leidnud koha kaadris.

Minu väite õigsust kinnitavad kõige paremini Eisensteini kogemused. Asetades rütmi otsesesse olenevusse plaani pikkusest, tähendab monteeri lõikudest, avastas ta oma teoreetilise lähetealuste ebakindluse neil juhtudel, kui intuitsioon teda alt vedas ja ta ei täitnud kokkusobitavate lõike antud monteeringu jaoks nõutava ajalise pingega. Võtame näiteks Pelpsi lahingu filmis «Aleksander Nevski». Mõtlema vajadusele täita eri kaadreid vastavalt pingestatud ajaga, püüdis ta lahingu sisemise dünaamika edasiandmist saavutada lühikeste, vahel liiga lühikeste planeide vahelduva monteeringuga. Kuid hoolimata kaadrite väiksest mõõdavil-kumusest, ei vabane vaataja tundeist, et ekraanil toimuv on loid ja ebaloomulik. See aga juhtub

sellepärast, et eri kaadrites ei ole ajalist tõe. Kaadrid on staatilised ja aneemilised. Loomulikult tekib vastuolu kaadrite süga, mis ei jäädvusta mitte mingit ajalist protsessi ja mis muutub seetõttu millekski täiesti kunstlikuks ja suhtumisel üksikõikeks mainitud kaadrite suhtes, puhtmehaaniliseks kokkupanekuks. Selle tagajärjel ei kandu vaatajale edasi tunnet, mida loosis saavutada kunstnik, kuigi ei täitnud kaadrit tõepärase ajavoolu tundega tolle legendide lahingu kõnealusel episoodis.

Filmis antakse rütmi edasi eseme nähtava fikseeritud eluga kaadris. Niisama nagu kõrkja võluse järgi võib määrata jõe voolu omadusi, survet. Täpselt niisama annab meile aja liikumise märku eluline protsess, tema liikuvuse loomus, mis kaadris jäädvustatud.

Filmi ilmneb režissööri individuaalsus kõigepealt ajataju, rütmi kaudu. Rütm annab teosele värvingu teatud stilistiliste tunnuste poolest. Rütm ei mõelda välja, ei konstrueeri spekulatiivset vahendit abil. Rütm peab filmis tekkima orgaaniliselt vastavalt režissööri immanentsel elutajule, vastavalt tema ajatõinguile. Mulle näiteks näib, et aeg kaadris peab voolama sõltumata ja justkui iseseisvalt, siis segunevad ideed temas askeldamata, rigina-raginata ja retoorilise toetamisega. Minule on rütmiline kaadris... kuidas seda öelda?... sarnane õige sõna tundega kirjanduses. Ebatäpne sõna kirjanduses ja ebatäpne rütm filmis lõhuvad ühtmoodi teose tõepära, siirust.

Siit tekib loomulik raskus. Mina näiteks tahan, et aeg voolaks kaadris väärakalt ja sõltumatult, et vaataja ei tajuks vähimatki vägivalla oma arusaamade suhtes, et ta vabatahtlikult «annaks end vangi» režissöörile, hakkaks käsutama filmimaterjali omaenda elamusena, võtaks selle omaks omaenda uue kogemuse.

Milline paradoks! Režissööri ajataju esineb siiski alati vägivallana vaataja suhtes. Vaataja kas «langeb» sinu rütmi ja sel juhul on ta sinu pool-daja või ta ei lange sinu rütmi ja sel juhul kontakti ei teki. Siit tulebki režissööril «oma» vaataja, mis näib mulle täiesti loomulik ja vältimatu.

Nii et minu ülesanne on luua oma individuaalne ajavool, anda kaadris edasi oma tunnetus selle liikumise, selle jooksust.

Liigenduse vahend — montaaž — rikub aja voolu, katkestab ja samaaegselt loob aja uue kvaliteedi. Aja moodustamine on selle rütmilise väljendamise vahend. Aja voolamine ongi montaaž, ongi filmikujund.

Seepärast peabki erineva ajalise pingega kaadrite ühitamine sündima mitte kunstniku suvast, vaid sisemisest vajadusest, peab orgaaniliselt seostuma materjali kui tervikuna. Kui sääraste üleminekute orgaanikat mingil põhjusel tahtlikult või ebatähtlikult rikutakse, siis tikuvad otsekohe esile ja saavad silmanähtavaks juhuslikud montaažiajaksendid, mida režissöör ei oleks tohtinud lubada. Mis tahes kunstnik, kaadriavaltiselt küpse-nud ajapidurdus või kiirene-mine, mis tahes ebatäpsus sise-rütmi vaheldumises annab võlt-si, deklaratiivse montaažilindi. Ajalises mõttes eriväärsete lõikude ühendamise annab vältimatu rütmilise eksisammu. Kuid too eksisamm, kui selle on ette valmistanud ühendatavate kaadrite seamine elu, võib saada hädavajalikuks, et liigendada vajaliku rütmiooni. Võrdle-mine erinevat ajalist pinget lät-tega, oiaaga, jõega, joaga. Nende ühendamise võib anda unikaalse rütmiooni, mis orgaaniliselt uutmoodustisena hakkabki väl-jendama autori ajatunnetuse vormi.

Et aga ajatunnetus on režissöörile orgaaniliselt omane elutaju, ajaline pinge monteeriavates lõikudes (nagu juba rõhutasin) dikteerib aga üksnes ühte või teist monteeringut, siis näitab just montaaž kõige selgemini ühe või teise režissööri käekirja.

(Järg 14. lk)

OPUS NOVUM

RAIMO KANGRO KONTSERT
KAHELE KLAVERILE OP. 22

Raimo Kangro Kontserdi kahele klaverile ja kammerorkestrile op. 22 (meie muusikas esimene omataoliste hulgas) esiettekandest Tallinnas saab veebruaris aasta. Teose esmaesitajad, läti pianistid Nora Novika ja Raffi Haradzhanjan, kellele kontsert pühendatud, on tänavusele hooajale planeerinud selle mitu uut ettekannet Leningradis, Jerevanis, Riias, Detsembrikuu keskel mängisid nad teost koos Leedu Kammerorkestriga Novosibirski dirigendi Arnold Katzi juhatusel Vilniuses ja Kaunases. Senised kontumised kuulajatega on kõik läinud suure menuga, Tallinnas ja Vilniuses tuli 1 osa korrata...

Pikale ajavahemikule vaatamata on too veebruarikontsert Nõukogude Eesti muusika festivalilt hästi meele. Publiku üksmeelne braavo uuele teosele on juba omaette märkimisväärne ning üldse mitte sagedane nähtus meie kontserdielus. Põhjus on ilmselt selles, et R. Kangro leiab oma muusika kaudu kuulajaga kerget kontakti, maksimata sealjuures lõivu kulunud maitsele, millega mõnikord populaarsust taotletakse. Ta kuulub oma põlvkonna nende heliloojate hulka, kes tunnevad ajastut eriti teravalt ja suudavad seda isikupäraselt loomingus väljendada.

Igas muusikavaldkonnas, kuhu R. Kangro kää külg pannud, leiab ta uude lähenduse, mis varasema žanrikäsitlusega vahel hoopiski kokku ei sobi. Nii on see näiteks tema lavaloomingus, lastemuusikas, instrumentaalkontsertides. Oleks aga ekslik arvata, et R. Kangro on eesmärgiks seadnud ümber lükata ja maha teha, mis enne teda. Põhilaadilt neoklassitsistliku helikeelega heliloojana ei püüagi ta midagi eriti kummutada, pigem ise loomustab tema

muusikat vanade, klassikaliste elementide nägemine uues valguses. Oige sageli saab ta ka loomingulisele üsna igapäevastena näivatest asjadest, mis meil tunduvad just nagu ammendatuna, ammu lõpuni mõistetuna. Nagu kõnesoleva kontserdi aluseks olev Lydia Koidula laul «Meil aiaäärne tänavas». Selle sõnades sisalduv igavene mõte, et inimene pöördub oma unistustes paratamatult lapsepõlve tagasi. Suur on tema soov suureks saada, tahtmine üle aia vadata. Pärast avastab aga, et kõige helgemad mälestused on ikkagi vaid lapsepõlvest, kuhu enam tagasi ei pääse.

Niisugune kontseptsioon tingib ka teose vormistruktuuri. Üks muusikateema läbib kõiki kolme osa, esinedes mitmesugustel hingetasanditel. Esimeses osas on ta varjatud, peidetud saatehäälede, mispuhl on kasutatud enamasti selle viisi laskuvaid intonatsioone. Teises osas tunneb teema ära juba ka asjasse pühendamata kuulaja, ent siingi ei esine see puhtal kujul, vaid sümpoonilise rituna, polüfoonilises koes ja klastreist ümbritsetuna. Täielikult ilmub ta viimases osas.

Viieosalises taktimõõdus, pausidest katkestatuna ilmub ta ikka ja jälle. Kõigis varjunud sümboolseeriks see teema nagu helgust ja valgust, õrnust ja haprust, kõike, mis seostub lapsepõlvemälestustega. Bakhantlikud kujundid, nagu teose esimestest taktidest haarav rütmistihhi, mida ilmestab suur trumm, loovad aga tolle «aiataguse» sfääri.

Kui kontserdil võib kuulaja tähelepanu kõita suur trumm ehk veel sellega, et tema partii on antud teise pianisti parema jala mängida, pole see siiski ainult nipp ega ka jalamatsu võimendus, vaid tal on sisuline tähendus: et anda spontaansust, jõudu, kõlavärvi. Kõlapildis ei muutuks ka midagi, kui trumm seisaks orkestris oma harjunud kohal, ent niiviisi tunnetab pianist rütmi veelgi orgaanilisemalt ning pedaaliga trummi mängimine aktiveerib teda.

Vilniuses toimunud esituse põhjal on selle teose olulise mat tabanud retsensent Edmundas Gedgaudas («Literatura ir Menas», 22. XII 79). Ta kirjutab: «Brutaalselt sõtkutav pedaaliga trumm šokeerib teisenenud uusklassitsistliku helikeelega muusika kontekstis oma tähendusliku omapäraga. Tämbrite ahelad jooksevad õrnalt üle kehtvate helide, üle korduvate rütmide ja peente meloodiate struktuuride. See brutaalsus kulmineerib aga kolmandas osas kaheksa trummilöögi vaikuseks.»

TIINA SUBIN

UNO NAISSOO MATUS

10. jaanuaril saatsid meie vabariigi üldsuse esindajad viimsele teekonnale Eesti NSV rahvakunstniku helilooja Uno Naissoo.

«Estonia» kontserdisaal oli leinarüü. Kõlasid leinameloodiad. Helilooja sarka ümbritsesid arvukad pärjad ja lilled.

Matusetalitusel kõnelesid Eesti NSV kultuuriministri esimene asetäitja R. Viies, G. Otsa nimelise Tallinna Muusikakooli direktor R. Altrov ja helilooja V. Ojakäär. Nad rääkisid U. Naissoo viljakast

U. Naissooga olid hüvasti jätma tulnud muusikaüldsuse, ettevõtete, organisatsioonide ja õppeasutuste esindajad.

Vahetus auvalve. Auvalves seisid Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. Green, EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja O. Utt, Eesti NSV kõrg- ja keskerihariduse minister I. Nuut, heliloojad, lahkunu õpilased ja sõbrad.

tegevusest heliloojana ja noorte muusikute kasvatamisest, mis läheb unustamatu leheküljena meie vabariigi muusikaelu ajalukku. Tema vokaal- ja instrumentaalteosed on võitnud tunnustuse mitte üksnes meie vabariigis, vaid ka väljaspool selle piire. Kõnelejad nentsid samuti U. Naissoo ühiskondlikku tegevust.

U. Naissoo sängitati mulda Metsakalmistul.

(ETA)

KONTSERDIPANORAAM

Abonemendi «Noored noorte» teisel kontserdil esinesid viiuldaja Aleksandr Vinnitski ja pianist Tatjana Fedkina. A. Vinnitski mängus on märkavad kalduvus dramatismile ja väga täpne vormitunnetus. Kulminatsioon eelistab ta viia vormi lõppu, seda isegi P. Locatelli sonaadis: nii kõlas Cantabile dramaatilise mana kui Allegro malinconia con passione. Kui tarvis, oskab noor viiuldaja ka värve kokku hoida (sama sonaadi III osa Adagio's). Beethoveni Sonaat Es-duur (op. 12 nr. 3) oli esitatud tehniliselt hiilgavalt, vaatamata sellele, et puht viiulitehnika seisukohalt on siin omalaadseid raskusi: kõlavad ju kõik Beethoveni need sonaadid mõnes mõttes nagu klaverisonaadid viiuli saatel. Väga hästi tunnetas siin viiuldajat pianist Inna Kollegorskaja. Väljapeetud oli sonaadi keskne osa, mida viiuldaja mängis suure crescendo'ga esimesel poolel. D. Šostakovitši. Neli prelüüdi olid huvitavad, kuid silmapaistva tehnikaga juurde ei saavutatud nii orgaanilist ettekannet kui Locatelli ja Beethoveni puhul. Grotesk pole noore kunstniku kõige tugevam külg ja sellepärast oli Šostakovitši interpretatsioon ebamäärane. Kõige nõrgemad olid kava lõpus Tšaikovski Meloodia ja Valss-skertso, esitatud vist ainult sellepärast, et need publikule tavaliselt väga meeldivad. Sest Tšaikovski sentimentaalsus puudub Vinnitskil üldse ja erinevus helilooja kavatsuste ning kuuldu

vahel oli siiski liiga suur. Interpret ei tohiks karta kava lõppu panna seda, mis tal tugevaim.

Tatjana Fedkina esitas vaid Schumann'i «Kreisleriana». See tsükkel on raske igale pianistile: meeleolude mõningane korduvus nõuab interpreedilt peent varjundamisoskust.

Viiuldaja Aleksandr Vinnitski, klaveril D. Oistrakhi kauaaegne kontsertmeister Inna Kollegorskaja.

Tsükli üldine kontseptsioon oli esinejal täpselt läbi mõeldud, kulminatsioon hästi ette valmistatud ja ta pani end kuulama kogu tsükli vältel. Noor interpret nagu naudib kõlavust ja oskab seda nautimist ka kuulajatele edasi anda. Kä-

te vahetuse peaaegu märkamatu varieerimine, peen pedalisatsioon, oskus kontrollida kõike vormi arengu seisukohalt iseloomustavad T. Fedkina juba suurt meisterlikkust. Tema mängus kõidavad nii nooruse vahetus kui ka ehe anne.

Kolmas kontsert oli aga alla ootusi. Sergei Sudzilovski (tšello) mängis vaid pool oma kavast, ilmselt kuulajate vähesuse pärast. Kõlasid Brahmsi Sonaat e-moll, Tšaikovski Nokturn ja «Pezzo capriccioso» ning E. Arro «Largo». Kõik palad olid mängitud kuidagi ükskõiksest, nagu oleks kunstnik mõelnud vaid sellest, kuidas kiiremini lavalt ära saada. Teda võib mõista: peaaegu tühi saal ei inspireeri esitama eredaid kujundeid. Need, kes saalis olid, ootasid S. Sudzilovskilt siiski täisväärtuslikku mängu ja tõeline kunstnik vaevalt esineks ükskõiksest kas või ühelegi inimesele, rääkimata kavala lühendamisest.

Stanislavski ja Nemirovitš-Dantšenko nimelise Moskva Muusikateatri solist tenor Vjatšeslav Ossipov esines kontserdi teises pooles, kavas Tšaikovski ja Rahmaninovi romansse ning itaalia ooperiaariad. Paremini õnnestusid aariad, võib-olla sellepärast, et ta on neid palju kordi ka teatrilavalt laulnud. Kava koostamisel oli aga tunda kuulaja alahindamist. Laulja peaks ilmselt teadma, et võrreldes bel canto'likega, tulevad tal paremini välja keerukamad,

«ebastandardid», kõneintonaatsioonidega loodud karakterid. Nii oli Othello monoloog Verdi ooperist palju ilmekam kui populaarsed Canio ariooso ja Nemorino romanss, kuigi ka viimased olid kõrgel kunstitasemel ette kantud. Miks valis aga laulja etteaste kammerossa just Tšaikovski ja Rahmaninovi oma ümarate meloodiatega, kui on selge, et M. Mussorgski või H. Wolffi romanssidega oleks tal suur menu? Kahjuks vana tuntud loogika pärast: viimati nimetatud heliloojad pole ju nii populaarsed, äkki publik ei mõista neid. Kuulaja jäi niiviisi kahetsema, et kunstnik näitas oma võimeid poolikult. Sest itaalia rahvalaul lisapalana oli küllap veel kontserdi kõige nõrgem number.

SIUR MARK

Midagi erilist pühalikku ja pidulikku, küünla- ja kuu-sehõngulist on neis kontsertides, millega meie muusikud on ikka aastalõppe meelde jäänud teinud. Niisuguse rituaali (esimese laiemale publikule) korraldas 30. detsembril barokk-kvartett «Consortium» Kadrioru lossis.

Praeguses koosseisus Aago Rääts ja Heino Jürisalu (flöödid), Ivo Sillamaa (spinett) ja Mati Leibak (tšello) tegutseb ansambel teist aastat, olgugi et eellugu ulatub aastat seitse-kaheksa tagasi, millal oma peavaegse üheaegselt tärnanud huvi plakkflöödirepertuaari vastu ühendasid Heino Jürisalu ja Kalju Vest. Praktika najal tolles ansambelis, aga samuti H. Jürisalu ja K. Vesti juhendamisel on solistikud sirgunud nooremaid liikmeid Aago Rääts, praegu Tallinna

Riiklikus Konservatooriumis S. Sauluse õpilane. Entusiasm barokkmuusika mängimiseks on aastaid jätkunud ka Mati Leibakul.

Kava, mis hõlmas heliloojaid varabarokist hilisbarokini, oli üles ehitatud kõlalise vahelduse printsiibil. Selles mõttes pakkusid vaheldusrikust M. Leibaku, I. Sillamaa ja Tiiu Levaldi sooloonumbrid. Oma arvamus kontserdist palusin öelda mitmel kohalviibinul.

Bruno Lukk: Üldmulje oli väga meeldiv, Tiiu Levald sobib niisugusesse ansamblisse hästi. Tema väheste vibrato'ga kammerlik hää on kooskõlas vanamuusika esitusmaneeriga. Toomas Velmet: Ehtne barokkansambel. Mulle tundub, et praegu on ta jõudnud just sellele tasemele, millest edasi ilma lavata, ilma kontserdipraktikata edasi ei arene. Suured eeldused oma alal on A. Räätsal. A. Scarlatti sonaat nõudnuks suuremat klavessini, mille rohkem kõlavärvivõimalusi, spinetil ei pääsenud see mõjule. Edaspidi võiks Tiiu Levaldil olla kavas isegi suurem erikaal. Sellest ajastust pärineb rohkem muusikat soolohäälele niisuguse ansambli saatel (soolokantaate jm.). Hea, kui vähetuntud repertuaari tutvustatakse.

Kalju Vest: Seni meil õieti selletaoline ansambel puuduski. Tema põhirepertuaar hõlmab oma paari sajandit Caccinist Sammartinini. «Consortium» on oma ääreväärseks ülesandeks seadnud välja tuua tollest ajastust niisugust loomingu, mis oma kunstitasemelt pole vähem väärtuslik, ent unustusse vajunud. Koosseisult on «Consortium» tüüpiliselt tolle ajastu ansambleid. Huvitav teos, mis sel kontserdil kõlas, on prantsuse heli-

TEISED MEIST

«Estonia» teatri kammerorkester

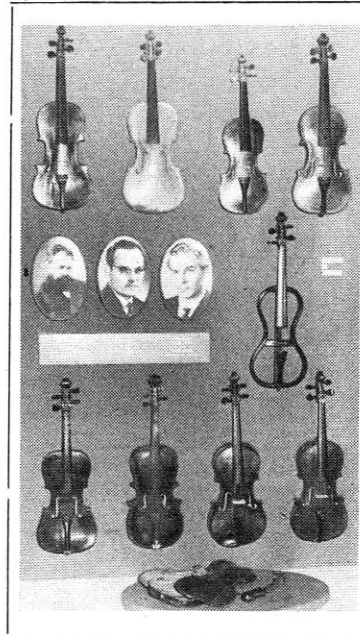
Suure Teatri Beethoveni saali huvitavad ja sisukad kontserdi-programmid on saanud tähelepanuväärseks nähtuseks pealinna kultuurilisel. Selline oli ka kohutamine «Estonia» teatri kammerorkestriga Eri Klasi juhatusel. Orkester on noor nii mängijate vanuselt kui ka tööstajalt: tegutses alates 1977. a. juunist alates. Kahe hooaja vältel tehtu on koduvabariigis leidnud laia vastukaja. Suure Teatri Beethoveni saali atmosfäär on aga eriti erutav. Esinemine niisugusele auditooriumile oli ansambli senise eluloo kõrgpunkt.

Kontserdi esimese poole moodustasid A. Vivaldi teosed, tähtsaimaks 300 aasta möödumist helilooja sünnist. Kui suure meistri instrumentaalloomingu esitamine toetub küllaltki väljakujunenud traditsioonidele, siis tema vokaalmuusika kuulamise kogemused on hoopis väikesed. Seda rõõmustavam oli tutvuda L. Tammeli ja orkestri esituses Vivaldi teosega «Stabat Mater», mis taasavastati neli aastakümnet tagasi. Käsitöö esituseks ette valmistades nentis omal ajal A. Casella, et Vivaldi võimalikud teosed pole sugugi nõrgemad helilooja instrumentaal-kontsertidest. «Puhast vaimlikkust» Vivaldi seda liiki teostes väljendab rohkem küll kaanoniline tekst. Väliendurikkus, muusikaliste kujundite ja meloodika elav emotsionaalsus, leidlik orkestrikoloriit — kõik see on oma olemuselt lähedasem Goldoni teatri mahlakale žanrilisusele. Tüüpiline efektitele löünditele, Veneetsia barokk-ajastusse kuuluv ilmaliku kunsti külluslikule ilule ja katoliku kirikulaulu rangele askeetismile.

Metsosoprani soolopartii kannabid seab vokalile tõiseid ülesandeid, mida L. Tammeli lahendas avara dünaamilise skaalaga vaba valdamise, virtuoselt meisterliku legato ja tämbrite valitsemise oskusega, eriti momentidel, mil madal naisääri lausa hõljub keelpillide pehme kõla sootades lainetes. Lauljana kontakt orkestriga meenutas ladusat, üksmeelselt tegevat kammeransambli, mille tööd märgistavad dirigendi täpne, suunav žest ja orgaaniliselt väljenduv kunstidee. Läbitun-

netatud loogika terviku interpreteerimisel avaldus ilmekalt nii hoolikalt väljaajoonistatud detailide plastilisus, orkestrifragmentide intonatsioonides kui ka lõpuks selles suursuguses tagasihoidluses, mis juba üksi on laitmatu ettekandekultuuri tunnuseid.

Vivaldi teise teose ettekandel, mis samuti kõlas kontserdi esimeses pooles, rõõmustasid publikut A. Kaal (sopran) ja instrumentaaltrio koosseisus S. Orusaar (flööt), I. Juul (tsello) ja R. Laul (tšembalo). Mitte eriti ulatuslik kantaat «Kahtluse varjus» koosneb kahest eri karakteriga aariast, mida seob elav lüüriline retsitatiiv. Esimene — traditsioonipäraselt aeglasem — annab edasi kangela hingealist rahutust ja nukraid mõtisklusi. Teist, liikuvat, elegantset, tantsulise varjundiga aariat otseselt valgustaks särav naeratus. A. Kaal, kellel ilus, avar hää, mis ka pianissimo's ei kaota matthobeast värvingut, ja tema kolleegid hämmastasid publikut siiruse ning vahetu kunstielamuse jõuga.

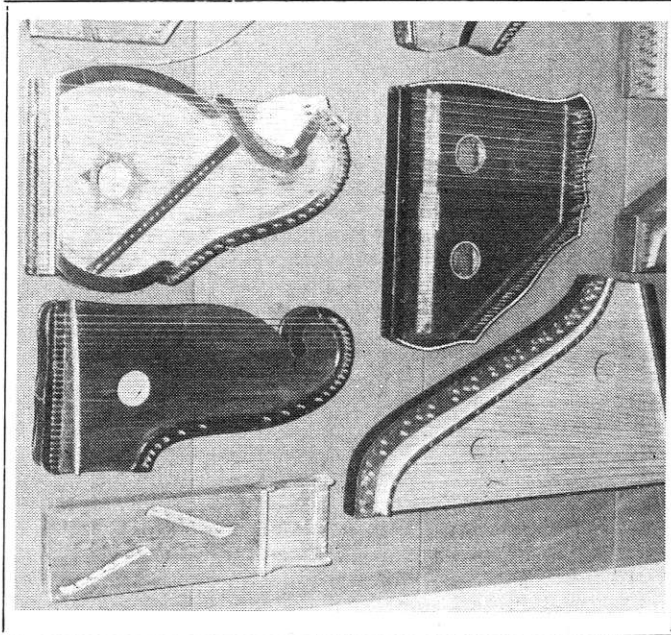

28. detsembril avati Teatri- ja Muusikamuuseumis uus ekspositsioon, mis eelmiseaastase võrreldes on täiendatud uute pillidega. Ekspositsiooni koostasid NEEME LAANEPÖLD ja ANDRUS HÜLP, kujundus on kunstnik VIRVE VIRKUSELT.

Kontserdi teine pool näitas V. Kustlapi loodud lavakujut, nii nakatav esituse hõõguv emotsionaalsus (mis samavõrd keh- tleb orkestrigi kohta). Oma olemuselt läbiva arenguga suur stseen-duett, mis vaheldub arioosete episoodidega, oli välja peetud ühte hingusega. Koomilist situatsiooni mängivad A. Kaal ja V. Kustlap tõemeeli. See annab etendusele ehtsa tunde- väärsuse, teravdab hea tahtlikku muuet kõrvaltvaataja targa irooni. Säärane nüüdis- teatrile traditsiooniline tõlgit- sus lubab luua eredaid tegelas- kujusid, sügavdada autori all- teksti ja muusikas eneses peitu- vaid võimalusi.

Noore kollektiivi edu Eri Klasi juhtimisel näitas valitud suu- na õigsust.

V. PASHALOV
Ajakirjast «Sovetskaja Muzõka»,
nr. 11, 1979

MUUSIKAMAAILM

Rahvusvahelisel festivalil «JEUNESSES MUSICALES 1979» Viinis esindas Nõukoode Liitu Gnessinite-nim. Moskva Muusikapedagoogilise Instituudi kammerorkester prof. O. Agarkovi juhatusel. Avakontserdil mängis festivali viie tuhande osavõtja esindajatest moodustatud suurorkester Beethoveni «Egmonti» ja ooperi «Fidelio» finaali, ter- vitussõnu lausis ÜRO peasekretär Kurt Waldheim. Esmakordsel konkursil võitis Moskva kammerorkester esimese preemia ja karika, esines ka lõpp- kontserdil ning kuulsa prof. K. Osterreicher'i juhatusel dirigendi rahvusvahelisel seminaril.

Berliini Riigiooperis esi- etendus m. a. juunikuus sur- nud nimeka Saksa DV helilooja PAUL DESSAU viimane ooper «Leon ja Lena» (G. Büchneri Lustspiel'i järgi). Lavastas Ruth Berghaus, Berliini Riigikapelli ees juhtas esietendust Oskar Suitner, nimisosalisi laulis Ca- rola Nossek ja Eberhard Büch- ner.

Valgevene helilooja JEV- GENI GLEBOV on pühendanud oma uue sümfoonia lasteas- tale. Teose aluseks on A. Saint- Exupéry «Väike prints».

Järjekordse spetsiaalse kontserdiga oma linna tööliste esimes Milano kuulsat «LA SCA- LA» orkester peadirigent Clau- dio Abbado juhatusel. Seekord mängiti vabrikus «Alfa Romeo». «Suure muusika» kontserdiks nimetatud kavast olid Sostako- vitši ja Mussorgski teosed.

Neljandat korda käis esine- misreisil Jaapanis Moldaavia lauljatar, NSV Liidu rahvakunst- nik MARIA BIESU. Just sel maal on tema nimi eriti hästi tuntud: võitis ju M. Biesu siin 1967. a. esimese preemia rah- vusvahelisel konkursil Cio-Cio- sani osa parimale täitjale Pucci- ni ooperis. Liigi kuu aega kest- nud reisi igal kontserdil laulis Maria Biesu publiku soovil ka Cio-Cio-sani aariat.

Milano «LA SCALA» avas uue ooperihooaja 7. detsembril Mussorgski «Boriss Godunovi- ga». Lavastaja ja kunstnik olid Juri Ljubimov ning David Bo- rovski Moskva, dirigent Clau- dio Abbado, peaosas kuulus Bul- gaaria bass Nikolai Gjaurov. Uuslavastus tehti helilooja ori- ginaalpartituuri ja Peterburi Maria teatri 1874. a. esietendu- se põhjal. Kriitika märgib «La Scala» selle hooaja algust väga õnnestununa.

Samal päeval, kui «La Sca- la» avas uksed uueks hooajaks, avati Verdi «Trubaduuri» ko- guni uus ooperimaja: see on kolme Põhja-Prantsusmaa linna ühiselt asutatud «OPERA DU NORD» Lille'is, Strasbourg'i «Opéra du Rhin'i» kõrval teine regionaalne ooperimaja kogu Prantsusmaal.

Detsembris sai 80-aastaseks nimekas leedu rahvamuusika- teadlane, Leedu NSV riikliku preemia laureaat, kunstiteaduse doktor professor JADVYGA CIURLIONYTE. Kaunases, Leip- zigis ja Berliinis muusikateo- rias ja klaverierialal hariduse saanud Ciurlionyte folkloorihuvi leiab esmakordselt rakendust 1937. a. Leedu Rahvaluule Ar- hiivis. 1945. aastast alates õpetab ta rahvamuusika erikur- su Leedu Konservatooriumis, algatab seal folkloorikabineti, millest on kujunenud olulise- maid uurimiskeskusi vabariigis. J. Ciurlionyte elutööks on seits- mekülgeline teos leedu rahva- muusikast.

Lõppenud aastal kaotas Prantsusmaa ühe oma tuntuma muusikategelase, helilooja, mu- sikapedagoogi, organisti ja krii- tikku NADIA BOULANGER. Sep- tembrikuus sai ta 92-aastaseks, ent kuni viimase ajani osales aktiivselt muusikaelus, rahvus- vahelistel kohtumistel, žüriides, võitis sõna ajakirjanduses, eel- kõige aga tegutses pedagoogina, mis talle rahvusvahelise tun- nustuse toonud. 1966. aastal kü- lastas Nadia Boulanger Tsai- kovski-nim. rahvusvahelise kon- kursil žürii liikmena Nõukoode Liitu.

New Yorgis suri 44-aasta- sena Ühendriikide nimekaimad baleriine JOYCE TRISLER. Pike- mat aega tegi ta kaasa Lester Hortoni ja Alvin Ailey truppi- des, 1974. aastal asutas aga oma balletirühma.

Hollandis väljaantava ERAS- MUSE preemia 1980 (vanema muusika tutvustamise eest, 150 000 kulda suuruses väärin- gus) said Austria dirigent Nico- laus Harnoncourt ja Hollandi klavessiinivirtuoos Gustav Leon- hardt.

Vi rahvusvaheline Johann Sebastian Bach'i nim. konkurss toimub Leipzigis 5.—19. maini 1980 orli-, laulu-, viiuli- ja tselloerialal. Osavõtjate vanu- sepiir on kuni 33 aastat. Konkur- si registreerimine lõpetati 10. jaanuaril 1980.

looja J. Hotteterre'i (1680—1761) Sonaat. Lully orkestri esimene oboe, ka flöötist ja he- lilooja Hotteterre oli see, kes ristflöödi taas ausse tõstis, vähemalt pakkus konkurentsi oma õitsengu tipus olevale plokfflöödile. Nüüdne ettekan- ne oli veel selles mõttes hu- vitav, et Aago Rääts mängis selles sonaadis XVIII sajandist pärit Tromlitz'i flöödi koopial.

Esineb «Consortium»: Aago Rääts, Heino Jürisalu, Ivo Sillamaa, Mati Leibak, keskel kaastegevana Tiit Levald.

Selle pilli oli talle meisterda- nud Leningradi kuulus tarbe- kunstnik ja pillimeister Feliks Ravdonikas. Too instrument ei erine praegustest flöötidest mitte ainult oma välisilme, vaid on ka vaiksema, intiim- sama tämbriga. Muidugi vaja- vad nii pill kui ka mängija veel teineteisega harjumist.

Barokk on ju kammermuu- sika õitseae: ta lubab loo- minguvabadust, uhkeldamist stiilitundmisega! Nüüd, kui «Consortiumi» esituses see muusika juba nauditav, ta- haks soovida ansamblile veel- gi enam töölust ja esinemis- võimalusi, et nii mängijad kui ka kuulajad võiksid rohkem

osa saada niisuguse heliloo- mingu rikkustest.

Kontserdil käis TIINA SUBIN

Abonemendi nr. 1 («Maail- ma muusikaliitatuuri šedööv- reid») teisel kontserdil tuli Peeter Lilje juhatusel ettekan- dele H. Berlioz'i dramaatiline

on rikutud sümfoonia parti- tuuri kõlatasakaal. Iga diri- gent otsib sellest situatsioo- nist oma väljapääsu. Tavaliselt kasutatakse mõnes tutti-epi- soodis suurendatud keelpilli- ja koorikoosseisu, aga kus ja kui palju, sõltub vaid dirigen- di maitsest. Teine harva ette- kande põhjusi on teose väga suur ulatus.

Seekordsel ettekandel oli autori kontseptsiooni põhjali- kult muudetud. Berlioz kavan- das oma sümfoonia suure *cres- cendo*-na, mis põhineb rõõmu ja kurbuse kontrastil ja mil- les viimane domineerib algu- sest kuni armastaja surma- steenini. Lõpuosa on aga beethovenlikult optimistlik fi- naal, see on ka teose suurim kontrast, mis vastandatud eel- nenud *crescendo*-le. P. Lilje jaotab (arvatavasti tehnilistel põhjustel) sümfooniast nii, et ettekande esimene osa lõpeb skertsoga «Haldjas Mab», va- heajale järgnevad Julia matu- sestseen ja ülejäänud osad. Suure *crescendo* asemel on kaks alaosa kurvalt-lõbusalt vormis. Ettekanne läks lahku Berliozist osalt selle tõttu, et P. Lilje on mõnes mõttes n.-õ. puhas muusik, Berlioz aga püüab joonistada eluolulilte. Lilje järgib väga tähelepaneli- kult klassikalisi vorme, mis Berliozil antud kontrasti p- rast. Toredasti kõlasid intro- duktsioon, kupleed* (tänu Leili Tammeli suurepärasele ettekandele), finaali. Mõned kohad ei tulnud välja orkest- ri ja koori tehnilise küündi- matuse tõttu («Haldjas Ma- bi» mängiti meil umbes kolm korda aeglasemalt, kui vaja: Shakespeare'ist ei jäänud pea- aegu midagi järele; eriti pia-

* Kavalehes valesti tõlgituna «laul» (Berliozil «couplees»). Üld- se oli kavaleht trükkivigadest punnil, kuni Berlioz'i vale sur- ma-aastani.

nissimo's ei kuulnud koori, te- ma prantsuse diktsioon pole ka kahjuks (pehmelt öeldes) ideaalne). Kõigele vaatamata mõjus ERSO ja TV-R sega- koori ettekanne ikkagi rõõ- mustavalt. Finaal kõlas P. Lilje juhatusel hümnina inim- konnale ja suurtele tunnetele, mis võimelised võitma surma. H. Berlioz «Romeo ja Julia» ettekanne on kangela tege- noorelt dirigendilt, orkestrile hea kool programmilise muu- sika mängimiseks, sest meie muusikud on harjunud enam brahmslike sümfooniatega. Teos peaks jääma ERSO re- pertuaari.

MARK RAIS

Detsembrikuu ühe kammerõ- tu sisustasid Haridus- ja Teadu- ala Töötajate Majas viulidaja MIRJAM KEREM ja pianist HE- LIN SOVARI. Meeldiva ansambli kavast oli Locatelli-Ysaye Sonaat f-moll op. 7 nr. 7 («Haua ääres»), Mozarti Sonaat B-duur KV-378, Prokofjevi Viis pala muusikast balletile «Tuhkatriinu», R. Straus- si Sonaat Es-duur op. 18.

KODUKANDI PILDID

Juba oma kümme aastat on püsinud muutumatuna see nii tallinlastele kui ka külalistele tuntud läbikäik Suur-Karjast Viru tänavale, mis asub kõigest sajakonna meetri kaugusel raekojast. Olümpia-aastal sobiks siia paigutada üks (tiigi)skulptuur, mis pakuks möödujale ka meelehead, mujalt pilku ära tõmmates. Väärt ettepanek!

AUTASUSTAMISI

● Tartu Riikliku Ülikooli pedagoogikakateedri dotsendi, Eesti NSV teene- lise õpetaja Helga Kurmi kauaaegset viljakat teadus- likku ja pedagoogilist tööd ning aktiivset ühiskondlik- ku tegevust tunnustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presi- dium kuuekümnenda sünni- päeva puhul aukirjaga.

● Kauaaegse eduks töö ja aktiivse ühiskondliku te- gevuse eest ning seoses kuuekümnenda sünnipäe- vaga autasustati Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituudi direktorit, Eesti NSV teenelise põllumajan- dustöötajat Edgar Tõnu- risti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi au- kirjaga.

● Viljaka töö eest aja- kirjanduses ja viieküm- nenda sünnipäeva puhul pälvisid ajakirja «Kommuni- st» peatoimetaja asetäit- ja Viktor Peterson ja toimetuse ökonomikaosa- konna juhataja Ivar Viil Eesti NSV Ministrite Nõu- kogu ja Eesti NSV Ameti- ühingute Nõukogu aukirja.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses pensioni- kka jõudmisega autasustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi nimel Tööveterani medaliga paljusid töötajaid. Ajalehe «Edasi» toimetusest said medali Niina Riits- laid ja Loreida Oha.

● Aktiivse loomingulise tegevuse eest tekstiilikunsti arendamisel ja seoses seits- mekümnenda sünnipäevaga väärts Eesti NSV rahva- kunstnik Leesi Erm Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Eesti NSV Kultuuri- ministeeriumi aukirja päl- visid:

— kauaaegse tulemusrikka töö eest muuseumis ja seos- ses 35 aasta tööjuubeliga Eesti NSV Riikliku Loodus- muuseumi vanemteadur Elisabet Peikel;

— kauaaegse kohusetruu töö eest raamatukogus ja viiekümnenda sünnipäeva puhul Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu muusikaosa- konna vanemtoimetaja Ma- ret Sarv;

— kuuekümnenda sünni- päeva puhul ja pikaajalise kohusetruu töö eest Eesti NSV Riikliku Akadeemilise Meeskoori lauljad Väino Meigo ja Ülo Meigo.

FILMIKUJUNDIST

(Algus 11. lk.)

Montaazi kaudu väljendub re- žissööri suhtumine oma idees- se, montaažis saab lõpliku kehastuse kunstniku maail- masuhtumine. Arvan, et re- žissöör, kes oskab oma filme kergesti ja mitut moodi mon- teerida, on pealiskaudne, ei vaevu süvenema. Bergmani, Bressoni, Fellini montaaži tunnete alati ära. Mitte ku- nagi ei vaheta te neid ära mõne teisega. Sest nende mon- taaziprintsiip on muutumatu.

Muidugi peab kutseseadusi tingimata tundma, nii nagu peab tingimata teadma ka montaažiseadusi, kuid looming algab nende seaduste lõhku- mise, deformeerimise hetkest. Asjaolu, et Lev Tolstoi ei ol- nud nii laitmatu stilist nagu Bunin ja et tema romaani ei paista sugugi silma kooskõla ja lõpetatusega, mis hämmas- tab Bunini mis tahes novelli puhul, ei anna meile alust väita, et Bunin on Tolstoist parem. Me mitte ainult ei an- desta Tolstoile raskepärased ja vahel tarbetult pikad lau- sed, kohmakad fraasid, mida tema teostes leidub nii palju, vastupidi, me hakkame neid armastama kui Tolstoi isik- suse erisust, komponenti. Kui teie ees on tööpoolest suur isiksus, võtate ta omaks koos kõigi tema «nõrkustega», mis muide samas muunduvad just tema esteetika iseärasus- teks. Kui kiskuda Dosto- jevski teoste kontekstist välja tema tegelaste kirjeldused, siis hakkab tahtmatult kõhe- nad on alati ilusad ja punaste huulte ja kahvatute nägudega ja nii edasi ja nii edasi. Kuid sel kõigel pole enam mingit tähtsust, sest kõne all pole enam professionaal või meis- ter, vaid kunstnik ja filosoof. Bunin, kes austas piiritult Tolstoid, leidis, et «Anna Ka- renina» on kirjutatud loha- kalt ja, nagu teada, katsus se- da taaskirjutada, ent tulemus- teta. Niisugused teosed on na- gu elavad organismid, neil on oma vereringe, millesse sek- kuda ei saa, riskimata võtta neilt elu.

Seesama kehtib montaaži puhul. Asi pole selles, et seda virtuoosselt osata, vaid selles, et tunnetada orgaanilist va- jadust millekski eriliseks, va- jadust isikliku eluväljendus- vahendi järele montaaži kau- du. Ja selleks on nähtavasti

vaja teada, mida tahetakse öelda filmi erilise poeetika va- hendusel. Kõik muu on tühi- ne: kõike on võimalik õppi- da, ainult mõtlema õppida on võimatu. Võimatu on panna ennast õlgadele tõstma ras- kust, mida tõsta ei suuda. Ja kummatigi on see — ainuke tee. Olgu kui raske tahes, ometi ei tohi jääda lootma kä- sitõele. Õppida olema kunst- nik on võimatu, niisama nagu pole mingit mõtet lihtsalt õpi- pida montaaži põhimõtteid: iga filmitegijast kunstnik avastab need enda jaoks uuesti.

Sellest johtub, et üks või teine filmikäekiri kannab en- das tingimata teatud vaimset mõtet. Inimene, kes varastab võõra käekirja, ei mitte kunagi enam varastada, jääb ikka- gi kurjategijaks. Niisama na- gu inimene, kes on kord muutnud oma põhimõtteid, ei ole edaspidi enam suuteline säilitama oma ellusuhtumist puhtana.

Režissöör, kes ütleb, et teeb mõõdamines ühe filmi, et siis väandata seda, millest unistab, petab meid. Ja mis veelgi hul- lem — petab ennast.

Oma filmi ei tee ta enam kunagi.

Imesid ei juhtu. Õigemini on imede aeg temale juba möödas.

Ajakirjast «Iskusstvo Kino»

RAT «ESTONIA»

Reedel, 18. I kl. 19 «Boheem»; laup., 19. I kl. 19 «Giselle» (pea- osades Manola Acensio ja Hans Mayster Sveitsist); kl. 20 Haap- salu kultuurimajas RAT «Estonia» solistide kontsert (pühenda- tud M. Glinka 175. sünniaasta- päevale); pühap., 20. I kl. 12 «Suvitajad», kl. 19 «Lucia di Lammermoor»; esmasp., 21. I kl. 19 «Kaks kevadpäeva», kl. 19.30 «Kapellmeister» ja «Inim- hääl» (TPI Taidleja Majas, end. Glehni lossis); kolmap., 23. I kl. 19 «Rose-Marie»; neljap., 24. I kl. 19 «Oresteia» — «Or- pheus»; «Stepan Razini huk- kamine»; reedel, 25. I kl. 19.30 «Kapellmeister» ja «Inimhääl» (Rakvere Teatris); laup., 26. I kl. 19 «Rügemendi tütar»; pühap., 27. I kl. 12 «Pipi Pikksukk», kl. 19 «Don Giovanni».

V. KINGISEPPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 18. I kl. 19 «Kõrboja peremees», kl. 19 «Noore daami külastäik» (vähikeses saalis); laup., 19. I kl. 19 «Taasiside», kl. 19 «Noore daami külastäik» (vähikeses saalis); pühap., 20. I kl. 12 «Viimne tärmin», kl. 12 «Tuulte pöörises» (vähikeses saalis); kl. 19 «Ljubov Jarovaja»; teisip., 22. I kl. 19 «Parvepoisid», kl. 19 «Noore daami külastäik» (vähikeses saalis); kolmap., 23. I kl. 19 «Harold ja Maude», kl. 19 «Pöördtoolitund» (vähikeses saalis); neljap., 24. I kl. 19 «Ham- let»; reedel, 25. I kl. 19 «Kõrbo- ja peremees», kl. 19 «Noore daami külastäik» (vähikeses saalis); laup., 26. I kl. 19 «Peeter Paan»; pühap., 27. I kl. 12 «Pee- ter Paan», kl. 19 «Peeter Paan», kl. 19 «Pöördtoolitund» (vähike- ses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 18. I kl. 19.30 «Metsi- se pesa»; laup., 19. I kl. 19.30 «Julmad mängud», kl. 19.30 «Meie, allakirjutatud» (Rakvere Teatris); pühap., 20. I kl. 19.30 «Tramm nimega «Iha»»; esmasp., 21. I kl. 11 ja kl. 17 «Kassi ma- ja» (Rakvere Teatris); kolmap., 23. I kl. 19.30 «Lastevanemate koosolek»; neljap., 24. I kl. 19.30 «Metsise pesa»; reedel, 25. I kl. 19.30 «Kujutlusmäng».

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Pühap., 20. I kl. 12 «Kolm pörsakest» (150. kord), kl. 18 «Buratino», kl. 20 «Käabus» (vähikeses saalis); esmasp., 21. I kl. 20 «Non-stop» (vähikeses saalis); teisip., 22. I kl. 20 «Rimilda Rimalda» (vähikeses saalis); kol- map., 23. I kl. 13 «Õppimisest ja õpetamisest» (Loksa keskkoolis), kl. 19 «Rästep Ohu meenutused», kl. 20 «Rästepi pihitus» (vähike- ses saalis); neljap., 24. I kl. 13 «Õppimisest ja õpetamisest» (Sa- ku keskkoolis), kl. 18 «Edudant ja Franzimor» («Nõlipoiste seik- lused»), kl. 20 «Luguauk» (vähike- ses saalis); reedel, 25. I kl. 13 «Õppimisest ja õpetamisest» (Tur- ba keskkoolis).

RAT «VANEMUINE»

SUURES MAJAS: reedel, 18. I kl. 19 «Pühast pühast»; laup., 19. I kl. 19 «Ma langesin esime- sei sõjasuvel»; pühap., 20. I kl. 11 ja kl. 14 «Jänes Kehkenpüks», kl. 19 «Julmad mängud»; es- masp., 21. I kl. 19 «Mäotsa Jep- pe»; kolmap., 23. I kl. 19 «Küla- vahelaulud»; neljap., 24. I kl. 19 «Jenufa»; reedel, 25. I kl. 19 «Kremli kellad»; laup., 26. I kl. 19 «Onu Vanja»; pühap., 27. I kl. 12 «Suveöö ilmsi», kl. 19 «Pickwick-klubi».

KONTSERDISAALIS: pühap., 20. I kl. 19.30 Leonid Roismani orelitüht; reedel, 25. I kl. 19.30 RAT «Vanemuise» kamme- or- kestri kontsert; laup., 26. I kl. 18

«Hunt ja seitse kitsetalle»; pü- hap., 27. I kl. 19.30 «Mehed ja naised».

RÖDUSAALIS: neljap., 24. I kl. 20 «Kolm vana meest».

KÜLALISTENDUSED: reedel, 18. I kl. 19.30 «Külavahelaulud» (Jõhvi kultuuripalees «Oktoob- er»); kolmap., 23. I kl. 19 «Kau- ka jumal» (Võru kultuurimajas «Kannel»); neljap., 24. I kl. 14 ja kl. 18 «Jänes Kehkenpüks» (Põltsamaa kultuurimajas).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Esmasp., 21. I kl. 19 «Kui suu- daksid uskuda...», kl. 19 «Tuh- katriinümäng» (TRA Draamatea- tris); teisip., 22. I kl. 19 «Kuld- vasikas», kl. 19 «Tuhkatriinu- mäng» (RAT «Estonias»); kol- map., 23. I kl. 19 «Tuhkatriinu- mäng»; reedel, 25. I kl. 19 «En- nustus»; laup., 26. I kl. 12 «Mu- nasjutt Põial-Liisist», kl. 19 «At- landi ookean», «Ma armastan» (vähikeses saalis); pühap., 27. I kl. 12 «Muinasjutt Põial-Liisist», kl. 18 «Moot möödu vastu».

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Pühap., 20. I kl. 12 «Niskamäe Heta», kl. 18 «Õtsustav hetk»; esmasp., 21. I kl. 19.30 «Mina, vanaema, iliko ja Illarion»; teisip., 22. I kl. 19.30 «Nalja- päev»; kolmap., 23. I kl. 19.30 «UFO-d»; neljap., 24. I kl. 14 «Mina, vana- ema, iliko ja Illarion», kl. 19 «UFO-d» (L. Koidula nim. Pär- nu Draamateatris).

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Reedel, 18. I kl. 19.30 esineb Rootsi sopran Märta Schele; laup., 19. ja pühap., 20. I kl. 16 ja 19.30 näärkarussell; pühap., 20. I kl. 12 lastekirjanduse hom- mik; teisip., 22. I kl. 19.30 lau- lab Tatjana Sterling (sopran); kolmap., 3. I kl. 19.30 esineb klaveriduo Nata-Ly Sakkos ja Toivo Peaske; neljap., 24. I kl. 19.30 Beethoveni sümfonia nr. 3 ja Kreegi Reekviemi esitavad ENSV Riiklik Sümfoniaorkester ja segakoor, dirigeerib Roman Matsov.

LAEVASTIKU OHVITSERIDE MAJA

Teisip., 22. I kl. 19.30 Eesti TV ja Raadio estraadiorkestri kont- sert, dirigeerib Ukraina NSV tee- neline kunstnik Rostislav Babits. Solistid: Ukraina NSV teen- kunstnik Aleksandr Tšepurnoi (bariton), Ukraina music hall'i solist Nikolai Mozgovõi (tenor), Anu Kaal, Boris Lehtlaan, Väino Puura, Heidi Tamme. 18. I kl. 19.30, 19. I kl. 15 ja 19.30, 20. I kl. 19.30 Sarsatovi muusikalise estraadi- ja satiiri- teatri «Mikro» etendus Lev Go- reliku kaastegevusel.

RAADIOTEATER

Laup., 19. I kl. 15 I pr. J. Tuu- liku kuuldemäng «Margit ja Ma- ria»; pühap., 20. I kl. 15 I pr. Z. Voskressenskaja kuuldemäng «Parim hinne»; neljap., 24. I kl. 19.40 I pr. P. Kovačeki kuulde- mäng «Viadukt». Esietendus.

KADRIORU LOSS

Laup., 19. I kl. 16 esinevad Mare Teearu viiulil ja Helju Taak klaveril.

Pühap., 20. I kl. 16 TRK kam- mermuusikakontsert. Esinevad Nata-Ly Sakkos (klaver), Toivo Peaske (klaver) ja Tiit Heinsalu (viilul). Kavas M. Ravelli, C. De- bussy, M. de Falla helitöid.

KIEK IN DE KÖK

Pühap., 20. I kl. 17 kitarritrio õhtu. Esinevad Heikki Mätlik, Arne Rütter ja Robert Staak. Ka- vas F. Sorri ja F. de Calli teo- seid.

TEATRI- JA MUUSIKAMUSEUM

Laup., 19. I kl. 17 esineb Tal- linna Telefonivõrgu rahvakun- stiansambel «Karja». Rahvamu- sikaorkestri juht Hans Hiit, tantsurühma juht Endel Kubber, naisansambli juht Helgi Rida- mäe.

Kuuldemängude võistlus jätkub

Läheneb Eesti Raadio kuulde- mängude võistluse tähtaeg 15. märts.

Neile, kes tahavad võistlusest osa võtta, tuleb meelde, et seekordne kuuldemängude võist- lus on pühendatud V. I. Lenini 110. sünniaastapäevale. Suures Isamaasõjas fašismi üle saavu- tatud võidu 35. aastapäevale ning vabariigi 40. aastapäevale.

Ootame kuuldemänge, mis kajastaksid nii meie rahva tä- naste päeva kui ka minevikuvõit- lusi. Teemasid pakub elu ise: võitlus rahu ja rahvaste sõpru- se nimel, võitlus keskkonna saastamise vastu, meie inimeste loov töö, nende mured ning rõõmud, inimeste suhted töö- kollektiivis ning perekonnas, noorsooprobleemid.

Täiskasvanutele mõeldud kuuldemängude kõrval võtavad võistlusest võrdel alusel osa lastekuuldemängud.

Arvestatakse kuuldemängude ideelist kandvust ja sisuthe- dust, vormileidlikkust ja raa- diopärasust.

Antakse välja järgmised pree- miad: üks I preemia — 600 rubla, kaks II preemiat — 400 rubla, kolm III preemiat — 300 rubla, viis ergutuspreemiat — 100 rubla.

Züriil on õigus vastavate teos- te puudumisel jätta mõni eelni- metatud preemiast välja and- mata või üldsumma piirides ette- nähtud preemiate arvu muuta.

Võistlustööde maht ei tohi ületada 2 autoriploognat. Arves- se võetakse ainult varem kirjas- tamata ja trükis avaldamata teosed.

Käskikiri tuleb esitada masina- kirjas kolmes eksemplaris, tii- telhel autori märgusõna, juur- de lisatud märgusõnaga varus- tatud kinnine ümbrik, milles on autori ees-, isa- ja perekonnan- mi ning täpne aadress.

Käskikiri esitada aadressil: Tallinn 200 100, Eesti Raadio «Kuuldemängude võistlus».

TÄNUAVALDUSED

Täna parteid ja valitsust mulle antud kõrge autasu eest, samuti täna kõiki neid, kes mind 70. sünnipäeval meeles pidasid.

Aadu Hint

Täname südamest asutusi ja organisatsioone, sugulasi, sõpru ja tuttavaid, kes

UNO NAISSOO

mälestust austasid ja meile raskest leinas toeks olid.

Lesk, lapsed ja omaksed

Mitmeaastase vaheaja järel esines detsembrikuus Tallinnas taas nelja menuka kontserdiga populaarne Poola lauljatar Anna German.

ANNE-MALLE HALLIKU foto

OLI JA ON

16. jaanuaril avati J. Tombi nim. Kultuuripalee ruumides (Salme tn. 12) rahva-fotostuudio TFK 1979. aasta aruandena. Eksponeeritud on 85 tööd 34 autori. Näituse avamisel tutvuti ka klubilaste värvidiapositiividega. Fotonaütuse edukaimaks autoriks tunnistati žürii Boris Sajenko, parim diapositiivide komplekt kuulus Arvo Laurimale. Ara märjiti veel T. Kaasiku, V. Krobka, J. Rõõmuse, P. Langovitsi, A. Pritsu, E. Kiho, T. Paalmäe jt. fototööd. Näitus jääb avatuks 20. veebruarini.

M. Gorki nimelises Tallinna Keskraamatukogus sai 14. jaanuaril teoks kirjan-dusõhtu, mis oli pühendatud kirjaniku ja ühiskonnategelase Johannes Vares-Barba-ruse 90. sünniaastapäevale. Ettekandega teemal «J. Barbaruse luule nn. vaikival ajastul» esines kirjandusloolane Oskar Kuningas. Luuletusi luuges näitleja Paul Laasik.

Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlkesektsioon korraldab 22. jaanuaril koosoleku Tallinnas Ajakirjandusmaja konverentsisaalis. Alguks kell 15. Päävakorras on sektsiooni esimehe H. Meriste ettekanne 1979. aasta ajakirjanduskeelest ja läbirääki-mised.

Eesti NSV Looduskaitse Seltsi Tartu osakonna 1979. a. fotovõistlusel «Inimene ja loodus» otsustas žürii jätta I auhinna välja andmata. II auhinna said fotod «Lume rüpes» ja «Kaitse loodust!» (Harald Leppikson Tallinnast), «Suvehommiku müsteerium» ja «Rannal» (Lembit Lõhmus Tallinnast), III auhinna «Toolse lossi varemed» (Arved Saat Tallinnast), «Kaunis kuldking» ja «Oi kullerkupud!» (Oivi Rahusoo Tartust) ja värvusfoto «Mänd» (Andres Punning Tartust).

12. ja jaanuaril toimusid Televisioonimajas Mark Soosaare eestvedamisel järjekordsed noorte filmipäevad. Demonstreeriti «Tallinnfilmi» uusi dokumentaalfil-me «Pühapäevamaailjad», «Oma pill» ja «Edisoni disko», samuti Leningradi noorte kineastide loomingut. Improviseeritud mängufilmi «Laanetaaguse suvi» näitamise eel-kõneles noortega filmi autori Rein Maran. Filmipäevadele omaloomingut vaagis «Tal-linnfilmi» operaator Arvo Iho. Poliitilistest päevasündmustest vestles väliskommen-taator Raivo Ojasaar. Külal oled ka režissöör Leida Laius ja operaator Ago Ruus oma verivärse filmiga «Kõrboja peremees». Järgmised filmipäevad otsustati kor-raldada maikuuks.

Käesolev kontserdihoobaeg on Pärnu Linna Kultuurimaja sümfooniaorkestrile kuuekümmes. Juubeleile on pühendatud aktiivne kontserditegevus. Sügisel esineti Ilmar Tõnissoni juhatusel Viljandis, 23. detsembril kodupubliku ees. Põhiosa kavast moodustasid W. A. Mozarti teosed. Külalistena olid kaastegevad Maire Varma, sõp-rusühingu kammerkoor V. Ratassepa ja A. Saare juhatusel. Rahvakollektiivi nimetu-sega orkester annab veel mitu kontserti Pärnus, Haapsalus ja Tallinnas.

Eesti NSV Riiklik Akadeemiline Meeskoor on kutsutud osa võtma Düsseldorfis (Saksa FV) organiseeritava traditsioonilise rahvusvahelise veespordinäituse «Boot '80» kultuuriprogrammiga. Samuti on kutsutud külla vokaal-instrumentaalsambel «Laine». Ansambli kontsertidel esinevad solistidena laulja T. Mägi ning tantsupaar S. Nurmis ja A. Vähejaus. Organiseerimiskomitee «Olimpija '80» ametlikku delega-tiooni juhib näitusel 1980. aasta olümpiamängude purjereegati organiseerimiskomi-tee esimees, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. Green.

Tartu Riiklikus Olikoolis said teoks kümnendad füüsikapäevad. Avasõnad ütles Eesti NSV TA president Karl Rebane. Meie vabariigi üle tuhandeliikmelist füüsikute peret esindas aulatais teadustöötajaid, pedagooge ja füüsikainsenere. Füüsikainsti-tuudi teadlased prof. Ljubov Rebane ja vanemteadur Jaak Aaviksoo käsitlesid oma ettekannetes üht praeguse füüsika moodsaimat suunda — laserfüüsikat, Astrono-mia ja Atmosfäärifüüsika Instituudi teadlaste Arved Sapari ja Charles Villmanni ettekanded puudutasid kosmoosiekperimente jne. Rohkesti oli ettekandeid ka üli-koolist ja pedagoogikainstituudist.

Neil päevil võitis A. S. Popovi nimelise Raadiotehnika, Elektroonika ja Side Teaduslik-Tehnilise Ühingu Eesti vabariikliku juhatuses presidiumi vastu Eesti Infor-matsiooni Instituudi ettepaneku moodustada ühingu informaatikasektsioon, sisuli-selt informistide ja eriramatukogutöötajate kutseorganisatsioon. Vastse sektsiooni juhatusse kuuluvad Eesti Informatsiooni Instituudi, teadusraamatukogude, mitme rahvamajandusharu infoorganite, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi ning EKP Tallinna Linnakomitee esindajad. Juhatus on juba jõudnud kavandada alanud aasta tegevuse põhisuuna. Tehakse algust teaduslik-praktiliste seminaridega, kor-raldatakse loengusari infotarbijaile jm.

Hiljuti jõudis Tartu ansambel «Fix» tagasi oma seni kõige pikemaalt kontserdi-matkalt, nimelt reisilt Kuubasse. Koos mitme teise Nõukogudema kunstikollektiiviga võitis «Fix» osa järjekordsetest Nõukogude Liidu ja Kuuba sõpruspäevadest. Kuubas anti neli kontserti. Kolme kontserdiga esineti Santiago de Cubas, neljas esinemine toimus koos Kuuba kunstimeistritega suurel galakontserdil Havannas Marxi-nimeli-ses teatris, mis mahutab üle nelja tuhande pealtvaataja.

«Energimüügi» ja «Õhtulehe» «Vetšerni Tallinna» karikatuurivõistlusele «Sääst-kem energiat!» laekus ümmarguselt kakssada tööd. I preemia sai Jüri Aljaku, II preemia Olmar Kallase ja J. Aljaku ning III preemia Harald Tüüri, Juss Piho ja Eduard Tüüri karikatuurid.

Rakvere muuseumis on avatud Eesti NSV teenelise kunstniku prof. Voldemar Väli personaalnäitus, kus on esitatud veerandsada tööd. Linna kultuurimaja väike-ses saalis võib tutvuda kohaliku kunstiringi liikme harrastuskunstnik Bertha Mändla tööde väljapanekuga. Viljandi kultuurimaja keldrisaalis on ülal ajalehe «Säde» kun-stilise toimetaja Aado Orupõllu graafikanäitus, mis on avatud 25. jaanuarini. Haapsa-lu kultuurimaja loengusaalis võib 26. jaanuarini vaadata Austria fotokunstniku Wil-li Hengli näitus. Välja on pandud 50 must-valget fotot, nendest paarkümmend foto-graafika valdkonnast.

Paide koduloomuuseumis avati rajooni kahe taidluskunstniku tööde näitus. Väi-japanekutega esinevad pensionär Püvi Ullaste ja leivatootmiskoondise «Standard» Paide tehhi mehaanik Vladimir Vostorop. Esimeselt on väljas 55 õlimaali, teiselt üle 150 puufiguuri. Näitus on lahti 3. veebruarini.

KUNSTIKROONIKA

9.—11. jaanuarini leidis Moskvas aset rahvakunstiõnnide meistrite teoste üleliidulise näituse arutelu. Sis-sejuhatava sõnavõttega esines NSVL Kunstnike Liidu juhatuses sekretär, näi-tuse komitee esimees K. Roždestvenski. Kahe päeva kestel esinesid ettekanne-tega rahvakunsti mitmesugustest proble-midest nii vennasvabariikide kui ka sotsialismimaade asjatundjad. Kohale oli sõitnud vastava ala spetsialiste Bul-gaariast, Ungarist, Poolast, Tšehhoslo-vakkiast, Rumeeniast ja Saksa DV-st. Viimasel päeval leidis aset ka rahva-kunstikomisjoni istung, mil arutati te-gevuskavu. Eesti esindajatena võtsid

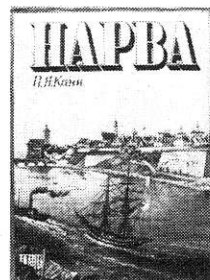
arutelu ja komisjoni istungist osa K. Kirmel, M. Plees ja V. Reinholm.

*

10. jaanuaril oli Kunstnike Liidu Tartu osakonna aastakoosolek. Kokku-võtteid läinud aasta tööst tegi Tartu osakonna juhatuses esimees E. Taniloo, tööplaanidest rääkis juhatuses sekretär H. Pudersell. Koosolekul viibisid Kunstnike Liidu juhatuses esimees I. Torn ja revisjonikomisjoni esimees R. Kuld.

П. Я. Канн. НАРВА.
Страницы истории города.

Ajal-kand. P. Kannu rohke pildimaterjaliga raamat on pühendatud ühe vanema Eesti linna, tähtsa töölis- ja re-volutsioonilikumise keskuse Narva ajalooale. Üksikasjaliselt on valgustatud kõiki tähtsa-maid aspekte linna poliitili-ses, majandus- ja kultuuri-elus sajandite vältel. Kogu raamatut läbib proletarise internatsionalismi, eesti ja vene rahva vankumatu sõp-ruse, vastastikuse abistamise idee. Sissejuhatava artikli on kirjutanud EKP Narva Linna-komitee sekretär V. Markelo-va. Kunstiliselt kujundanud R. Pangsepp. Kirjastus «Eesti

Raamat. Trükitud 6000 eks. 304 lk. Hind 1.10 rbl.

Meta Vannas. HÄIREKELLA HÜÜD.

Raamatu alajaotustes «Pu-nane Villem», «Niil alustasi-me», «Katsumuste algus», «Kogupaugud Kärda ranna-pargis», «Haapsalu vanglas», «Läänemäe naistevanglas», «Tartu maantee vanglas», «Töö ja kasvatus», «Võit-lus jätkus trellide taga», «Vastu teadmatusele», «Stutt-hofis», «Inimeste hävitamise menetus», «Verine teekond», «Burgsdorf» jt. näitab autor isiklikult läbielatu meenuta-mise ja kasutatud arhiivido-kumentide põhjal fašismi jul-ma olemust ning selle konk-reetsed avaldusvormed Eesti-maal ja Stuththofi koondus-laagris. «Nende süngete mä-lestuste kirjapanemiseni on mul kulunud üle kolmeküm-ne aasta. Ei ole sugugi kerge uuesti ja uuesti läbi elada neid õudseid aegu. Ent huk-kunud seitsmeeste, oma mõr-

vatud vanemate mälestuse ees olen võlglane, sest neilt võeti võimalus rääkida ja hoiatada järeltulijaid põlv-kondi, fašismiohu eest.» Illust-reeritud fotodega. Kujunda-nud L. Kruusmaa. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 80 lk. Hind 25 kop.

REGIVARSS. Töid eesti filoloogial alal VI.

Kogumikus on toodud Eduard Laugaste ettekanne «Eesti regivarsi tüpoloogisee-rimise alustest» kõrgkoolide teaduslikul regivarsikonven-rentsil Tartus 1978. a. sügi-sel. Heli Tiksi uurimus «Re-givarsiline rahvalaul Märja-maa traditsioonis» mis ba-seerub autori diplomitööil,

Udo Kolgi «Setu mitmehäl-luse probleem» ning Heidi Metsma muljeid ühelt kogu-misretkelt «Setu rahvalaulu otsimas». Venekeelsete resü-meedega. Tartu Riikliku Üli-kooli Toimetised. Vihik 501. Trükitud 400 eks. 108 lk. Hind 90 kop.

РАБОЧАЯ СИЛА И ЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ.

Труды по политической экономии IX.

Tartu Riikliku Ülikooli Toi-metised. Vihik 494. Sisaldab 13 tööd ingliskeelsete resü-meedega. Autorid: M. Pavel-son, A. Sileika, A. Dobrovols-kas, R. Talts, K. Kerem, M.

Randveer, A. Sorokin, V. Kel-lik, V. Vokk, J. Loov, V. Vahtra, L. Toivere, T. Made, A. Metsa. Trükitud 500 eks. 132 lk. Hind 1.20 rbl.

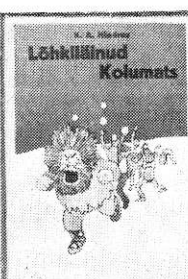
METSAMAJANDUSE TEATMIK.

Teatmik on kolmas oma-taoliste hulgas. Varem on sel-lealane teatmik meil ilmunud 1959. ja 1966. aastal. Teatmik-käsiraamatus esitatakse ka looduskaitse, jahimajanduse ja sisevete kalakaitse juhend-materjale. Koostanud I. Et-verk, kaane kujundanud E. Tali. Autorid: H. Alton, M. Aruja, U. Erik, I. Etverk, M. Etverk, M. Hanso, E. Kaar, rbl.

U. Kikas, T. Krigul, P. Kur-taoliste hulgas. Varem on sel-lealane teatmik meil ilmunud 1959. ja 1966. aastal. Teatmik-käsiraamatus esitatakse ka looduskaitse, jahimajanduse ja sisevete kalakaitse juhend-materjale. Koostanud I. Et-verk, kaane kujundanud E. Tali. Autorid: H. Alton, M. Aruja, U. Erik, I. Etverk, M. Etverk, M. Hanso, E. Kaar, rbl.

Karl August Hindrey. «LÖHKILÄINUD KOLUMATS» JA TEISED PILTLOOD.

Proosakirjanik ja karikatu-rist Karl August Hindrey (1875—1947) tuli lastekirjan-dusse mõneti juhuslikult, kuid sai kiiresti populaarseks oma pähh-lapse kanglastega, poliistades tänapäevani tun-tud tabavad ja hästi kõnekad üldnimed: Piripilli-Liisu, See-ne-Mikk jt. K. A. Hindrey on end eesti lastekirjandusse jäädvustanud koomiksilaad-sete piltloodudega, millest kõ-neolevas kogumikus leiavad aastate tagant taas avalda-mist «Pambu-Peetus», «Piripi-li-Liisu», «Lõhkiläinud Kolu-mats», «Nina-Jass ja Näpp-Mall», «Loomade mäss», «Jau-nart-Jauram», «Jaurart-Jaurami jöngermannid» ja «Summi-Sulpsu sekeldused». Kõik need pildi ja sõna koosluses mõjuvad vigurlood tuginuvad situatsioonil- ja sõnakomikale ning ka lapselikule riimi-mängule. Raamat sarjast «Eesti lastekirjanduse varamust». Nooremale koolileale. Autori illustatsioonid. Koostanud ja redigeerinud Ants Järvi. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4500 eks. 112 lk. Hind 45 kop.

mängule. Raamat sarjast «Eesti lastekirjanduse varamust». Nooremale koolileale. Autori illustatsioonid. Koostanud ja redigeerinud Ants Järvi. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4500 eks. 112 lk. Hind 45 kop.

METSANDUSLIKU UURIMUSED XV. Metsaselektsioon.

Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Teadusliku Uurimise Instituudi väljaan-ne sisaldab tosin artiklit. Au-torid: I. Etverk, T. Terasmaa, H. Paal, M. Truus, H. Paves, U. Tamm, V. Ross, H. Rebane,

V. Hainla. Koostanud E. Lõhmus. Kunstiliselt kujun-danud V. Jersov. Resümeed eesti, vene, saksa ja inglise keeles. Kirjastus «Valgus». Trükitud 700 eks. 160 lk. + 12 pilditahvli. Hind 1.10 rbl.

«EESTI KOMMUNIST» nr. 1.

Avaldab seltsimees L. I. Brežnev raamatu «Rahu ja sotsialismi kaitse» ilmumise puhul ajakirjas «Kommunist» avaldatud kirjutise «Elu ja vabaduse, demokraatia ja sotsiaalse progressi kaitseks», V. I. Lenini 110. sünniaasta-päevaks NLKP Keskkomitee Marksismi-Leninismi Instituudi direktori akad. A. Jegorovi artikli «Loov, pidevalt arenev õpetus». Eesti NSV Ülemnõukogu ja kohalike rahvasaadikute nõukogude valimiste eel Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretäri Viktor Vahi sõna-võtu «Tähtis poliitiline kampaania», parteitöö praktika lehekülgedel EKP Keskkomi-tee propaganda- ja agitatsioo-niosakonna juhataja asetäitja Silvi-Aire Villo kirjapaneku «Kompleksus ei ole liideta-vate lihtne summa» jm.

Numbris arustab toimetis usutlusrasja, kus lugejate ja ajakirjanike küsimustele vastavad partei- ja nõukogude töötajad, vabariigi valitsuse liikmed, teadlased, kultuuri- ja haridustegelased jne. Esi-mesena on toodud EKP Tar-tu Linna-komitee esimese sek-retäri Indrek Toome vastu-sed. Teistelt lehekülgedelt leiame ülevaate toimetuse vestlusringist «Töö ja elu-laad», rubriigis «Kultuuri-vallast» kunstiteaduse kandi-daadi Kaalu Kirme kõneluse almanahhist «Kunst», rahvus-vahelistel teemadel maj.-kand. Tiit Made kirjapaneku, mis puudutab tööhoive probleeme Põhja-Euroopa maades, ajal.-d. prof. Olaf Kuuli kirjutise J. Vares-Barbaruse 90. sün-niaastapäevaks «Rigitegelane ja kirjanik» jm. 64 lk. Hind 20 kop.

EESTI NÕUKOGUDE SOT-SIALISTLIKU VABARIIGI HOMN. J. Semperi tekst, G. Ernesaksa muusika. Tekst eesti ja vene keeles. Kunsti-liselt kujundanud L. Kruus-maa. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 8 lk. Hind 10 kop.

Olaf Kuuli. THE REVOLU-TIONARY SUMMER OF 1940 IN ESTONIA. Raamatu «1940. a. revolutsioonisuvi Eestis» on inglise keelde tõlkinud Mai Kappa, kaane kujundanud Rein Mägi. Illustreeritud foto-dega. Kirjastus «Perioodi-ka». Trükitud 2000 eks. 36 lk. Hind 15 kop.

TOOTMISE EFEKTIIVSUSE JA TÖÖ KVALITEEDI TÕST-MISE EESRINDLIKUD KOGE-MUSED. Tüüpõppeprogramm tööstuse ja teiste rahvama-jandusharude töölisele. Bro-šüür majandusharidussüsteemile. Tõlkinud V. Lillmäe. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 56 lk. Hind 5 kop.

A. Zaitsev. ELANIKKONNA TEGUTSEMINE VAENLASE KALLALETUNGU OHU PUHUL JA TSVIILKAITSE SIGNAALI-DE JÄRGI. Brošüür sarjast «NSV Liidu tsiviilkaitses». Vene keelest tõlkinud Jevgeni Irman. Kaas: Tõnu Aru. Kir-jastus «Valgus». Trükitud 30 000 eks. 48 lk. Hind 15 kop.

Valner Krinal, Otto Karma, Herbert Liigi, Feliks Sauks. EESTI NSV MAJANDUSAJA-LUGU.

Kõrgkoolide üliõpilastele mõeldud õpik on eesti trüki-sõnas esimene koondülevaa-de paljudesse eri teostesse lalali pillatud üksikkäsitlus-est. Peale senti tuntud ainek-tiku on autorid esitanud ka isiklike uuringute tulemusi. Lõpuks isiku- ja kohanimel-loodid. Kaane kujundanud A. Aarma. Kirjastus «Val-gus». Trükitud 4000 eks. 224 lk. Hind 85 kop.

Lauri Leesi. PRANTSUSE-EESTI-VEENE TURISTIVESTMIK. Vestmikk on koondatud kõige minimaalsem ja häda-pärasem materjal, mis abis-tab nii välituriste kui ka meie maa kodanikke suhtle-misel kohalike elanikega pea-miselt olme- ja teenindus-sfääris. Kirjastus «Valgus». Trükitud 20 000 eks. 88 lk. Hind 35 kop.

Ellen Sillamägi. INGLISE-EESTI-VEENE TURISTIVESTMIK. Vestmikk on valitud te-maatika, mis on välituristi-dele vajalik suhtlemiseks ko-halike elanikega. Sisaldab nii käibefraase kui ka üksik-sõnu. Kaane kujundanud O. Herodes. Kirjastus «Valgus». Trükitud 30 000 eks. 96 lk. Hind 40 kop.

Paavo Kõrge. SPORDIBIO-KEEMIA I. Energia transfor-matsioon organismis jõude-seisundis ja kehalise töö pu-hul. Õppevahend kehakultuuri-teaduskonna üliõpilastele. TRÜ spordifüsioloogia ka-teedri väljaanne. Trükitud 500 eks. 68 lk. Hind 15 kop.

F. A. Barbašov. FREESIMIS-TÖÖD. Õppevahend. Vene kee-lest tõlkinud J. Ellsen, kaane kujundanud D. Paalmäe. Kir-jastus «Valgus». Trükitud 8000 eks. 276 lk. Hind 95 kop.

P. Kard. NELJAMOOTELI-NE FORMALISM RELATI-VSUSTEORIA. Õppevahend. TRÜ teoreetilise füüsika ka-teedri väljaanne. Trükitud 600 eks. 104 lk. Hind 20 kop.

TALLINNA EHITUSTRUST. Ehitusorganisatsiooni 35. aast-päeva puhul väljaantud brošüür on koostanud A. Lill. Kujundanud T. Aru. Fotod: V. Savrin ja G. German. Tekst eesti ja vene keeles. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 32 lk. Hind 45 kop.

«EESTI LOODUS» nr. 1. Jaanuarinumbrist loeme kirjutikke «Loodus- ja ühis-konnateadlased üheskoos» (Liivia Laasimer, Herbert Liigi), «Kas maksab uskuda rahva ilmatarkust?» (Herman Mürk), «Piksekiivid. Ja kuhu kaovad väljud?» (Ilmar Kask), reisirikja Väikesel Tü-tarsaarel (Haide-Ene Rebas-soo), Viktor Masingu kirjutist Konda-Sosva looduskaitsealast «Kellele seda soist tihnikut Sosval vaja on? I.», peatükki «Homogenees ja selle kriitika» nõukogude väljapaistva bioloogil Kirilli Zavadski töödest jm. 64 lk. Hind 30 kop.

TÄHTPAEVAKALENDER RAAMATUKOGUDELE. Kirjan-dusnimestik I. Jaanuar—juu-ni 1980. F. R. Kreutzvaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. Trüki-tud 1200 eks. 80 lk. Tasuta.

UUSI FILME, III 1979. Üle-vaade mängu-, dokumentaal-, populaarteaduslikest ja eri-alafilmiidest. Filmlaenukse ja Reklaami Valitsuse välja-anne. Trükitud 1000 eks. 52 lk. Tasuta.

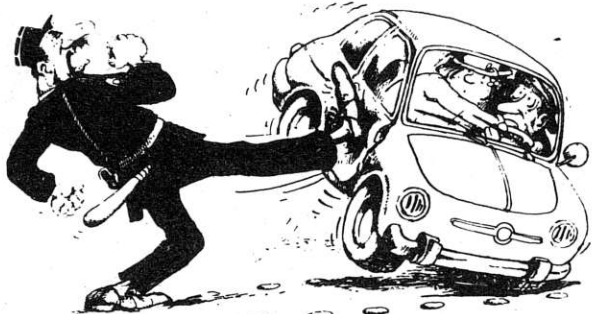
1

4

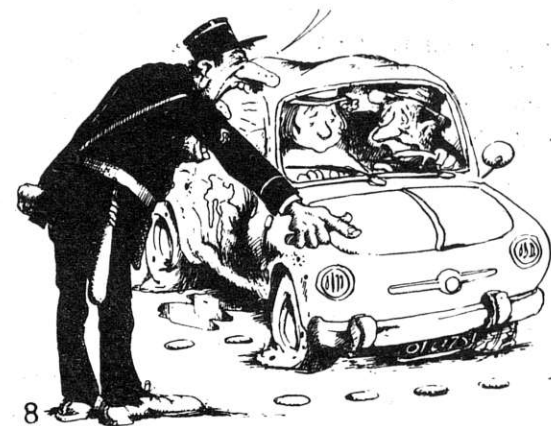
7

2

5

8

3

6

9

CLAUDE SERRÉ (PRANTSUSMAA)

ARVO VALTON

AFORISMID

Veendumus, mida sa kuulutada ei julge, on vaid arglik oletus.

Jänest ei huvita see, kuhu koer maetud on.

Tuleks lahti saada ka sellest veast, et parandatakse ikka mineviku- ja mitte olevikuvigu.

Hing püüab armastuse, vaim teadmiste, aine surma

poole; ainult viimase päraltajõudmine on kindel.

Et mingit liikumist uurida, tuleb see kõigepealt seisma panna.

Me otsime pidevalt ühte vastust paljudele küsimustele, palju vastuseid ühele küsimusele aga ajab meile hirmu nahka.

Filosoof üldistab seda, mida ta ei tea.

Iga teos on pisut autobiograafiline, positiivsete kangelaste vaeguse üle kurtmine aga ei lõpe.

Valel on lühikesed jalad, aga ta liigub neil kiiresti.

Seda, mida keegi öelda ei julge, teavad enamasti kõik.

PEETER NOVOD

AFORISM

KARJANE KARJATAS: «LAMBAID!»

VASTUKAJA

LP. KOLLEEGID, JURIIDILISED HUVILISED!

Tõepoolest, keel peab olema arusaadav kõigile. Küsimusi on ju miljon, mitte ainult jurisdidentsis. Mida näiteks tähendab öieti «pulmavoodi»? Nii-öelda üldkeeles. Niisugused ümbernurgatlemised ja -arvamised ei sobi, need ei kõlba meie emakeelde. Võttem sellest sõnast näiteks *genitivus ablativus* — see on nonsens. Seda ei saa isegi kodifitseerida, rääkimata seletavasse sõnaraamatusse sissevõtmisest, mille endaga on ju üks suur segapuder. Või võttem sõna «kuu». Mis see siis on — kas kalendris või taevas?! Või näiteks sõna «amet». On see nüüd töökoht, eriala või koguni asutus? See on ju keeleline teovõimetus, rääkimata sellest tsiviilõiguslikus mõttes. Peaks ikkagi ühtlustama, et kõik, ka üsna tavalised inimesed neid asju üheselt mõistaksid.

Juba vanad roomlased ütlesid, et *circulus vitiosus*¹ pole

lahendus, vaid segaduse tekitaja. Ja kas on siis ühel noorel autoril õige toetuda nende väitele, koguni kas üldsegi on vaja nende printsiipi *nullum crimen, nulla poena sine lege*², meile nii kauget, omaks võtta? Sellest ei taipa ju isegi keskmine arhitekt midagi. Milleks topitakse sellist põhimõtet isegi seadusse!

Allakirjutanud tahtsid ülaltoodud motiividel ka juba ameti maha panna, arvates, et on paras aeg. Sest eelmised ei tulnud samuti seetõttu toime. Nad lihtsalt ei suutnud ühtses selges joones asju korraldada. Ent Türi katlapäevad andsid siiski jõudu ja kogemusi ning me otsustasime jätkata vanal kohal, n.-ö. tööõiguslikus mõttes.

Ipso jure, dixi!
Uno Kopik ja Saul Jong,
justiitsasutuse katlakütjad
Tallinnast

¹ Nõiarõng.
² Ilma seaduseta ei ole kuritegu ega karistust.

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA: V. POHLA
TOIMETUSE KOLLEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, Ü. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetuse aadress: 200 061 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toimetaja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творчества Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, ул. Пикк, 73. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-01625

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 59 100.

Tell. nr. 210

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10